

ciències

Espanya: diversitat física

i humana

**Dolors Freixenet
Cristòfol-A. Trepal**

**CRÈDI
VARIABLE**

E S O

Editorial
Barcanov

socials

Aquest llibre correspon a l'Àrea de Ciències Socials d'ESO, forma part dels materials curriculars del Projecte Editorial de Barcanova, i ha estat homologat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, segons Resolució del 22 d'octubre de 1996, publicada al DOGC, núm. 2285, del 25 de novembre de 1996.

Aquest llibre es complementa amb un quadern de treball.

Fotografies: AGE-Fotostock, Arxiu Anaya,
J. M. Barres, M. Catalan, E. Costa, Firo-Foto,
Fototeca Stone, Iberdiapo (M. Raurich, J. Longás,
M. Quaglia), Index, M. P., Paisajes Españoles,
Zardoya i Arxiu Barcanova

Cartografia: Carto-tec, S. A.

© 1996, Dolors Freixenet i Cristòfol-A. Trepat

© 1996 d'aquesta edició: Editorial Barcanova, SA

Pl. Lesseps, 33, entresòl. 08023 Barcelona

Telèfon 93 217 20 54. Fax 93 237 34 69

e-mail: barcanova@barcanova.es

www.barcanova.es

Cinquena edició: juny de 2003

Dipòsit legal: B-18.470-2003

ISBN: 84-489-0327-7

Printed in Spain

Imprès a SORPAMA, S.A., Paraguai, 12-14
08020 Barcelona

Reservats tots els drets. El contingut d'aquesta obra està protegit per la llei, que estableix penes de presó i multes, a més de les indemnitzacions corresponents per danys i perjudicis, per a aquells que reproduïssin, plagiessin o comunicuessin públicament, totalment o parcialment, una obra literària, artística o científica, o la seva transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol tipus de suport o comunicada per qualsevol mitjà sense l'autorització preceptiva.

Pòrtic	6	
1. Espanya: un país democràtic i autonòmic	8	
Introducció, 10. Nació i Estat, 11. La península Ibèrica, 13. L'organització del poder: estats unitaris i federals, 15. Espanya: un país amb un Estat plurinacional, 17. La divisió autonòmica d'Espanya, 20. Les comunitats autònomes, regions d'Europa, 23. Exercici de síntesi, 24. Esquema final, 25.		
2. La diversitat física	26	
El relleu i les comunitats autònomes, 29. Les comunitats del nord, 32. Les comunitats de la depressió de l'Ebre, 35. Les comunitats mediterrànies, 38. Les comunitats del centre, 42. Les comunitats del sud, 46. Les illes Canàries, 50. La gestió dels recursos naturals: el problema de la manca d'aigua, 52.		
		Exercici de síntesi, 56. Esquema final, 57.
3. La diversitat humana (1)	58	
La població espanyola, 60. L'evolució de la població espanyola, 65. L'economia i els seus sectors, 68. El sector primari, 71. El sector secundari, 74. Alguns desequilibris demogràfics i econòmics, 77. Exercici de síntesi, 80. Esquema final, 81.		
4. La diversitat humana (2)	82	
El sector terciari, 84. El turisme, 89. Les ciutats espanyoles, 92. Les raons de la diversitat autonòmica d'Espanya, 96. Signes d'identitat, 100. Exercici de síntesi, 106. Esquema final, 107.		
Saber com	108	
Estudiar una comunitat autònoma, 108.		
Índex alfabètic	110	

P ò r t i c

Espanya, malgrat la seva extensió relativament reduïda, presenta una gran diversitat física i humana com a conseqüència de la seva geografia i de la seva història.

Aquesta diversitat és bona i positiva, i s'ha de mantenir, defensar i incrementar, ja que és una riquesa per a tots.

En canvi, aquelles diferències que fan que siguem desiguals, s'han de corregir.

No sempre aquestes diversitats han estat respectades en el passat, i potser no s'ha fet tot el que calia per atenuar les desigualtats. Per conviure amb respecte i tolerància en relació amb la diversitat, i amb solidaritat en relació amb les diferències econòmiques i socials, cal que ens coneguem. Això és el que et proposem en aquest crèdit.

Espanya, un país democràtic i autònom

Des de 1978, data de l'entrada en vigor de l'actual Constitució, Espanya s'ha organitzat territorialment en comunitats autònomes. Això ha passat per primer cop en la seva història. Algunes d'aquestes comunitats es qualifiquen de

nacionalitats, i altres de regions. Convé, doncs, aprendre les diferències entre Estat i nació i les formes que adopten els estats (unitaris i federals) per conèixer de quina mena és l'Estat espanyol. No podem oblidar, tampoc, que les comunitats autònomes espanyoles són avui regions d'Europa. De tot això en parlarem en la **unitat 1**.

Salobreña (Granada) i Sierra Nevada al fons.

La diversitat física

Ja coneixes les principals unitats de relleu d'Espanya, com també els trets generals del seu clima i de la seva hidrografia. Repassarem aquests temes, ampliant-los una mica segons les comunitats autònomes.

Ressaltarem també el fet que hi ha recursos naturals que afecten diverses comunitats alhora, com per exemple el repartiment de l'aigua dels rius. Això és el que proposem d'aprendre en la **unitat 2**.

La diversitat humana (1)

Espanya presenta també una gran diversitat humana. Primerament, subratllarem les diferències de població. Parlarem, doncs, de la distribució de la població espanyola per comunitats, de les seves densitats, de la seva evolució i del lloc preferent on viuen els espanyols i les espanyoles. També presentarem les activitats econòmiques dels sectors primari i secundari. Tot això forma el contingut de la **unitat 3**.

La diversitat humana (2)

Hem deixat el sector terciari per al final, ja que un dels fenòmens més espectaculars dels darrers anys consisteix en la terciarització de l'economia espanyola. Això vol dir que la majoria de la població espanyola es guanya la vida en el sector dels serveis. Sembla, a més, que és en el sector terciari on, en el futur, es generaran la majoria de feines. L'analitzarem, doncs, una mica més a fons.

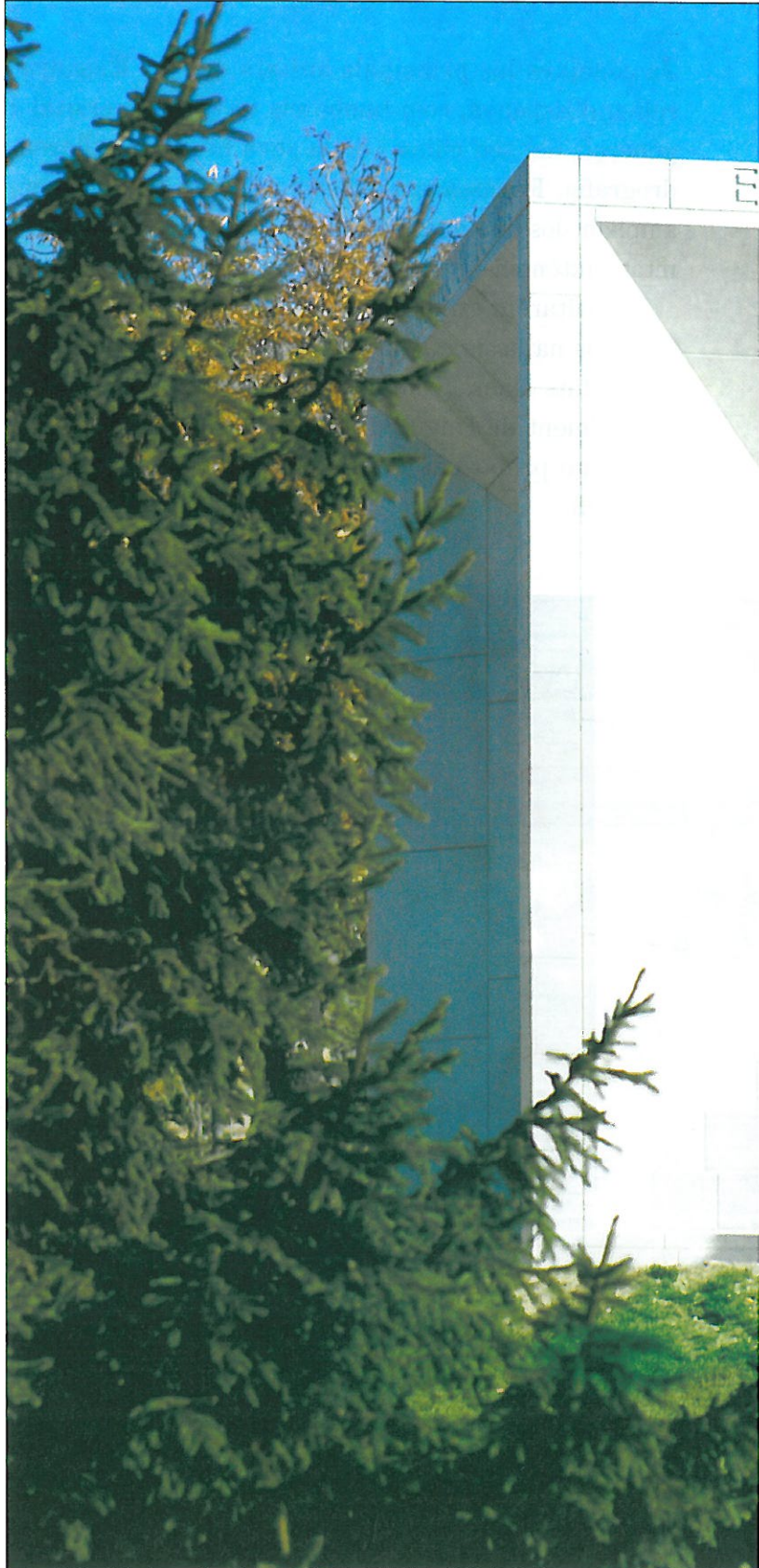
Parlarem també d'un fenomen que té relació amb els serveis: el predomini de la població urbana sobre la rural. Presentarem les ciutats espanyoles més importants i, finalment, dedicarem un apartat a les diferències humanes: les llengües i els paisatges més emblemàtics. Això ho estudiarem en la **unitat 4**.

1 Espanya: un país democràtic i autònom

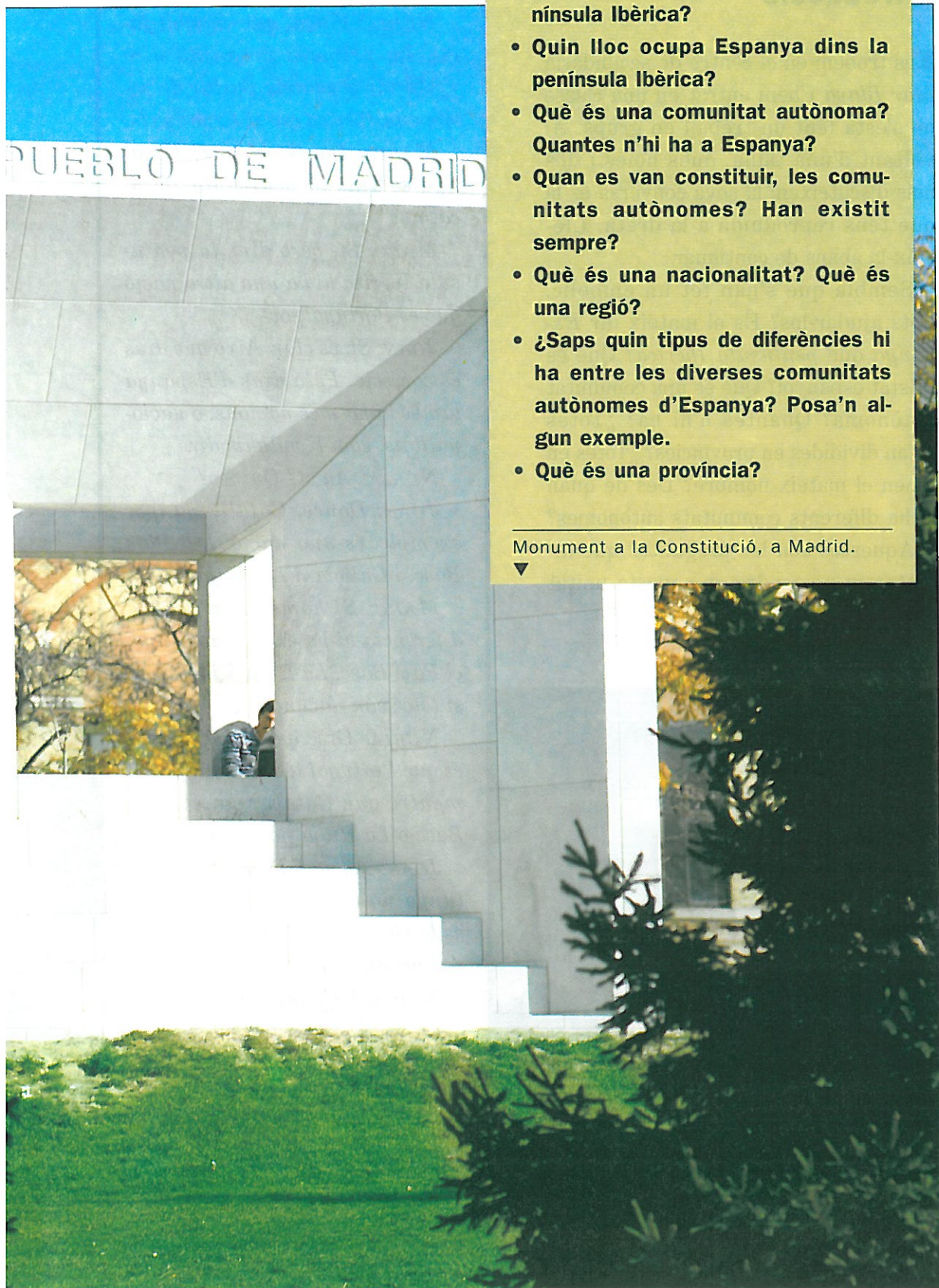
PARAULES C L A U

Estat
nació
autonomia
comunitats
autònomes
nacionalitat
regió
província
capital

- Què es coneix amb el nom de península Ibèrica?
- Quin lloc ocupa Espanya dins la península Ibèrica?
- Què és una comunitat autònoma? Quantes n'hi ha a Espanya?
- Quan es van constituir, les comunitats autònomes? Han existit sempre?
- Què és una nacionalitat? Què és una regió?
- ¿Saps quin tipus de diferències hi ha entre les diverses comunitats autònomes d'Espanya? Posa'n algun exemple.
- Què és una província?

Monument a la Constitució, a Madrid.

Introducció

Ens trobem en el centre de secundària *Mar Blava* i hem entrat en una classe on s'està fent un treball en grups. Al voltant d'una taula, dues noies i dos nois discuteixen; la seva conversa és la que tens reproduïda a la dreta. Llegeix-la abans de continuar.

Sembla que s'han fet un embolic. Pots ajudar-los? És el mateix dir *Espanya* que *península Ibèrica*? Què és l'Estat espanyol? Què és una comunitat autònoma? Quantes n'hi ha? ¿Totes estan dividides en províncies? ¿Totes en tenen el mateix nombre? Des de quan hi ha diferents comunitats autònomes?

Aquestes són les preguntes que intentarem respondre en aquesta unitat didàctica.

NÚRIA: Vinga, que és molt fàcil. La primera pregunta diu: «¿Vol dir el mateix parlar de península Ibèrica que d'Espanya?».

MARTA: Doncs, és clar! Espanya és dins la península Ibèrica, no?

MARC: Sí, però dins la península Ibèrica hi ha una altra nació que és Portugal, oi?

JOAN: Sí, és clar. Això que dius és correcte. Però dins d'Espanya també hi ha més nacions, o nacionalitats, com li vulguis dir.

NÚRIA: Ah sí? Quines?

JOAN: Doncs, Catalunya, per exemple, és una nació. I el País Basc, i Galícia, i La Rioja, i...

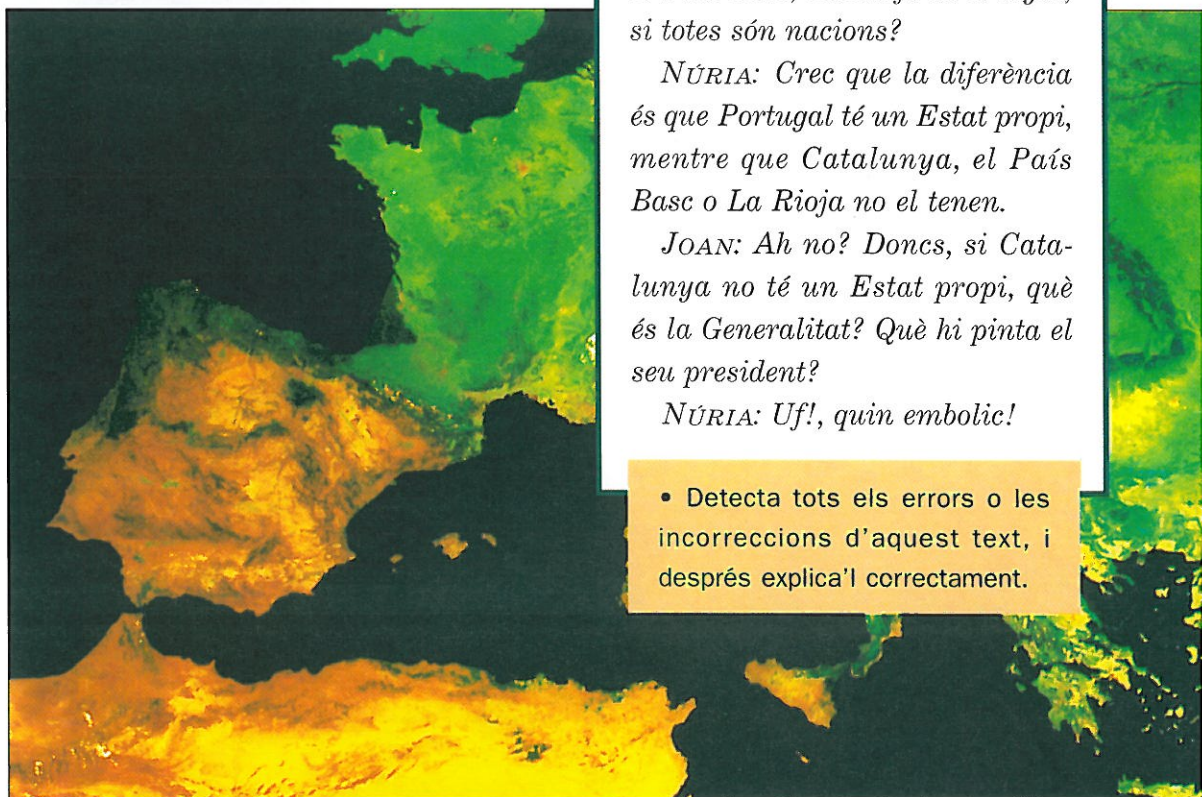
MARC: Sí home! Així, quina diferència hi ha entre Catalunya, el País Basc, La Rioja i Portugal, si totes són nacions?

NÚRIA: Crec que la diferència és que Portugal té un Estat propi, mentre que Catalunya, el País Basc o La Rioja no el tenen.

JOAN: Ah no? Doncs, si Catalunya no té un Estat propi, què és la Generalitat? Què hi pinta el seu president?

NÚRIA: Uf!, quin embolic!

- Detecta tots els errors o les incorreccions d'aquest text, i després explica'l correctament.

Nació i Estat

Per parlar de nacionalitats, regions i comunitats autònomes necessitem entendre bé les diferències que hi ha entre una nació i un Estat.

Què és una nació?

La història, al llarg de molts i molts anys, ha anat creant en tot el món grups més o menys nombrosos de persones que se senten unides, encara que no es coneguin. Aquest sentiment de comunitat el solen expressar amb símbols comuns.

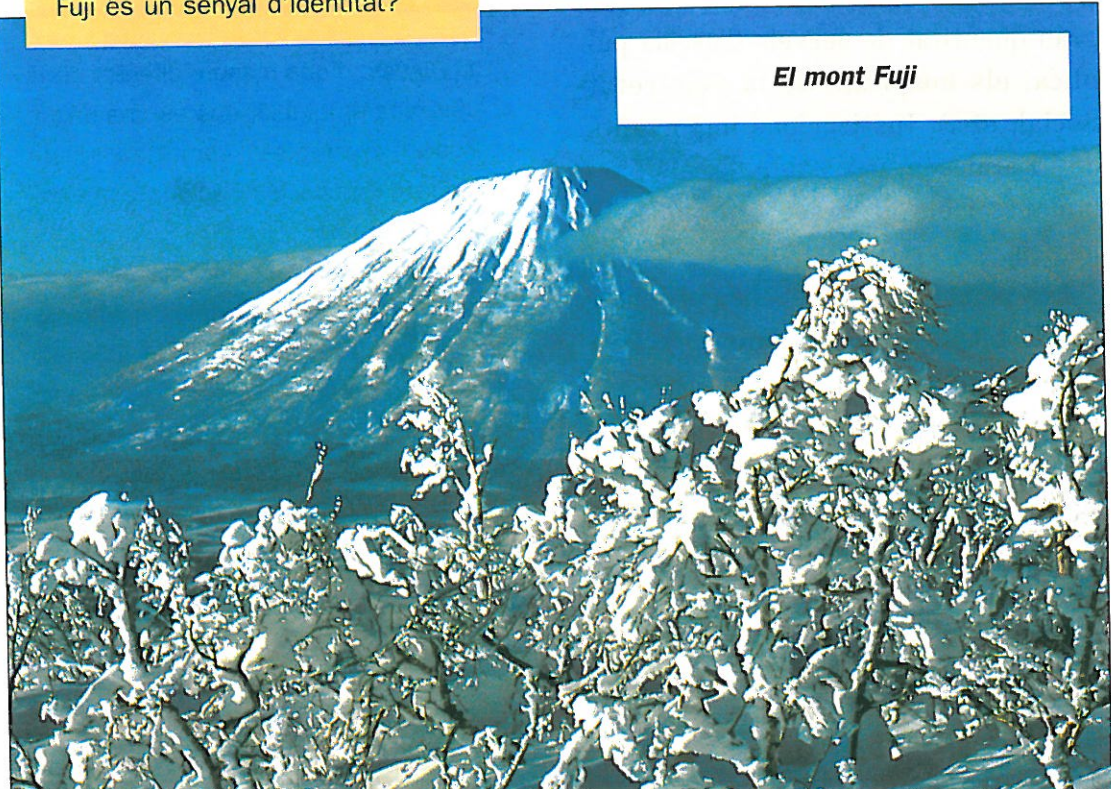
- Esbrina a quin país es troba aquesta muntanya.
- Per què et sembla que el mont Fuji és un senyal d'identitat?

Quan un grup de persones ocupa un espai geogràfic concret, sigui gran o petit, i es distingeix a més dels altres grups veïns d'una manera prou clara, aleshores es parla d'una **nació**.

Perquè existeixi una nació, doncs, calen tres coses:

- Un espai geogràfic concret.
- Unes diferències o **senyals d'identitat**, com ara la llengua, algunes institucions, algunes tradicions i lleis i, fins i tot, determinades maneres de ser col·lectives.
- Una consciència de grup, també anomenada **consciència nacional**, que vol dir tenir un sentiment i una voluntat de pertànyer a un grup de persones, a una col·lectivitat.

El mont Fuji

Les nacions tenen tendència a ser duradores, però no són eternes. No han existit des de sempre i, amb el temps, poden deixar d'existir, com les persones. Són exemples de nacions actuals a Europa: Alemanya, Eslovènia, Txèquia, Anglaterra i Escòcia, entre moltes altres.

Què és un Estat?

Quan parlem d'**Estat** ens referim només al conjunt de persones i d'institucions que organitzen i satisfan una part de les necessitats comunes de tots els habitants d'un territori clarament delimitat per fronteres.

Són membres de l'Estat, per exemple, els ministres, els militars, els policies, els jutges i les jutgesses, com també els treballadors i les treballadores d'una gran quantitat de serveis (l'escola pública, els hospitals de la Seguretat Social, etc.). Institucions importants de l'Estat són, per exemple, els parlaments i els diversos tribunals de justícia.

Les persones que treballen al servei de l'Estat s'anomenen **funcionaris** o **funcionàries**.

Les funcions bàsiques de l'Estat són la seguretat pública, la justícia, la defensa del territori i de les persones que hi viuen i les relacions exteriors amb altres estats.

El territori organitzat i administrat per un Estat pot coincidir amb una sola nació, amb una part d'una nació o amb més d'una nació.

A Europa, per exemple, del 1945 al 1990 van existir dos estats que administraven dues parts d'una sola nació: Alemanya. Aquests dos estats es deien República Federal d'Alemanya, d'una banda, i República Democràtica Alemanya, de l'altra. Actualment, l'Estat alemany coincideix amb una sola nació.

El Regne Unit, en canvi, és un Estat que inclou més d'una nació: Anglaterra, Gal·les, Escòcia i Irlanda del Nord.

Els estats que coincideixen amb una nació s'anomenen **estats nacionals**. Els que n'inclouen més d'una s'anomenen **estats plurinacionals**.

A C T I V I T A T S

1. Digues, d'una manera diferent de la utilitzada en el text, què és una nació. Posa'n exemples. Localitza en un mapa d'Europa les nacions esmentades en el text.
2. Quines són les funcions bàsiques de l'Estat? Posa exemples de funcionaris que treballin al servei d'aquestes funcions.
3. Informa't sobre Bèlgica. Per quantes nacions està constituïda?
4. Quina diferència hi ha entre nació i Estat?

La península Ibèrica

La península Ibèrica és una de les penínsules més grans d'Europa.

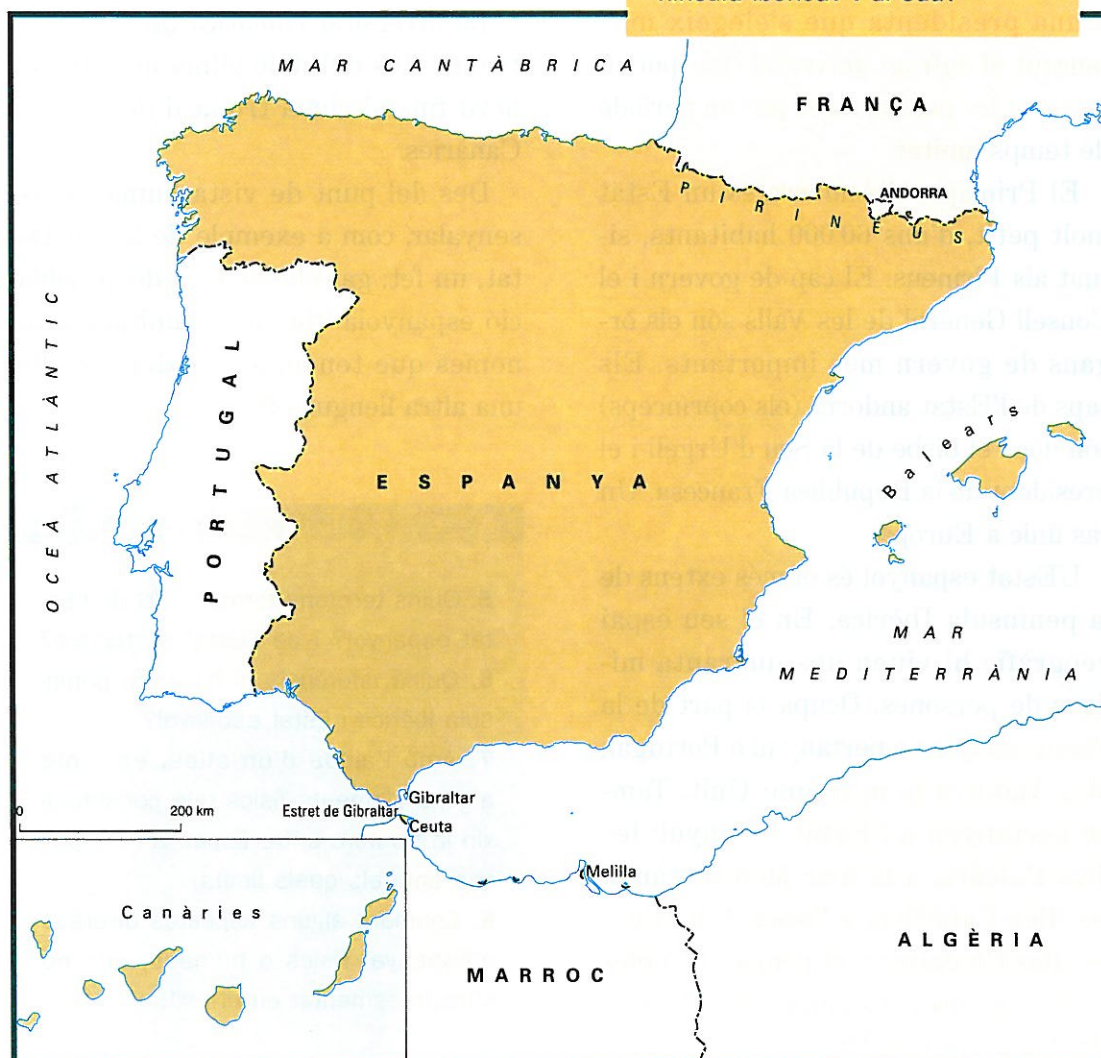
És més extensa que les altres dues grans penínsules europees de la mar Mediterrània (la Itàlica i la Balcànica).

Es troba situada a l'extrem sud-occidental d'aquest continent, entre l'oceà

Atlàntic i les mars Cantàbrica i Mediterrània.

La serralada dels Pirineus separa la Península de la resta d'Europa, i un estret de pocs quilòmetres, el de Gibraltar, la separa també del continent africà.

- Què hi trobem a l'est de la península Ibèrica? I al sud?

Dins l'espai de la península Ibèrica hi ha tres estats: l'Estat espanyol, l'Estat portuguès i l'Estat andorrà. A més, hi ha un territori de sobirania britànica de 6 km² al penyal de Gibraltar.

El territori de Portugal ocupa una ampla franja de l'oest de la Península i les illes Açores i Madeira, situades a l'oceà Atlàntic.

Portugal és una **república**. Això vol dir que el cap de l'Estat és un president o una presidenta que s'elegeix mitjançant el sufragi universal dels portuguesos i les portugueses per un període de temps limitat.

El Principat d'Andorra és un Estat molt petit, d'uns 60 000 habitants, situat als Pirineus. El cap de govern i el Consell General de les Valls són els òrgans de govern més importants. Els caps de l'Estat andorrà (els coprínceps) són dos : el bisbe de la Seu d'Urgell i el president de la República Francesa. Un cas únic a Europa.

L'Estat espanyol és el més extens de la península Ibèrica. En el seu espai geogràfic hi viuen uns quaranta milions de persones. Ocupa la part de la Península que no pertany ni a Portugal, ni a Andorra ni al Regne Unit. També pertanyen a l'Estat espanyol: les illes Balears, a la mar Mediterrània; les illes Canàries, a l'oceà Atlàntic; i les illes Chafarinas, el penyal de Vélez de la Gomera i les ciutats de Ceuta i Melilla, al nord d'Àfrica. L'Estat espa-

nyol és un **regne**. Això vol dir que el cap de l'Estat és un rei o una reina i que el seu càrrec passa de pares a fills.

Una de les característiques d'Espanya és la seva gran **diversitat física i humana**. Des del punt de vista físic, el territori espanyol és ple de contrastos. Al costat de territoris alts i humits s'estenen planures seques i monòtones; a la vora dels espais costaners s'alcen muntanyes escarpades.

La diversitat climàtica també és extrema: des del dolç clima oceànic del nord fins al clima tropical de les illes Canàries.

Des del punt de vista humà cal assenyalar, com a exemple de la diversitat, un fet: gairebé el 40 % de la població espanyola viu en comunitats autònomes que tenen, a més del castellà, una altra llengua oficial.

A C T I V I T A T S

5. Quins territoris formen part de l'Estat espanyol? I de l'Estat portuguès?
6. Quina diferència hi ha entre península Ibèrica i Estat espanyol?
7. Amb l'ajuda d'un atlas, esmenta alguns elements físics que constitueixin la frontera entre Espanya i els països amb els quals limita.
8. Enumera alguns aspectes diversos d'Espanya, físics o humans, que no s'hagin esmentat en el text.

L'edifici del Parlament a Berna

- De quin Estat és capital la ciutat de Berna?
- Quina mena d'Estat és? Què vol dir?

L'organització del poder: estats unitaris i federals

El territori d'un Estat està sempre dividit en unitats territorials més petites. Segons el grau de poder de què disposen els administradors d'aquests territoris més petits, els estats es classifiquen en dos grans conjunts: els **federals** i els **unitaris**.

La paraula «federal» deriva del llatí *foedus*, que vol dir 'pacte'. Els estats federals neixen precisament d'un pacte entre diversos estats independents. En virtut d'aquest pacte, els estats decideixen crear una administració comuna, a la qual deleguen una part de les seves funcions i de la seva sobirania: relacions exteriors, defensa, comerç exterior, etc.

Els estats membres de l'Estat federal continuen mantenint els seus propis òrgans de govern i, fins i tot, una Constitució pròpia. També participen directament en la legislació de l'Estat comú, mitjançant un parlament federal en el qual són representats tots els estats. Són exemples d'estats federals els Estats Units d'Amèrica, Suïssa, Àustria i Alemanya, entre altres.

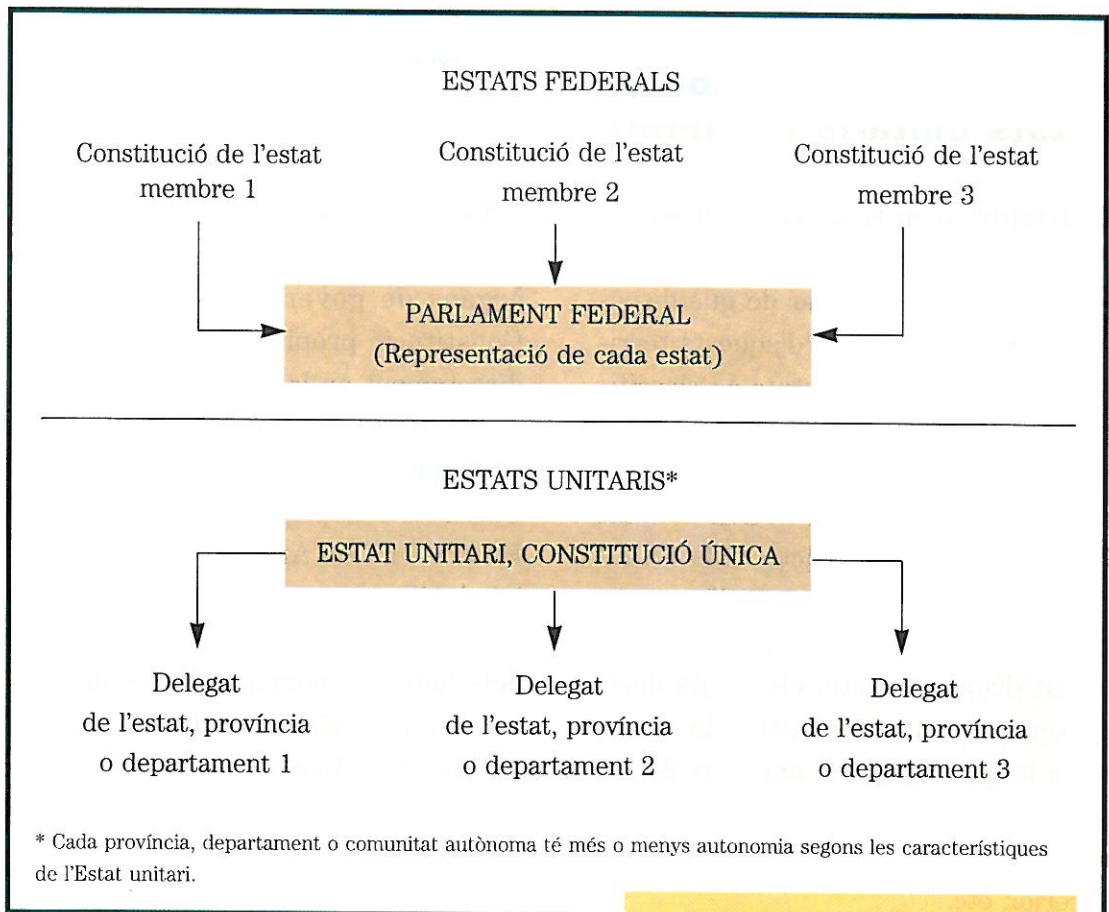
En els estats unitaris, a diferència dels federals, només existeix un únic Estat i una única Constitució. L'Estat unitari distribueix territorialment el seu poder per mitjà de delegats que depenen d'un centre. L'exemple més clar d'Estat unitari a Europa és França.

L'Estat espanyol és a mig camí entre els dos models d'Estat. D'una banda és unitari perquè organitza l'administració des d'un centre, Madrid, i té delegats a totes les províncies (els governadors civils). D'altra banda, segons la Constitució, reconeix el dret a l'autonomia política de les nacionalitats i regions que integren l'Estat. Gràcies als estatuts d'autonomia, una mena de segona constitució vàlida només per a cada comunitat, les regions i les nacionalitats d'Espanya tenen diversos as-

pectes en els quals es poden autogovernar, com per exemple la salut o l'educació. Per això diem que Espanya és un Estat autonòmic. Ara l'analtzarem.

A C T I V I T A T S

9. Quines diferències hi ha entre un Estat unitari i un Estat federal?
10. D'on procedeix la paraula *federal*?
11. Què vol dir que Espanya és un Estat autonòmic?

- Explica l'esquema.

Espanya: un país amb un Estat plurinacional

Espanya és un país que s'ha anat formant en el decurs d'una llarga història. Actualment integra en el seu territori diversos espais més petits, alguns anomenats nacionalitats i d'altres –la majoria– regions.

Per definir aquesta realitat complexa seguirem alguns principis recollits en la Constitució espanyola i en els estatuts d'autonomia.

La Constitució ha estat votada democràticament i acceptada per la majoria dels espanyols i les espanyoles. Els estatuts també han estat votats i acceptats pels habitants de cada territori

de l'Estat. El que diuen representa la manera de pensar de la majoria, mentre no es canviïn democràticament.

La Constitució espanyola reconeix l'existència, dins del territori espanyol, de dos tipus d'espais amb una entitat diferent: les nacionalitats i les regions.

Amb aquesta innovació es va intentar satisfer, en l'any 1978, les demandes d'aquells territoris d'Espanya que reclamaven des de feia molt temps el dret de poder-se governar. Es van complir així les velles aspiracions autonòmiques de tres nacionalitats històriques: Catalunya, el País Basc, i Galícia. Totes tres tenen una llengua pròpia i unes tradicions històriques i culturals fortament arrelades.

En els seus respectius estatuts, també la Comunitat Valenciana i An-

- Què és la Constitució? Explica-ho breument amb paraules teves.
- Quin dret es reconeix en aquest article?

La Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions que la integren i la solidaritat entre totes elles.

Constitució espanyola

CONGRESO DE LOS DIPUTADOS

alusia fan referència indirecta a la seva consciència de nacionalitat.

La Constitució espanyola de 1978 també va trobar una solució a les insuficiències cròniques de l'Estat centralista espanyol. Per apropar l'Administració als ciutadans i les ciutadanes es va estendre el dret d'autonomia a totes les regions d'Espanya.

12. Quantes comunitats autònomes hi ha a Espanya? I quantes províncies?
13. Quines són les nacionalitats històriques d'Espanya?
14. Esmenta dues regions d'Espanya.

• Quines capitals de comunitat autònoma no coincideixen amb capitals de província?

Article primer.— *Catalunya, com a nacionalitat i per accedir al seu autogovern, es constitueix en Comunitat Autònoma d'acord amb la Constitució i amb el present Estatut, que és la norma institucional bàsica d'aquesta comunitat.*

Estatut d'autonomia de Catalunya

Article primer.— *La Rioja, entitat regional històrica dins l'Estat espanyol, es constitueix en Comunitat Autònoma per a l'exercici del seu autogovern, d'acord amb la Constitució i el present Estatut, que és la norma institucional bàsica d'aquesta comunitat.*

Estatut d'autonomia de La Rioja

Article primer.— *Galícia, nacionalitat històrica, es constitueix en Comunitat Autònoma per tal d'accedir al seu autogovern, d'acord amb la Constitució espanyola i el present Estatut, el qual n'és la norma institucional bàsica.*

Estatut d'autonomia de Galícia

Article primer.— *Cantàbria, com a entitat regional històrica perfectament definida dins d'Espanya i fent ús del dret a l'autonomia que la Constitució reconeix [...] manifesta la seva voluntat de constituir-se en Comunitat Autònoma.*

Estatut d'autonomia de Cantàbria

Article primer.— *El Poble Basc o Euskal-Herría, com a expressió de la seva nacionalitat i per tal d'accedir al seu autogovern, es constitueix en Comunitat Autònoma dins l'Estat espanyol sota la denominació de País Basc, d'acord amb la Constitució i amb el present Estatut, que n'és la norma institucional bàsica.*

Estatut d'autonomia del País Basc

- Situa en el mapa d'Espanya aquestes comunitats autònomes. Quines són les seves capitals? Quantes províncies tenen?
- La capital de cada comunitat, ¿coincideix amb una capital de província?
- Quines diferències observes en la manera de qualificar el territori de cada una d'aquestes comunitats?

La divisió autonòmica d'Espanya

Una **comunitat** és un grup de persones que viuen juntes o que tenen idees i interessos comuns. L'adjectiu **autònoma**, aplicat a una comunitat, significa que aquesta disposa de llibertat per governar-se i per elaborar les seves pròpies lleis.

El territori

Una comunitat autònoma és un territori on viuen persones que tenen interessos comuns i exerceixen algunes competències que els permeten de governar-se en alguns camps.

Quan diem, per tant, que l'Estat espanyol es va organitzar, a partir de l'any 1978, en comunitats autònomes, ens referim al fet que el govern central i els governs autonòmics es reparteixen el poder de decidir. Això vol dir que el govern central decideix sobre algunes qüestions que afecten el conjunt del territori espanyol i tots els seus habitants. Paral·lelament, però, els governs de les comunitats autònomes decideixen en altres qüestions o competències.

En virtut del dret a l'autonomia, a partir de 1978 es van constituir disset comunitats autònomes, cadascuna de les quals és formada per una o diverses províncies.

Article 137

L'Estat s'organitza territorialment en municipis, en províncies i en les Comunitats Autònomes que es constitueixin. Totes aquestes entitats gaudeixen d'autonomia per a la gestió dels interessos respectius.

Constitució espanyola

- Quin dret es reconeix en aquest article de la Constitució?

Al seu torn, cada província comprèn diversos municipis. L'Estat espanyol està integrat per un total de cinquanta províncies i més de 8600 municipis.

A les disset comunitats autònomes cal afegir-hi les ciutats de Ceuta i Melilla, situades al nord d'Àfrica, dins del territori del Marroc. Cadascuna d'aquestes ciutats té un estatut d'autonomia propi per a la gestió del petit territori que ocupa.

Els estatuts

Les comunitats autònomes tenen com a norma fonamental l'**Estatut**, votat en referèndum pels ciutadans de cada comunitat.

En cada estatut es fixen les característiques pròpies de la comunitat: la denominació, les institucions que la regeixen, la llengua o les llengües oficials, etc. També hi són explicitades les competències o els poders que tenen, a més dels recursos econòmics de què disposen per exercir aquestes competències.

Les principals matèries sobre les quals les comunitats autònomes tenen competències per decidir i legislar segons els seus propis criteris són: cultura, urbanisme, educació, agricultura, pesca i obres públiques.

Les institucions polítiques de les comunitats autònomes són com les del govern central: un parlament, un govern i un president. Les persones que dirigeixen aquestes institucions són elegides mitjançant eleccions.

- ¿Cada quan es convoquen eleccions autonòmiques?
- Esbrina quins partits o coalicions governen en cada comunitat autònoma.
- Esbrina els noms dels presidents de quatre comunitats autònomes.

Les transferències

Els governs autonòmics, per poder aplicar, a la pràctica, les competències del seu Estatut, necessiten funcionaris i funcionàries i diners.

Per exemple, perquè els hospitals públics puguin funcionar fan falta diners, ja que s'han de pagar les medecines, l'instrumental mèdic, els serveis de neteja i de cuina, etc. i, sobretot, els metges i les metgesses, que són funcionaris i funcionàries.

Per disposar d'aquests funcionaris i d'aquestes funcionàries, cal que el govern central en prescindeixi i els doni als governs autonòmics; és a dir, que els **transfereixi**. Al final del segle XX, les comunitats autònomes espanyoles encara no han rebut totes les transferències previstes en els seus estatuts.

Diversitat i solidaritat

Com has pogut veure en el mapa de la pàgina 18, les disset comunitats autònomes espanyoles tenen unes dimensions territorials diferents. Però, a més, a causa de la seva història i de la seva evolució tenen un caràcter ben divers. Aquesta diversitat fa que no totes les comunitats autònomes tinguin el mateix nivell de poder polític.

Cal aclarir que aquesta diferència de distribució de les competències no significa que aquestes comunitats autònomes no tinguin els mateixos drets, com tampoc que unes siguin millors i les altres pitjors. Simplement són diferents.

La Constitució garanteix la solidaritat entre les comunitats autònomes. Així, per exemple, Catalunya aporta al conjunt de l'Estat, mitjançant el pagament d'impostos, més diners dels que l'Administració Central li retorna mitjançant les inversions. Això vol dir que hi ha altres comunitats que reben més diners dels que paguen, perquè disposen de menys recursos econòmics.

- Esbrina quins països constitueixen la Unió Europea.
- Quins avantatges creus que pot tenir per a aquests països el fet de pertànyer a la Unió Europea?

A C T I V I T A T S

- 15.** Què és un Estatut? Explica-ho breument amb paraules teves.
- 16.** Què vol dir que el govern central té unes competències i les comunitats autònomes unes altres?
- 17.** A Galícia, el càrrec de màxima autoritat és el de *presidente da Xunta*. Al País Basc rep el nom de *lehendakari*. A Andalusia es diu *presidente de la Junta de Andalucía*. Esbrina com es diuen les persones que en aquests moments exerceixen aquests tres càrrecs.

Una sessió del Parlament Europeu a Estrasburg (França).

Les comunitats autònomes, regions d'Europa

D'ençà de la segona meitat del segle XX, els països europeus han tingut una gran aspiració: la de constituir els Estats Units d'Europa. Aquest ha estat un procés molt llarg i encara no s'ha acabat.

L'any 1986, l'Estat espanyol va entrar a formar part de la Comunitat Econòmica Europea, nom amb el qual es coneixia aleshores l'actual Unió Europea. Els darrers països que s'hi han incorporat, l'any 1995, han estat Àustria, Finlàndia i Suècia.

Entre els països membres de la Unió Europea existeix una gran diversitat de nivells de riquesa. Precisament un

dels objectius de la Unió és corregir les desigualtats i ajudar al progrés econòmic de les zones més deprimides. En l'organització europea les regions tenen una gran importància i les diferents comunitats autònomes de l'Estat espanyol constitueixen regions d'Europa.

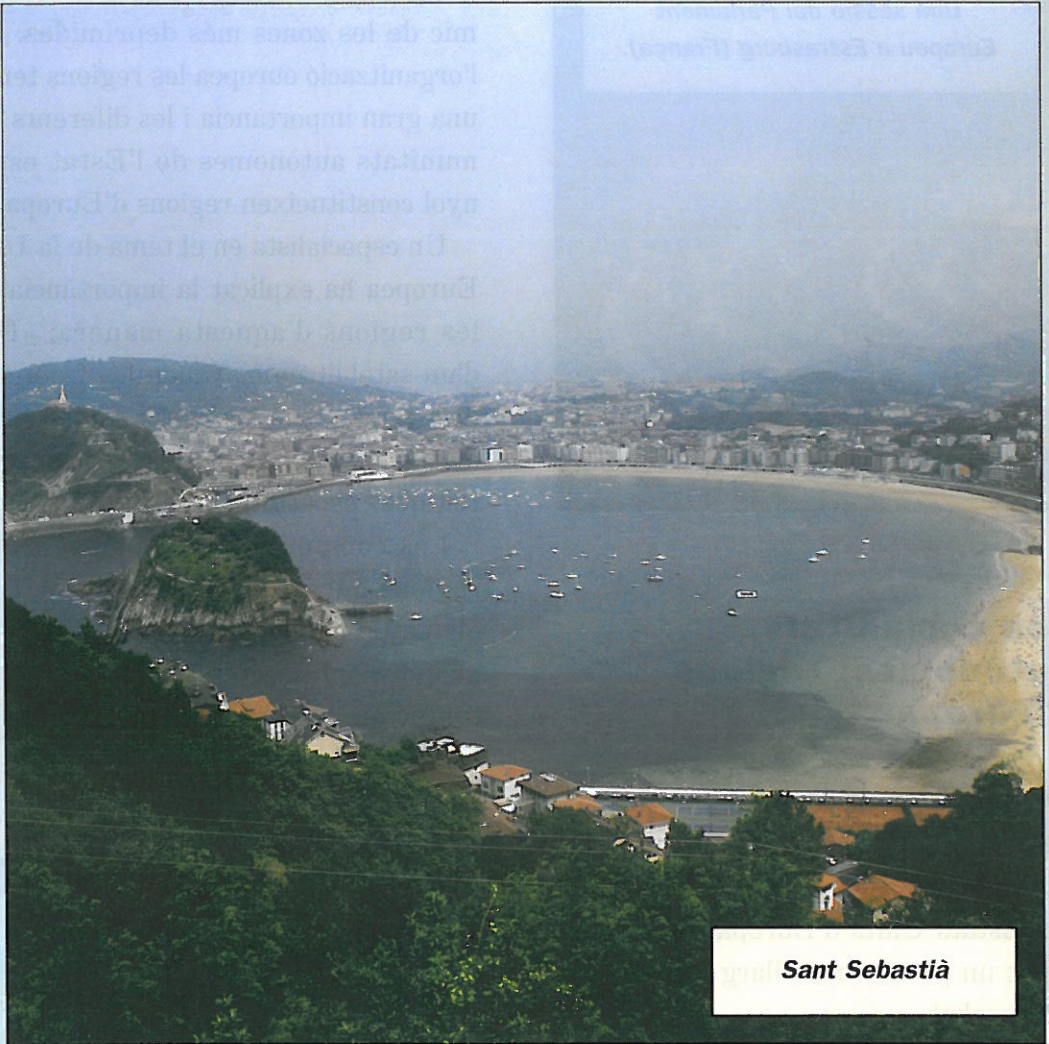
Un especialista en el tema de la Unió Europea ha explicat la importància de les regions d'aquesta manera: «Des d'un satèl·lit no es veuen les fronteres dels estats, sinó les regions diferenciades, cadascuna amb les seves característiques específiques».

Les comunitats autònomes, com a regions europees, són bàsiques. Tots els estudis econòmics i els ajuts que proporciona la Unió Europea es fan tenint en compte l'estructura de les regions d'Europa.

A C T I V I T A T S

- 18.** Què és la Unió Europea?
- 19.** Des de quin any Espanya és membre de la Unió Europea?
- 20.** La Unió Europea, ¿està constituïda per estats o per regions?
- 21.** Què et sembla que vol dir la frase: «Des d'un satèl·lit no es veuen les fronteres dels estats, sinó les regions diferenciades, cadascuna amb les seves característiques específiques?»
- 22.** Per què es diu que les comunitats autònomes són regions d'Europa?

E X E R C I C I D E S Í N T E S I

San Sebastián

Després d'haver identificat la comunitat autònoma a la qual pertany la fotografia, respon a les qüestions següents. Corresponen al primer pas del procediment d'estudi d'una comunitat autònoma, que trobaràs en el dossier «Saber com», al final del llibre.

1. Situa aquesta comunitat dins d'Espanya. Quins límits té?

2. Quina és la seva extensió, expressada en quilòmetres quadrats?

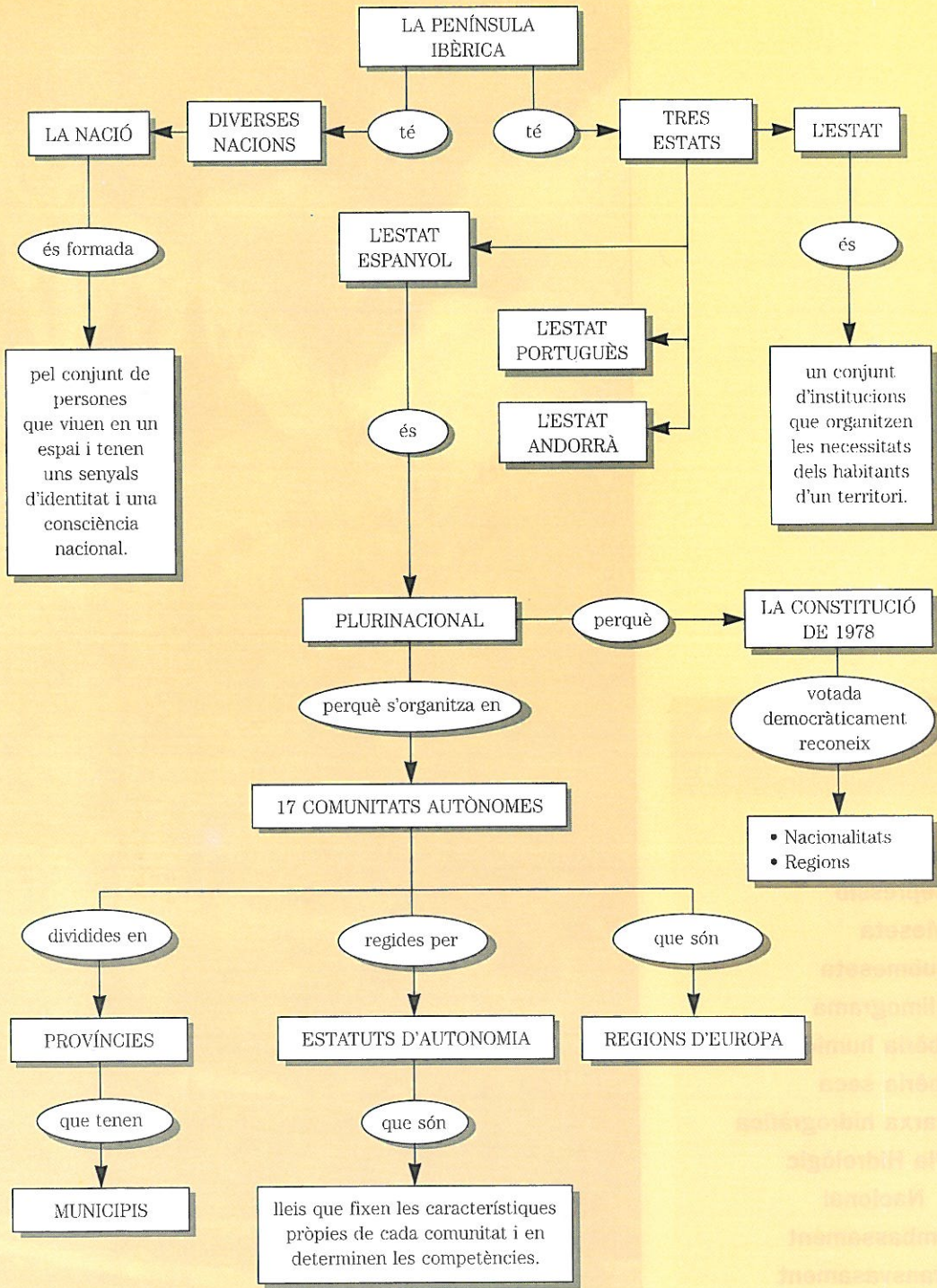
3. Quin és el nom de la seva capital?

4. ¿Es tracta d'una regió o d'una nacionalitat?

5. És uniprovincial o pluriprovincial?

6. Si és pluriprovincial, quins són els noms de les províncies? Quines són les seves capitals?

E **SQUEMA FINAL**

2 La diversitat física

PARAULES C L A U

serralada
depressió
Meseta
submeseta
climograma
Ibèria humida
Ibèria seca
xarxa hidrogràfica
Pla Hidrològic
Nacional
embassament
transvasament

- **¿Sabries explicar en què consisteix la diversitat física d'Espanya?**
- **Què és una serralada? Digues-ne el nom d'una que coneguis.**
- **Quines són les unitats de relleu d'Espanya?**
- **Quan diem d'una zona que és climàticament seca o humida, a què ens referim? ¿Ho podem mesurar d'alguna manera?**
- **Quines són les comunitats autònomes que abraça la Ibèria humida? I la Ibèria seca?**
- **Què és una conca hidrogràfica? Sabries esmentar-ne alguna?**
- **¿Has sentit a parlar mai del Pla Hidrològic Nacional? Què intenta solucionar?**

L'ibón de Plan, al Pirineu Aragonès.

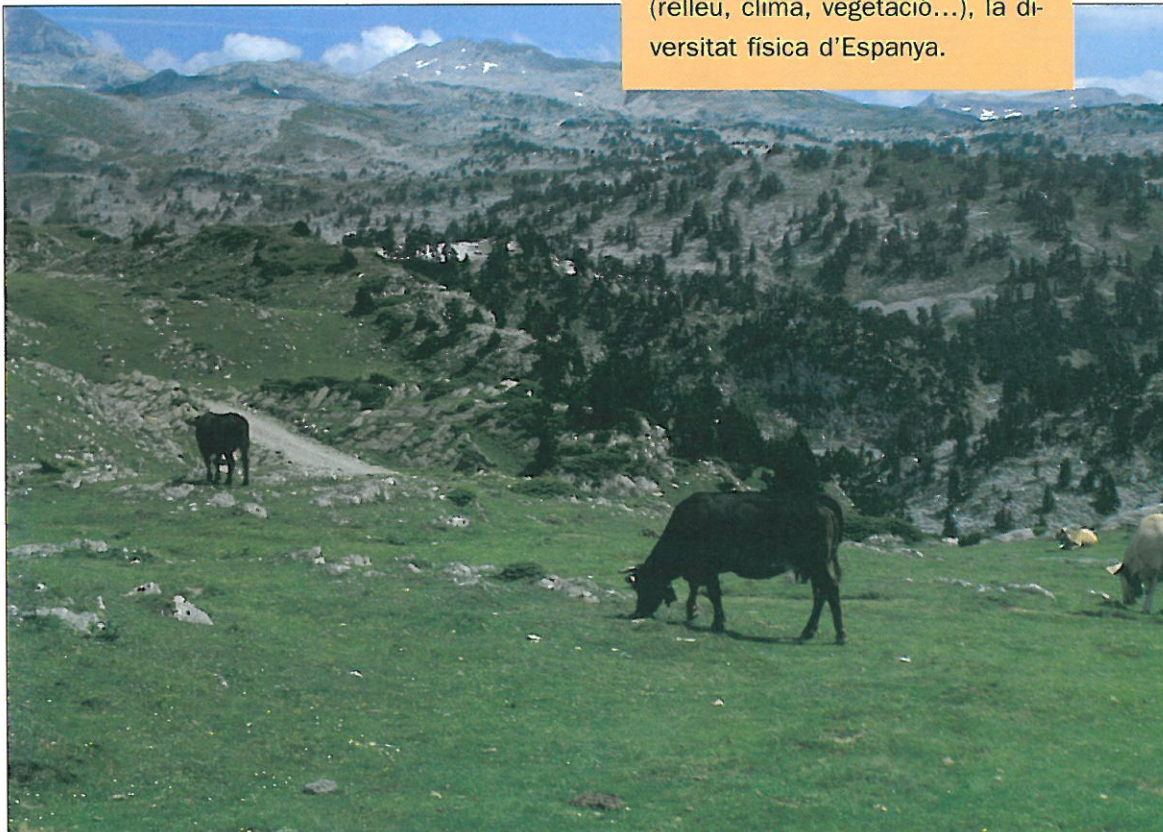
Espanya té una gran diversitat de paisatges geogràfics. Això vol dir que el relleu, el clima, els rius i la vegetació són molt diferents segons els indrets. El fet que les illes Balears i les illes Canàries formin part del territori espanyol encara accentua més aquestes diferències. Aquesta varietat ha contribuït també a diferenciar les formes d'adaptació de les persones al medi natural.

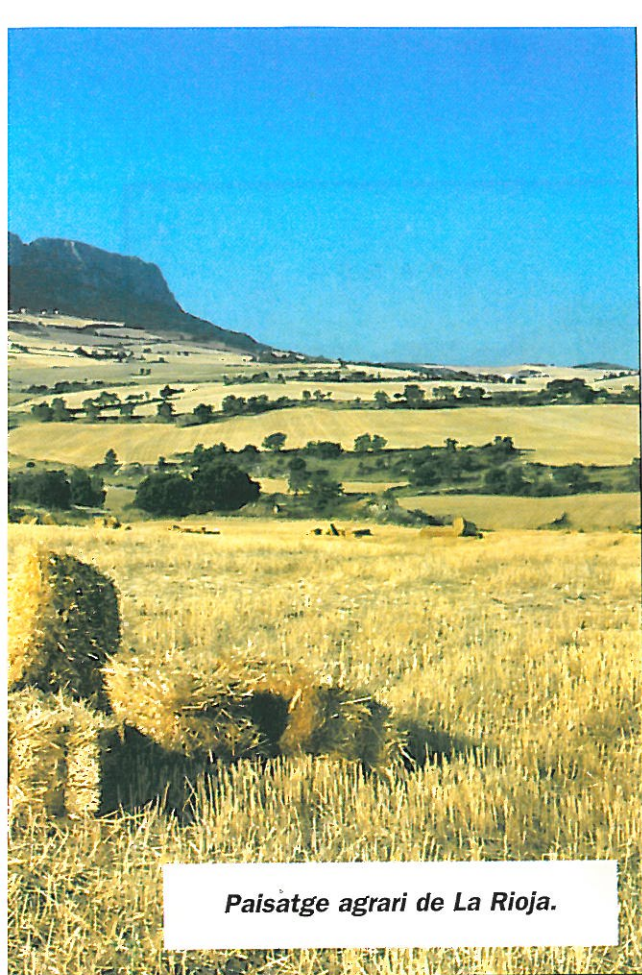
En aquesta unitat et proposem l'aprenentatge de la diversitat física de les diferents comunitats autònomes (relleu, clima i hidrografia).

També analitzarem la necessitat que té l'Estat espanyol, com qualsevol altre Estat, de gestionar els recursos naturals comuns. Com a exemple, proposa-

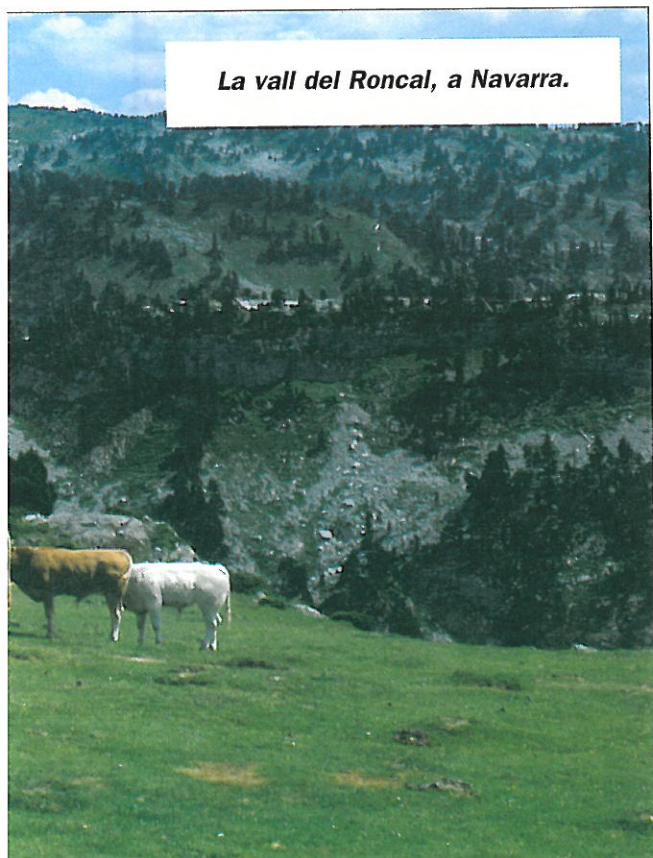

- Situa aquests dos paisatges en el mapa d'Espanya.
- Justifica, a partir dels elements físics d'aquests paisatges (relleu, clima, vegetació...), la diversitat física d'Espanya.

Paisatge agrari de La Rioja.

La vall del Roncal, a Navarra.

rem d'estudiar quines possibles solucions tenen els problemes derivats de l'escassetat d'aigua dolça en el conjunt del territori espanyol.

Un dels problemes més urgents que s'han de resoldre a Espanya és, precisament, el de la manca d'aigua a bona part del seu territori.

El relleu i les comunitats autònomes

Des que el grec Estrabó (segle I aC) ho va dir per primer cop, ha fet fortuna l'expressió segons la qual la península Ibèrica té la forma d'una pell de brau estesa.

Aquesta pell de brau, a més a més, pel que fa al relleu sembla una fortalesa alta i protegida per muralles de muntanyes. Té una altitud mitjana de 660 metres sobre el nivell del mar, que és gairebé el doble de l'altitud mitjana d'Europa. Quasi el 50 % de les terres espanyoles sobrepassen els 600 metres d'altitud.

Les serralades, les valls, els altiplans i les depressions la divideixen i en compartimenten l'espai. Aquest fet ha contribuït, en part, a l'aïllament de les diverses comunitats humanes que han habitat els diferents territoris del país al llarg de la història, ja que ha fet difícil que es poguessin comunicar entre elles.

Mapa físic d'Espanya.

- ¿Hi ha comunitats autònomes que coincideixin bàsicament amb algunes unitats de relleu? Quines?
- A partir del relleu, ¿trobes algun motiu que expliqui el límit sud de les comunitats autònomes d'Astúries, Cantàbria i el País Basc?
- Digues els noms d'algunes comunitats autònomes que tinguin molta altitud.

Si donem un cop d'ull al mapa físic d'Espanya, observarem que les unitats de relleu organitzen i dibuixen els límits dels territoris de les comunitats d'una manera gairebé natural.

Així, es poden agrupar les comunitats autònomes en els sis grups que veurem a continuació.

– El *primer grup* és el de les comunitats del nord, ja que la Serralada Cantàbrica delimita gairebé de manera exacta el sud de les comunitats d'**Astúries**, **Cantàbria** i el **País Basc**. **Galícia**, en canvi, queda oberta al mar pel nord i l'oest, i tancada al sud i sud-est pels Monts de Lleó.

– El *segon grup* el constitueixen les tres comunitats situades a la depressió de l'Ebre, delimitada pel Sistema Ibèric i els Pirineus: **Navarra**, **La Rioja** i **Aragó**. Una part de Catalunya es pot considerar com si fos la prolongació dels Pirineus i de la depressió de l'Ebre, però tant l'Empordà com la Serralada Transversal i la Serralada Litoral pertanyen a altres unitats. Per aquesta raó, i per la indiscutible influència de la mar Mediterrània, situem Catalunya entre les comunitats mediterrànies.

– El *tercer grup* aplega les comunitats situades a la façana mediterrània de l'est peninsular. Hi trobem, com hem dit, **Catalunya**, i també la **Comunitat Valenciana** i les **Balears**.

– Al centre de la Península tenim el *quart grup*, amb les comunitats autònomes de **Castella i Lleó**, **Castella-la Manxa**, **Extremadura** i **Madrid**. Les dues primeres coincideixen gairebé amb les dues submesetes, mentre que les altres dues (que formen part de la submeseta sud) constitueixen una excepció dins l'organització que sembla marcar el relleu.

– Finalment, Sierra Morena i la Serralada Subbètica dibuixen el perfil nord de les comunitats autònomes d'**Andalusia** i **Múrcia**, que formen el *cinquè grup*.

– Fora de la península Ibèrica hi trobem l'arxipèlag de les **Canàries** (*sisè grup*).

– Un grup a banda és el constituït per les ciutats de **Ceuta** i **Melilla**, situades a la costa nord d'Àfrica, amb els petits territoris que administren. Aquestes comunitats no s'expliquen, naturalment, pel relleu, sinó per la presència històrica castellana a la regió des del segle XV.

Si bé resulta evident que el relleu no ho explica tot, i que hi ha motius històrics que han causat profundes diferències entre els diversos pobles de la Península, ara analitzarem més detalladament la diversitat física de les comunitats, organitzades en els sis grups esmentats.

A C T I V I T A T S

1. Enumera les unitats de relleu d'Espanya i situa-les en el mapa físic.
2. Quina és la idea principal del primer paràgraf d'aquesta unitat didàctica?
3. Situa en el mapa els set grups en què hem organitzat les comunitats autònomes.

Les comunitats del nord

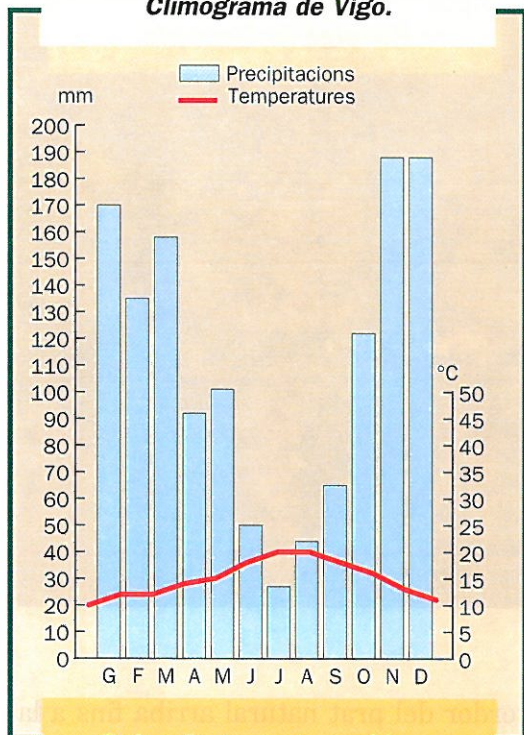

- Observa la costa i assenjala un accident important de cada comunitat.
- Quines unitats de relleu comparteixen aquestes comunitats autònomes? Quines són pròpies d'una sola comunitat autònoma?
- Quines formes de relleu predominen en el mapa?
- Els rius d'aquesta zona, ¿són de règim regular o irregular? Per què?
- Memoritza, com a mínim, un riu important de cada comunitat.
- Quins ports de muntanya són els més importants per comunicar aquestes comunitats amb la resta d'Espanya?

Bermeo (País Basc).

Climograma de Vigo.

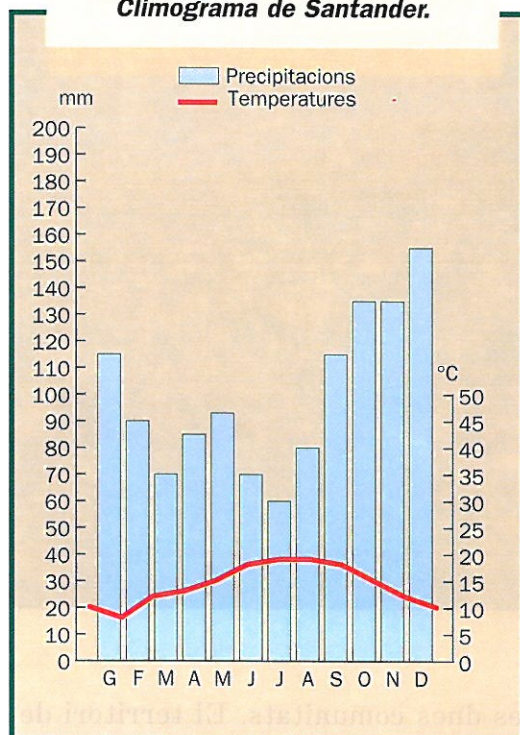

• Quins factors et sembla que caracteritzen el clima de les comunitats a les quals corresponen aquests climogrames? Comenta'ls.

Les quatre comunitats autònomes del nord peninsular comparteixen un paisatge oceànic, producte de temperatures moderades i de pluges abundants i regulars durant tot l'any. Només al pic de l'estiu, com es veu als climogrames, s'hi pot apreciar una mica de sequera. Els rius són curts, cabalosos i regulars.

Galícia té un paisatge contrastat. D'una banda, el litoral granític i torturat s'obre a la mar per mitjà de les ries.

Climograma de Santander.

L'interior, però, és suau i homogeni, tancat cap al sud pels Monts de Lleó.

El relleu, en aquest cas, també explica l'allunyament secular de la comunitat gallega respecte de la resta d'Espanya, ja que les comunicacions s'havien de fer mitjançant ports de muntanya força elevats i de trànsit difícil.

Astúries limita a l'oest amb el riu Eo, i al sud amb la Serralada Cantàbrica, la qual ha constituït una mena de muralla d'aïllament respecte de la Meseta. El límit oriental amb Cantàbria el marca el riu Deva.

Malgrat pertànyer al mateix tipus de paisatge, existeixen diferències entre

- Quins són els elements més característics del paisatge oceànic espanyol?

Paisatge de Cantàbria.

les dues comunitats. El territori de Cantàbria és més suau i verd, mentre que el d'Astúries, venint des de l'est, es transforma sobtadament en muntanyes més abruptes, rocalloses i de color negrós. La Serralada Cantàbrica és més alta en el sector central. El símbol físic de la zona són els Picos de Europa, un massís que comparteixen Cantàbria, Astúries i Castella i Lleó.

Finalment, el paisatge del País Basc, propi de la Ibèria humida, continua fins a França tot i que inclou la planura d'Àlaba, ja en transició cap al panorama que serà propi de la depressió de l'Ebre. Els rius de la planura d'Àlaba, de fet, desemboquen a l'Ebre.

Mereixen un esment especial les costes de les comunitats atlàntiques. La

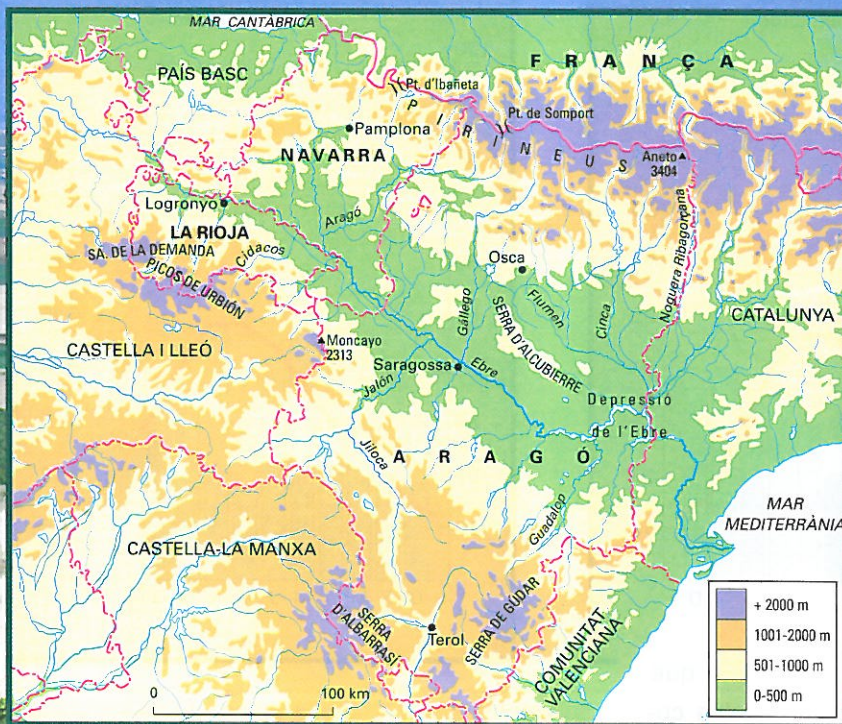
verdor del prat natural arriba fins a la mateixa línia del litoral rocallós, sovint interromput bruscamment per penya-segats perpendiculars al mar.

La costa rocosa, que de tant en tant presenta alguns ports naturals (especialment a la desembocadura d'alguns rius), alterna amb platges àmplies i llargues.

A C T I V I T A T S

4. Ordena, d'orient a occident, les comunitats autònomes del nord.
5. Quines són les característiques comunes del seu paisatge?
6. ¿Són comunitats de relleu pla o de relleu muntanyós?

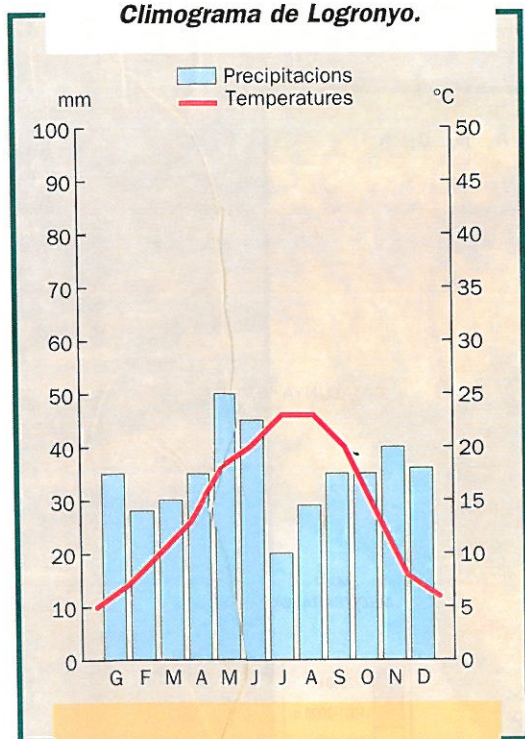
Les comunitats de la depressió de l'Ebre

- Quines unitats de relleu afecten aquestes comunitats?
- Identifica un pic, una serra o un port de muntanya dels Pirineus o del Sistema Ibèric que pertanyi a cada comunitat.
- ¿Hi ha contrastos d'altimetria en aquestes comunitats? Quins? Descriu-los a partir de la lectura del mapa. Quina comunitat té terres més baixes?
- Identifica els principals rius de les ribes esquerra i dreta de l'Ebre.
- Assenyala alguna diferència de paisatge entre aquestes comunitats i les del nord.

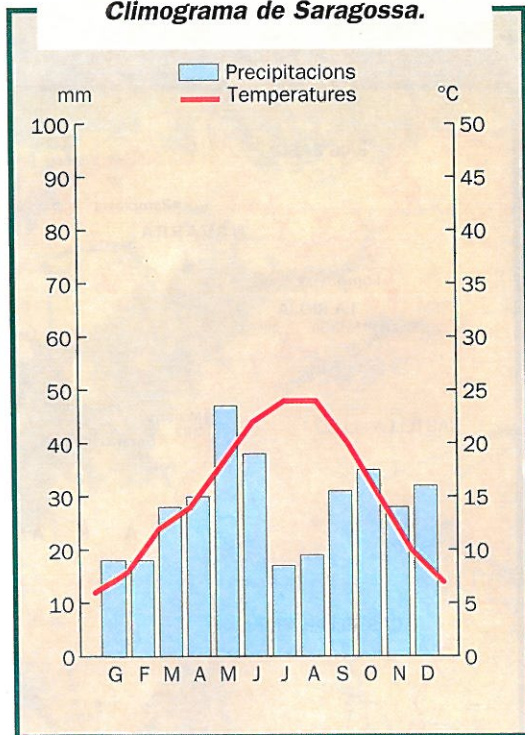
Paisatge agrari del sud de Navarra.

Climograma de Logronyo.

- Quins factors et sembla que caracteritzen el clima de les comunitats a les quals corresponen aquests climogrames?
- Quins aspectes posen de manifest que La Rioja i Aragó són espais de transició climàtica?

Climograma de Saragossa.

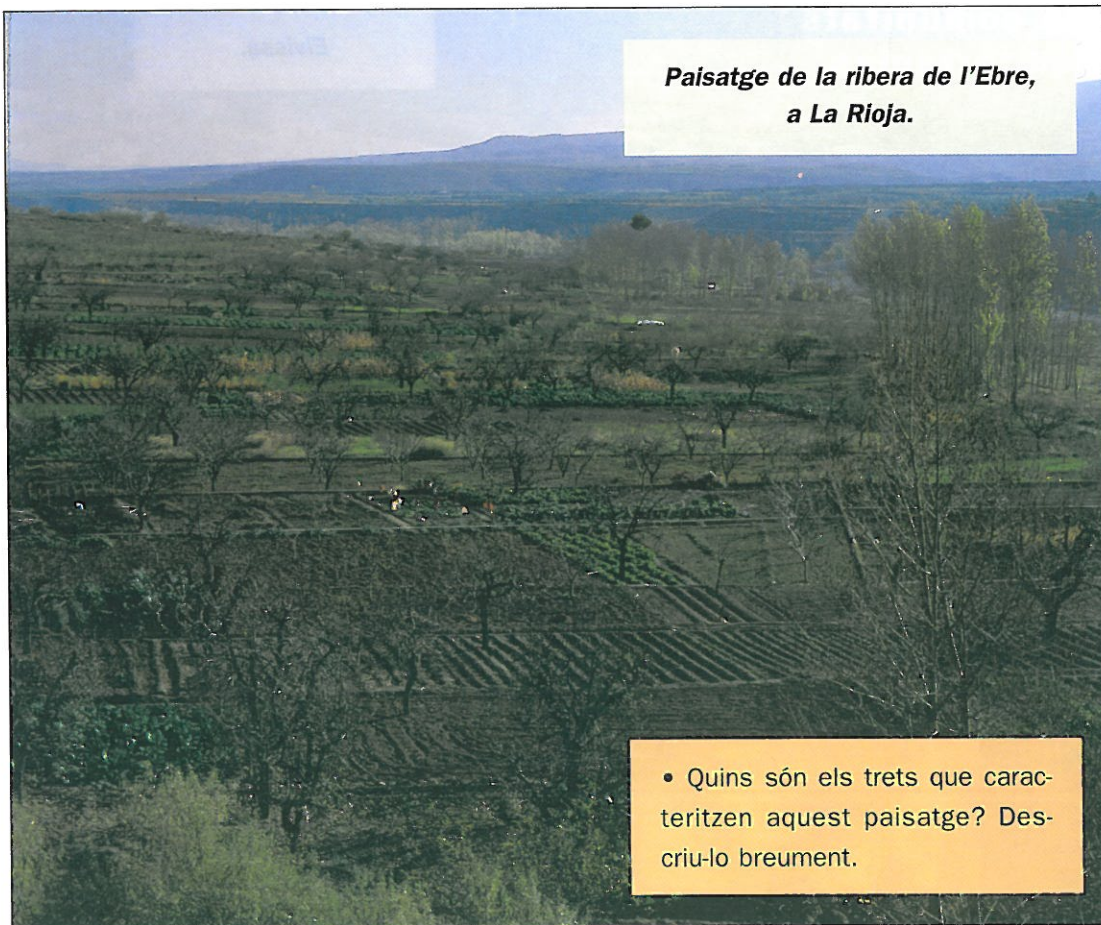
la conca de l'Ebre podem contemplar amplis espais argilosos, ressecs i sense vegetació.

En el sector més oriental de la depressió, les precipitacions anuals amb prou feines arriben als 350 mm, que és el límit de l'aridesa. Els marges de l'Ebre i dels seus afluents, però, són aprofitats per als conreus de regadiu i provoquen un contrast de verd intens amb el color grisós de l'entorn.

La comunitat de Navarra, zona de transició cap a la Ibèria seca, conjuga el paisatge oceànic de la zona situada al nord de Pamplona (la seva capital) amb el paisatge de la zona situada al sud,

Llevat de La Rioja, que se situa entre l'Ebre i la serra de la Demanda, les comunitats de la depressió de l'Ebre presenten paisatges molt contrastats. Participen del Piñeü i, per tant, de les característiques de l'alta muntanya, àmbit que pertany a la Ibèria humida.

En pocs quilòmetres, però, l'ambient canvia tot seguit i a la part central de

**Paisatge de la ribera de l'Ebre,
a La Rioja.**

- Quins són els trets que caracteritzen aquest paisatge? Descrueu-lo breument.

que va agafant progressivament la tonalitat pròpia dels conreus de secà.

A La Rioja destaquen les extenses plantacions de vinya, que han fet d'aquesta comunitat una de les denominacions d'origen vitivinícoles més famoses d'Europa.

La conca de l'Ebre continua fins a Catalunya, on la Depressió Central en constitueix la prolongació. Tanmateix, com ja hem dit, considerem Catalunya dins el següent grup de comunitats.

A C T I V I T A T S

7. Per què diem que Navarra és una zona de transició entre la Ibèria humida i la Ibèria seca?
8. Quin et sembla que és el contrast físic que es pot trobar en aquestes comunitats?
9. ¿Hi ha rius que facin de frontera entre les comunitats d'aquest grup? Quins? Esbrina-ho mirant el mapa de la pàgina 35.

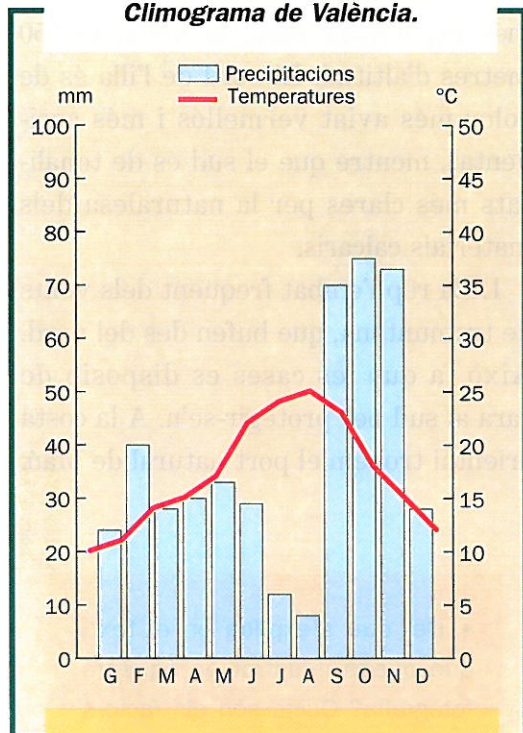
Les comunitats mediterrànies

Eivissa.

- Quines grans unitats de relleu afecten aquestes comunitats?
- Identifica els principals accidents de les costes d'aquestes comunitats (golfs, caps, etc.).
- Identifica els rius principals de la Comunitat Valenciana i memoritza'n tres. A quin vessant pertanyen?
- Quin és el règim dels rius mediterranis? Per què?

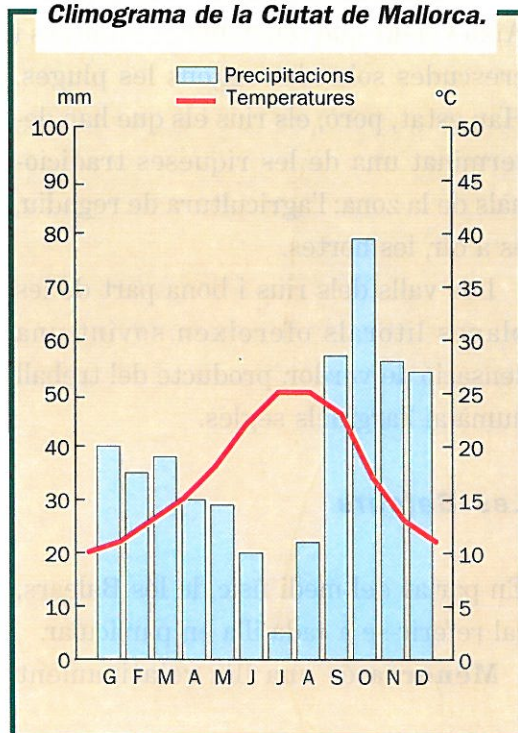
Climograma de València.

- Quins factors et sembla que caracteritzen el clima de les comunitats a les quals corresponen aquests climogrames? Comenta'ls.
- Com es pot argumentar que les comunitats mediterrànies pertanyen a la Ibèria seca?

El paisatge de les comunitats del vessant mediterrani està determinat per la trobada del Sistema Ibèric i de la Serralada Subbètica (observa-ho al mapa de la pàgina 30). Això fa que el seu espai, encarat al mar, presenti dues zones ben diferenciades: les terres interiors, amb muntanyes i altiplans, i la

Climograma de la Ciutat de Mallorca.

franja litoral. Les costes, excepte les del nord de Catalunya, són llargues i arenoses. La població es concentra sobretot a les planes litorals i a les valls dels rius.

El clima és humit només a les zones de més altitud, on neixen els rius que desemboquen a la Mediterrània. A la resta del territori el clima és sec –hi cauen menys de 600 mm de pluja anuals– i presenta les característiques del domini mediterrani: estius llargs i calorosos, sequera estival i pluges escasses i equinoccials.

A mesura que es baixa cap al sud, la sequera augmenta.

Els rius són de caràcter mediterrani. Això vol dir que tenen llargs estiatges i crescudes sobtades segons les pluges. Han estat, però, els rius els que han determinat una de les riqueses tradicionals de la zona: l'agricultura de regadiu, és a dir, les hortes.

Les valls dels rius i bona part de les planes litorals ofereixen sovint una sensació de verdor, producte del treball humà al llarg dels segles.

Les Balears

En parlar del medi físic de les Balears, cal referir-se a cada illa en particular.

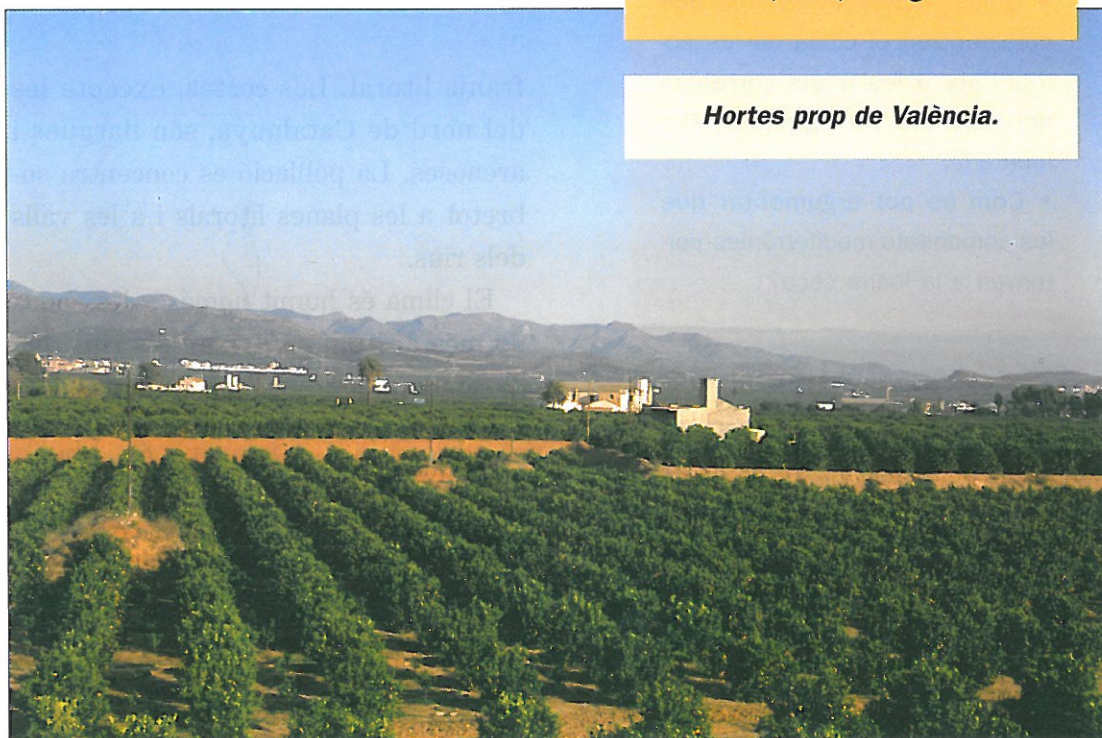
Menorca és una illa relativament

plana i suaument ondulada. El seu cim més alt, el mont Toro, no arriba als 350 metres d'altitud. El nord de l'illa és de color més aviat vermellós i més accidentat, mentre que el sud és de tonalitats més clares per la naturalesa dels materials calcaris.

L'illa rep l'embat freqüent dels vents de tramuntana, que bufen des del nord. Això fa que les cases es disposin de cara al sud per protegir-se'n. A la costa oriental trobem el port natural de Maó.

- Del que s'explica en el text, què queda il·lustrat en aquesta fotografia? Quins són els factors físics d'aquest paisatge?

Hortes prop de València.

El clima, mediterrani, obté a Menorca les pluges més altes del conjunt balear (654 mm anuals).

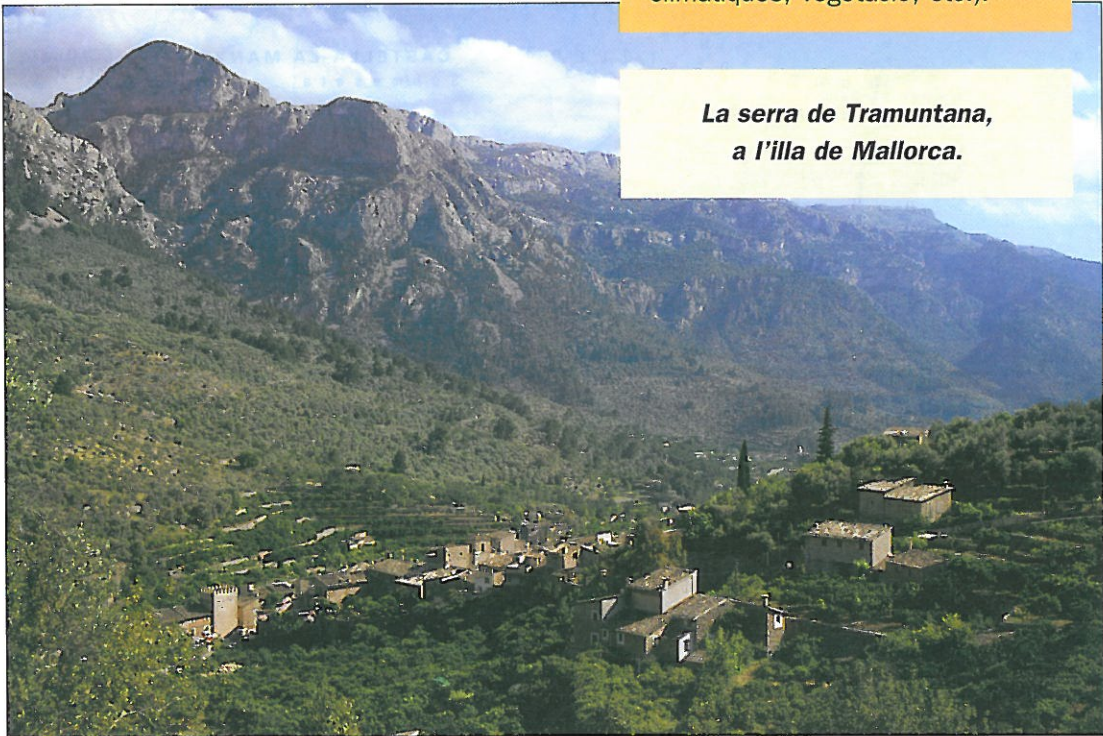
Mallorca presenta més contrastos que Menorca. En primer lloc hi destaca la serra de Tramuntana, a la part septentrional, que és l'únic lloc de l'illa que rep pluges per damunt dels 800 mm anuals. És aquí on hi ha l'alçada màxima: el Puig Major (1445 m).

Eivissa és la més gran del conjunt d'illes tradicionalment conegudes amb el nom de Pitiüses. Igual que Menorca, es caracteritza per tenir un relleu suau, com ho revela el fet que el Talaiassa (475 m) sigui el pic més alt de l'illa i de totes les Pitiüses.

A C T I V I T A T S

- 10.** Quina és la característica principal del relleu de les comunitats mediterrànies?
- 11.** Quins són els aspectes comuns d'aquestes comunitats que tu destacaries?
- 12.** Quin aspecte físic de les illes Balears et sembla que pot ser un atractiu turístic?
- 13.** Quines diferències fonamentals hi ha entre Menorca i Mallorca?

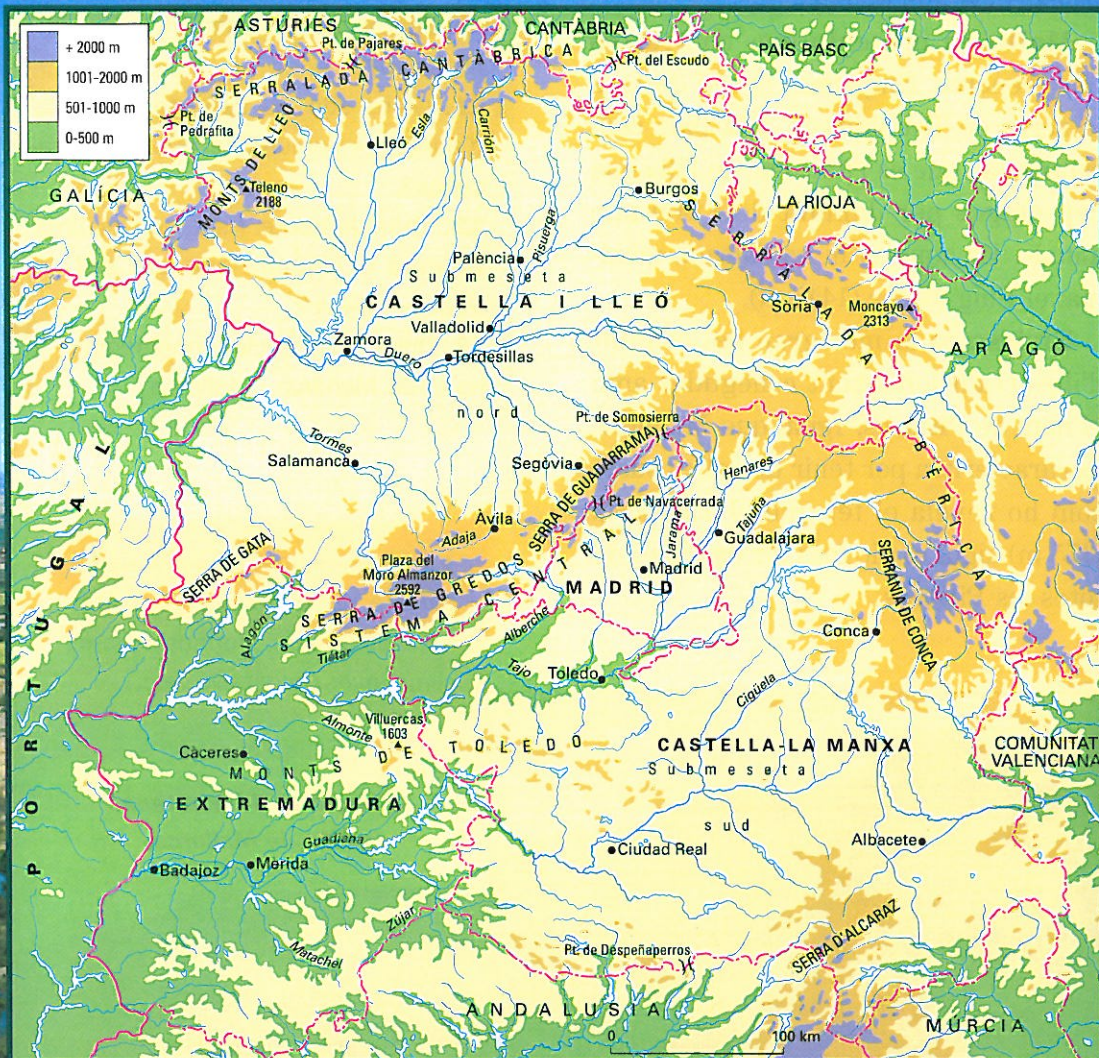
- Descriu aquest paisatge destacant-ne els elements físics (formes del relleu, conseqüències climàtiques, vegetació, etc.).

**La serra de Tramuntana,
a l'illa de Mallorca.**

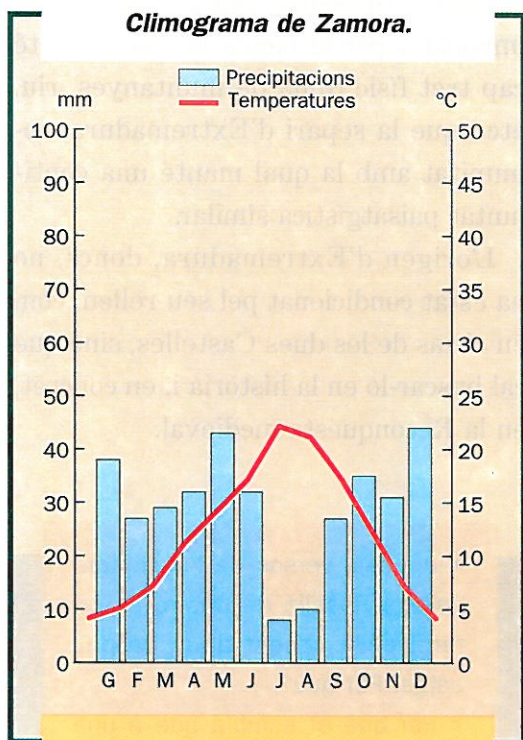
Les comunitats del centre

La ribera del Guadiana a Medellín (Extremadura)

- Quines són les grans unitats de relleu d'aquestes comunitats?
- Identifica un pic, una serra o un port de muntanya dels sistemes muntanyosos de cada comunitat.
- Identifica'n els rius principals. A quin vessant pertanyen? Quin és el règim d'aquests rius?
- Quines són les causes principals d'aquest règim fluvial?
- Memoritza almenys tres rius de la comunitat de Castella-la Manxa i tres més de la comunitat de Castella i Lleó.
- ¿Hi ha rius que pertanyen a més d'una comunitat? Quins?

Climograma de Zamora.

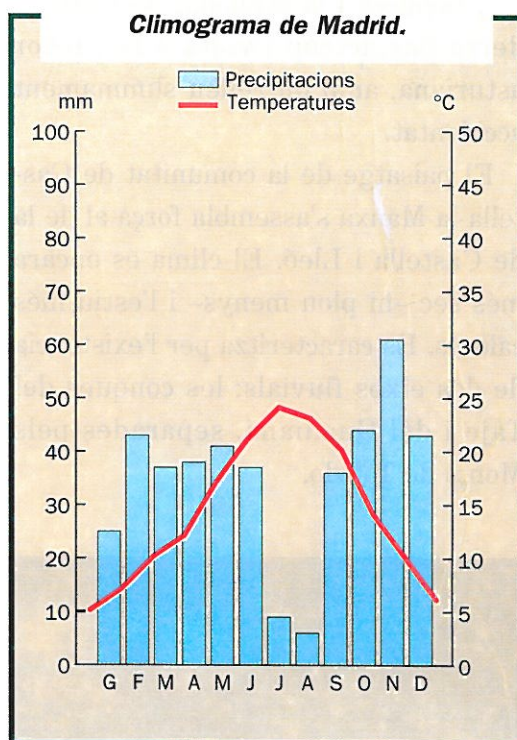

- Quins factors et sembla que caracteritzen el clima de les comunitats a les quals corresponen aquests climogrames? Comenta'ls.
- Com es pot argumentar que aquesta zona pertany a la Ibèria seca i que el seu clima és continental?

Potser poques autonomies tenen en el relleu una delimitació tan clara com la de Castella i Lleó. Es tracta d'un paisatge de grans planures encerclades per un cinturó de muntanyes que l'aïllen dels efectes marítims atlàntics.

És excavada per un riu que la tra-

Climograma de Madrid.

vessa en la seva totalitat, el Duero, que desemboca a Portugal. Del Sistema Central, i sobretot de la Serralada Cantàbrica, baixen els afluents que l'alimenten.

La comunitat de Castella i Lleó s'assenta sobre la submeseta nord i és més alta que la comunitat de Castella-la Manxa. El seu clima té tendències continentals en la temperatura, amb hiverns llargs i rigorosos i estius curts i relativament calorosos. Les pluges hi són escasses, fet que provoca un contrast físic important respecte de les comunitats veïnes del nord. A pocs quilòmetres del port de Pajares, per exem-

ple, l'aridesa i la sequedat de Castella deixa pas de cop i volta a la verdor asturiana, amb un relleu summament accidentat.

El paisatge de la comunitat de Castella-la Manxa s'assembla força al de la de Castella i Lleó. El clima és encara més sec –hi plou menys– i l'estiu més calorós. Es caracteritza per l'existència de dos eixos fluvials: les conques del Tajo i del Guadiana, separades pels Monts de Toledo.

També presenta una característica important per la banda de l'oest: no té cap tret físic (línia de muntanyes, riu, etc.) que la separi d'Extremadura, comunitat amb la qual manté una continuïtat paisatgística similar.

L'origen d'Extremadura, doncs, no ha estat condicionat pel seu relleu, com en el cas de les dues Castelles, sinó que cal buscar-lo en la història i, en concret, en la Reconquesta medieval.

- Aquests versos de l'escriptora gallega Rosalía de Castro es refereixen a aquest tipus de paisatge. Per què?
- Per què et sembla que a una escriptora gallega la impressionen l'absència d'arbres i la llanura contínua?

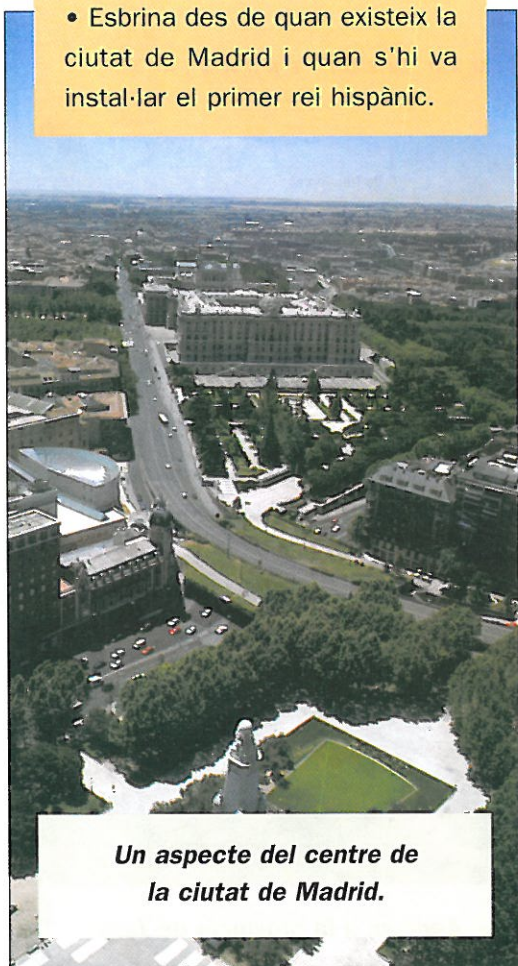
*Nin arbres que che den sombra,
nin sombra que preste alento...
Llanura e sempre llanura,
deserto e sempre deserto...*

ROSALÍA DE CASTRO

**Paisatge de la província
de Valladolid (Castella i Lleó).**

La comunitat autònoma uniprovincial de Madrid no té cap mena de tradició històrica, i no s'explica tampoc pel relleu. La seva raó de ser és deguda exclusivament a factors humans: en ser la capital de l'Estat, el seu pes demogràfic i econòmic és molt gran. Això va fer témer els representants castellans, en el moment de redactar els estatuts d'autonomia, que, en la pràctica, la capacitat, la iniciativa i la voluntat

- Esbrina des de quan existeix la ciutat de Madrid i quan s'hi va instal·lar el primer rei hispànic.

Un aspecte del centre de la ciutat de Madrid.

	Espai	Població
Madrid	1,58 %	12,7 %
Castella-la Manxa	15,7 %	4,61 %

- Què t'indiquen aquests percentatges, respecte del total d'Espanya?

de Castella-la Manxa quedessin anul·lades, com ja havia passat en èpoques anteriors.

Arran d'això es va preferir designar Toledo com a capital de Castella-la Manxa, i la província de Madrid, que abans pertanyia a l'antiga regió de Castella la Nova, va passar a constituir-se en comunitat autònoma.

En general, les característiques de les comunitats del centre confirmen la clàssica oposició entre les regions interiors (més grans, més homogènies i més semblants entre elles) i les regions perifèriques (més fragmentades, més diverses i més dinàmiques).

A C T I V I T A T S

14. Quin és el tret més característic de les comunitats del centre peninsular?
15. Per què existeix la comunitat autònoma de Madrid?

Les comunitats del sud

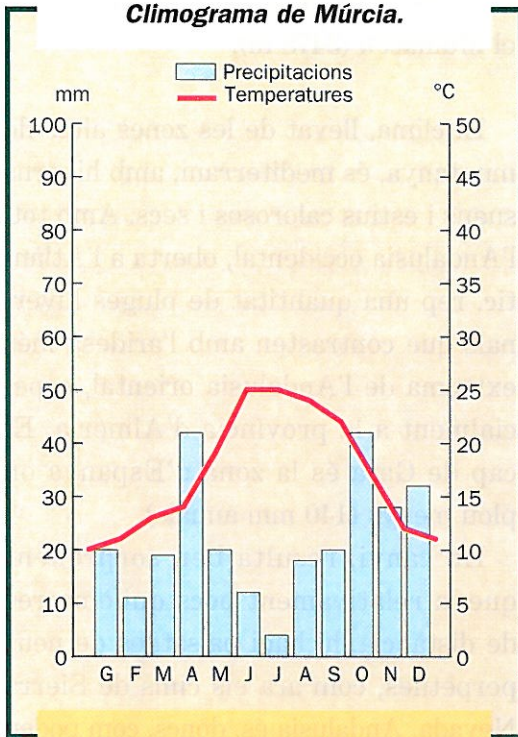
- Quines unitats de relleu afecten aquestes comunitats?
- Identifica un pic i una serra dels sistemes muntanyosos que assenyalen els límits d'Andalusia.
- Quins són els grans trets del relleu d'Andalusia? I els de la comunitat de Múrcia?
- Identifica els rius més importants

d'aquestes dues comunitats. A quins vessants pertanyen? Quin és el seu règim? Per què?

- Memoritza, com a mínim, els noms de tres rius d'Andalusia, exceptuant el Guadalquivir, i un de la comunitat de Múrcia.
- ¿Hi ha rius andalusos que pertanyen a més d'una comunitat?

Andújar, a la província de Jaén.

Climograma de Múrcia.

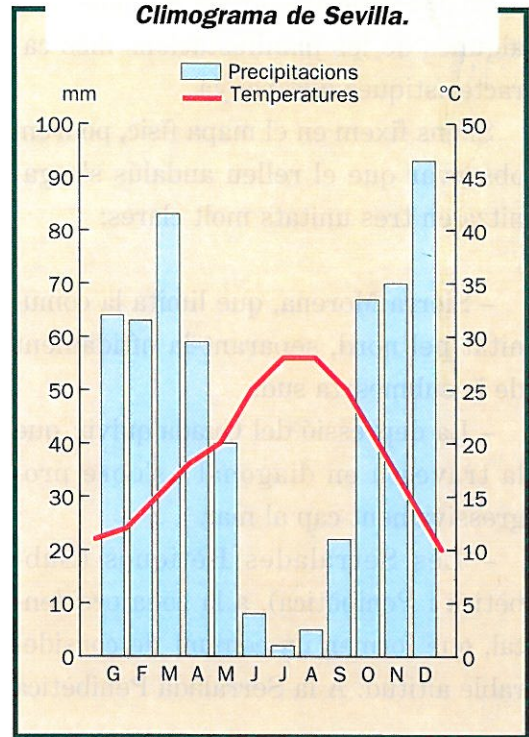
- Quins factors et sembla que caracteritzen el clima de les comunitats a les quals corresponen aquests climogrames?
- Com es pot argumentar que pertanyen a la Ibèria seca?

El sud d'Espanya està ocupat per dues comunitats: Múrcia i Andalusia.

A la comunitat de Múrcia es distingeixen dues grans unitats de relleu: la plana, regada pels rius Segura i Guadalentín i situada prop del mar, i, més cap a l'interior, la zona muntanyosa, on entren en contacte la Serralada Subbètica i la Penibètica.

Al territori murcià és molt accentuat

Climograma de Sevilla.

el problema de la sequera, comú a totes les comunitats de la franja mediterrània. Múrcia és la comunitat que té més problemes d'aigua de tot Espanya.

Igual que els de la Comunitat Valenciana, els rius murcians tenen estiatges llargs i crescudes sobtades, sobretot com a conseqüència de les pluges de la tardor.

Tot i la seva extensió considerable i la seva diversitat de relleu, la comunitat andalusa està dotada d'una personalitat molt forta. Tant és així, que les seves manifestacions culturals (les processons de Setmana Santa, la Feria de Abril, la música flamenca, etc.) han

estat identificades arreu del món com algunes de les manifestacions més característiques d'Espanya.

Si ens fixem en el mapa físic, podrem observar que el relleu andalús s'organitza en tres unitats molt clares:

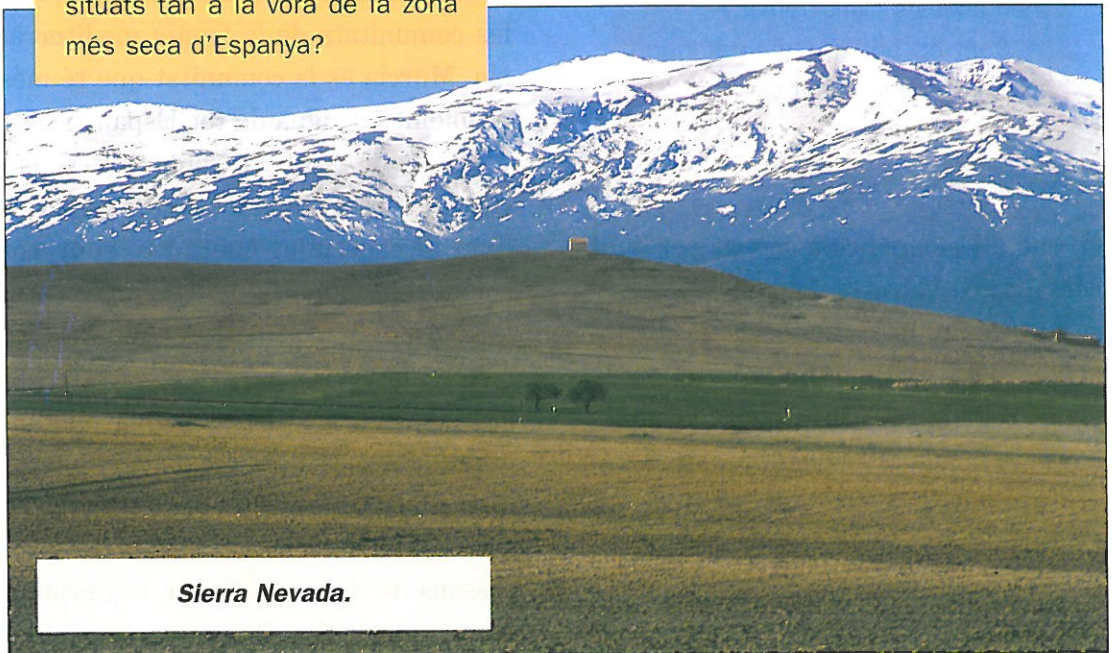
- Sierra Morena, que limita la comunitat pel nord, separant-la nítidament de la submeseta sud.
- La depressió del Guadalquivir, que la travessa en diagonal i s'obre progressivament cap al mar.
- Les Serralades Bètiques (Subbètica i Penibètica), a la zona occidental, que formen un conjunt de considerable altitud. A la Serralada Penibètica

es troba el pic més alt de la Península, el Mulhacén (3478 m).

El clima, llevat de les zones altes de muntanya, és mediterrani, amb hiverns suaus i estius calorosos i secs. Amb tot, l'Andalusia occidental, oberta a l'Atlàntic, rep una quantitat de pluges hivernals que contrasten amb l'aridesa més extrema de l'Andalusia oriental, especialment a la província d'Almeria. El cap de Gata és la zona d'Espanya on plou menys (140 mm anuals).

En canvi, resulta ben sorprenent que, a relativament pocs quilòmetres de distància, hi hagi paisatges de neus perpètues, com ara els cims de Sierra Nevada. Andalusia és, doncs, com podeu veure, terra de contrastos.

- Per què hi ha neu en uns cims situats tan a la vora de la zona més seca d'Espanya?

Sierra Nevada.

La majoria dels rius andalusos pertanyen a la conca del Guadalquivir, que és l'únic riu navegable d'Espanya, ja que permet el trànsit de vaixells fins a Sevilla.

Entre les Serralades Bètiques i la mar s'estenen alguns rius curts del vessant mediterrani.

A la costa africana, prop de l'estret de Gibraltar, es troba la ciutat de Ceuta, incorporada a la Corona castellana l'any 1580: està situada al centre d'un istme que uneix el mont Hacho amb el continent africà.

Melilla es troba també a la costa septentrional d'Àfrica. Va ser incorporada a la Corona castellana l'any 1497.

En un principi Melilla només ocupava un illot fortificat, però avui la ciutat moderna s'aixeca sobre una petita plana contigua a l'illot, i està separada del territori del Marroc per una franja neutral de cinc-cents metres d'amplada.

A C T I V I T A T S

16. Resumeix els trets més característics del relleu andalús.

17. Identifica dos rius del vessant mediterrani i dos rius del vessant atlàntic de la comunitat autònoma andalusa, i un de la comunitat de Múrcia.

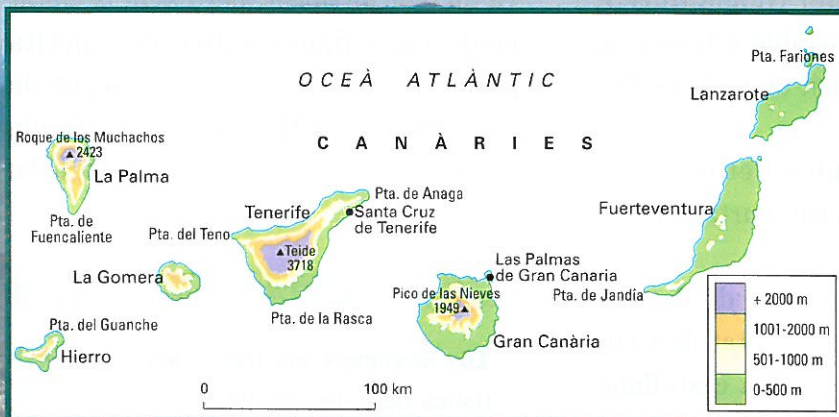
18. Tria dos paisatges que simbolitzin la diversitat física d'aquestes dues comunitats.

- Descriu aquest paisatge identificant-ne els elements físics. Com el classificaries?

Paisatge de la depressió del Guadalquivir.

Les illes Canàries

- Quina és l'illa de les Canàries situada més al nord?
- Quines són les dues illes situades més a l'oest?
- A quina illa es troba el Teide?
- Per què et sembla que es pot trobar un pic amb neus perpètuas en una zona de clima tropical?

*La vall de La Orotava,
a l'illa de Tenerife.*

Les Canàries constitueixen un arxipèlag situat a 115 km de la costa africana, format per set illes importants: Lanzarote i Fuerteventura, a l'est; Gran Canària i Tenerife, al centre; i La Gomera, Hierro i La Palma, les més petites, a l'oest.

A causa del seu origen –eren illes volcàniques– i de la seva latitud subtropical, ofereixen un contrast notable amb la resta dels paisatges espanyols. Les seves formes de relleu són molt originals. Hi destaquen les *calderas*, antics cons de cendres; les àrees de *malpaïses*, camps d'antiga escòria volcànica; i els *roques*, que tenen formes d'agulla o de pitó.

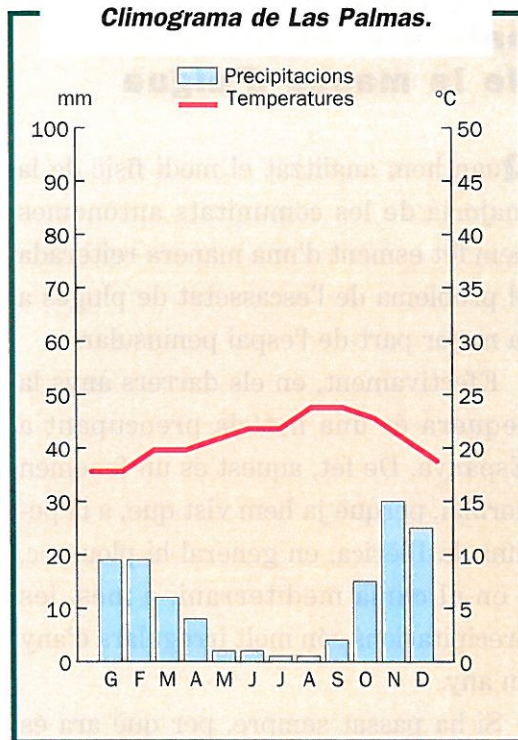
El relleu, en general, és molt muntanyós i assoleix grans altituds. De fet, el volcà Teide, situat a l'illa de Tenerife, amb els seus 3718 m, és el pic més alt d'Espanya.

El clima és subtropical àrid, amb temperatures suaus tot l'any i pluges escasses, que freguen els trets del clima desèrtic, en especial a Fuerteventura i Lanzarote.

Les costes són escarpades, amb pocs ports naturals, i no hi ha rius, només torrents o rambles per on, ocasionalment, discorre l'aigua de la pluja.

El paisatge i el clima de les Canàries han convertit l'arxipèlag, des de mitjan segle XX, en un immillorable destí turístic. Les instal·lacions hoteleres de les illes s'exploten tot l'any.

Climograma de Las Palmas.

A C T I V I T A T S

- 19.** Indica les característiques fonamentals del medi físic de les illes Canàries.
- 20.** Quin és el pic més alt de les Canàries i de tot l'Estat espanyol? Quina és la seva altitud?
- 21.** Quins elements del medi físic et sembla que fan atractives les Canàries per al turisme?
- 22.** Esbrina, consultant alguna enciclopèdia, qui va descobrir les illes Canàries i en quin segle l'arxipèlag va ser incorporat a la Corona de Castella.

La gestió dels recursos naturals: el problema de la manca d'aigua

Quan hem analitzat el medi físic de la majoria de les comunitats autònomes hem fet esment d'una manera reiterada al problema de l'escassetat de pluges a la major part de l'espai peninsular.

Efectivament, en els darrers anys la sequera és una notícia preocupant a Espanya. De fet, aquest és un fenomen normal, perquè ja hem vist que, a la península Ibèrica, en general hi plou poc. I en el clima mediterrani, a més, les precipitacions són molt irregulars d'any en any.

Si ha passat sempre, per què ara és un problema? Doncs perquè en els darrers trenta anys el consum d'aigua ha augmentat considerablement.

Malgrat tot, els experts afirmen que hi ha prou aigua al país per abastar les necessitats actuals i futures de totes les comunitats autònomes. La qüestió que cal resoldre, doncs, és com trobar una manera de repartir l'aigua que tenim i com utilitzar-la de manera correcta.

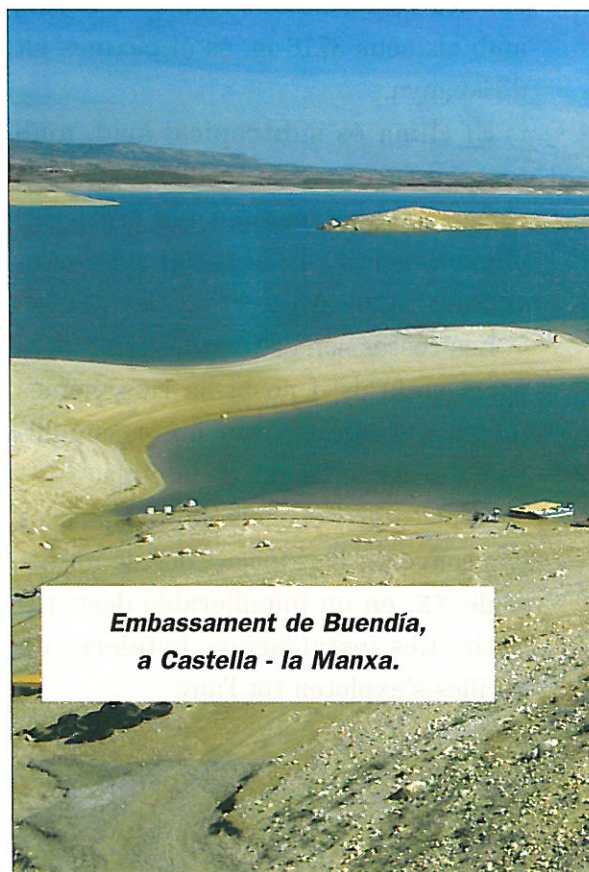
Les comunitats autònomes amb un dèficit més gran d'aigua són la Comunitat Valenciana, Múrcia, Andalusia i Castella-la Manxa. En general, tot el vessant mediterrani n'és deficitari, llevat de la zona de la desembocadura de l'Ebre.

Els usos de l'aigua a Espanya

Les comunitats que disposen de més aigua, fins i tot per damunt de les seves necessitats, són les que estan situades a l'àrea de la Ibèria humida.

La pagesia, especialment a les àrees de regadiu, consumeix més del 80% del total de l'aigua que es gasta a Espanya. La resta es reparteix entre el consum urbà, el consum per a usos industrials i la utilització amb finalitats energètiques, com ara la producció d'electricitat.

La manca d'aigua en èpoques de sequera és, doncs, un problema molt important per a tothom, però especialment per al sector agrari.

**Embassament de Buendía,
a Castella - la Manxa.**

Demanda de consum d'aigua en hm³ (1992)

Conca hidrogràfica	Urbana	Industrial	Agrària
<i>Duero</i>	214	43	3508
<i>Tajo</i>	567	184	1947
<i>Segura</i>	166	19	1626
<i>Xúquer</i>	559	115	2402
<i>Ebre</i>	300	324	6820

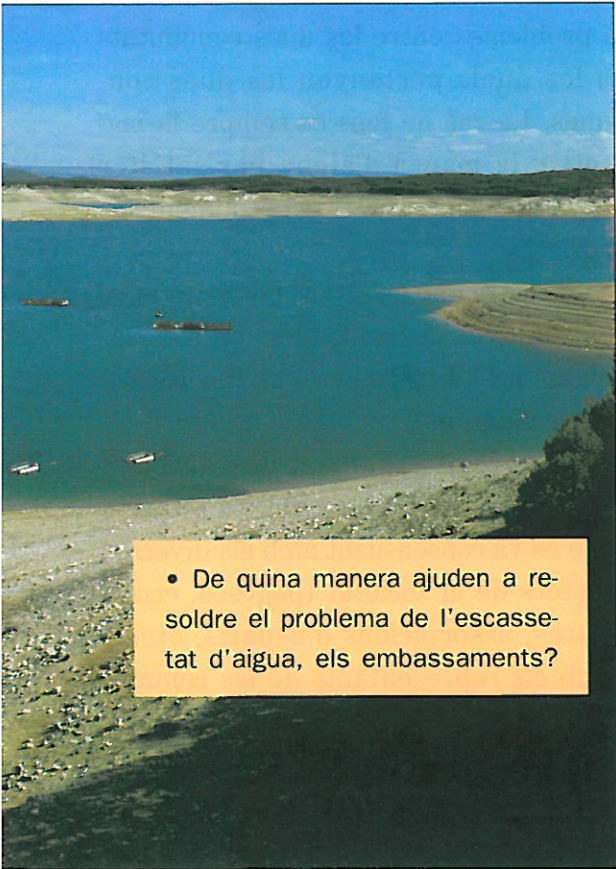
Memòria del Pla Hidrològic (1993)

- Segons aquesta taula, quin és el destí de la major part del cabal d'aigua dels rius d'Espanya?
- Quin sector econòmic et sembla que pot quedar més afectat per la sequera? Per què?

Les solucions per al repartiment

El relleu accidentat i el cabal petit de la majoria dels rius espanyols no han facilitat ni la navegabilitat ni la construcció de canals; en canvi, han resultat útils per a la construcció d'embassaments. És una de les solucions al problema de la manca d'aigua. D'aquesta manera es pot retenir l'aigua en les èpoques de pluja i anar-la repartint en les èpoques de sequera. Però, com que fent això l'aigua encara no és suficient, s'ha estudiat una segona solució, que consisteix a fer transvasaments.

Els transvasaments d'aigua d'uns rius cap a altres conques diferents –deficitàries d'aigua– no és una novetat. El més important dels efectuats fins ara és el transvasament del Tajo al Segura, que es va començar l'any 1966.

-
- De quina manera ajuden a resoldre el problema de l'escassetat d'aigua, els embassaments?

- A més de la de Múrcia, quina altra comunitat autònoma espanyola es beneficia del transvasament del Tajo al Segura?
- Explica quines són les raons que motiven els transvasaments d'aigua de la conca d'un riu a la d'un altre.

**Canal de rec, a Múrcia,
amb aigua procedent
del transvasament Tajo-Segura.**

El canal agafa aigua de l'embassament de Bolarque (en el riu Tajo) i la duu a través de 286 km fins a l'embassament de Talave (en el riu Segura). Així es poden regar les hortes de la comunitat de Múrcia –que, com hem vist, pertany a una de les zones més seques d'Espanya– i del sud de la Comunitat Valenciana.

Amb tot, els transvasaments d'aigua del Tajo al Segura –que no són permanents– poden produir enfrontaments

i problemes entre les dues comunitats a les quals pertanyen les dues conques. La raó de fons és sempre la mateixa: la manca d'aigua per satisfer totes les necessitats, especialment les agrícoles.

S'espera que en els propers vint anys es realitzaran trenta-tres transvasaments més dins l'anomenat **Pla Hidrològic Nacional**.

El govern espanyol, des de l'any 1992, ha proposat un ambiciós projecte que es va consensuant amb els diversos sectors de la societat (pagesos, ecologistes, associacions d'usuaris, etc.) i amb els representants de les comuni-

La decisió del govern de Madrid de transvasar amb urgència 55 hm³ d'aigua a les hortes de Múrcia i d'Alacant ha satisfet poca gent. A la decepció de Castella-la Manxa, que veu com se li'n va una aigua que no li sobra, s'hi ha de sumar la incertesa dels agricultors murcians, que hauran de deixar de regar un 17% de les hortes que requerien aigua. La Junta de Castella-la Manxa considera la decisió il·lícita, injusta, insolidària i irresponsable.

A Múrcia, el president del Sindicat Central de Regants considera que l'aigua transvasada no serà suficient per regar els assedegats fruiters de la comunitat, i més de 25 000 de les 150 000 hectàrees que necessiten ser regades es quedaran sense aigua.

*(Adaptat de La Vanguardia,
28 de juliol de 1994)*

- Posa un títol a aquesta notícia.
- En què consisteix el conflicte que reflecteix la notícia? D'on ha tret l'aigua el govern de Madrid? A qui l'ha concedida?
- Quina és la causa del conflicte entre les dues comunitats?
- Quins són els efectes de la sequera en el sector agrari?

lògic Nacional es pugui resoldre en bona part el greu problema de la manca d'aigua en algunes zones. Amb tot, serà necessari també controlar el consum d'aquest element tan important.

tats autònomes. Aquest projecte es dedicarà als transvasaments, a la construcció de més embassaments, de depuradores d'aigües residuals, de defenses contra les inundacions, i també a la conversió d'àrees de secà en àrees de regadiu.

L'execució d'aquest projecte ha de durar vint anys i suposa la inversió de més de sis bilions de pessetes.

Cal esperar que amb aquest conjunt de mesures previstes en el Pla Hidro-

A C T I V I T A T S

- 23.** Per a què s'utilitza l'aigua dels rius en el conjunt d'Espanya?
- 24.** Quines són les comunitats autònomes més perjudicades per la manca d'aigua?
- 25.** Quins són els problemes més importants respecte de l'ús de l'aigua a Espanya?
- 26.** Quines solucions hi ha per resoldre el problema de la manca d'aigua en determinades conques hidrogràfiques?

E X E R C I C I D E S Í N T E S I

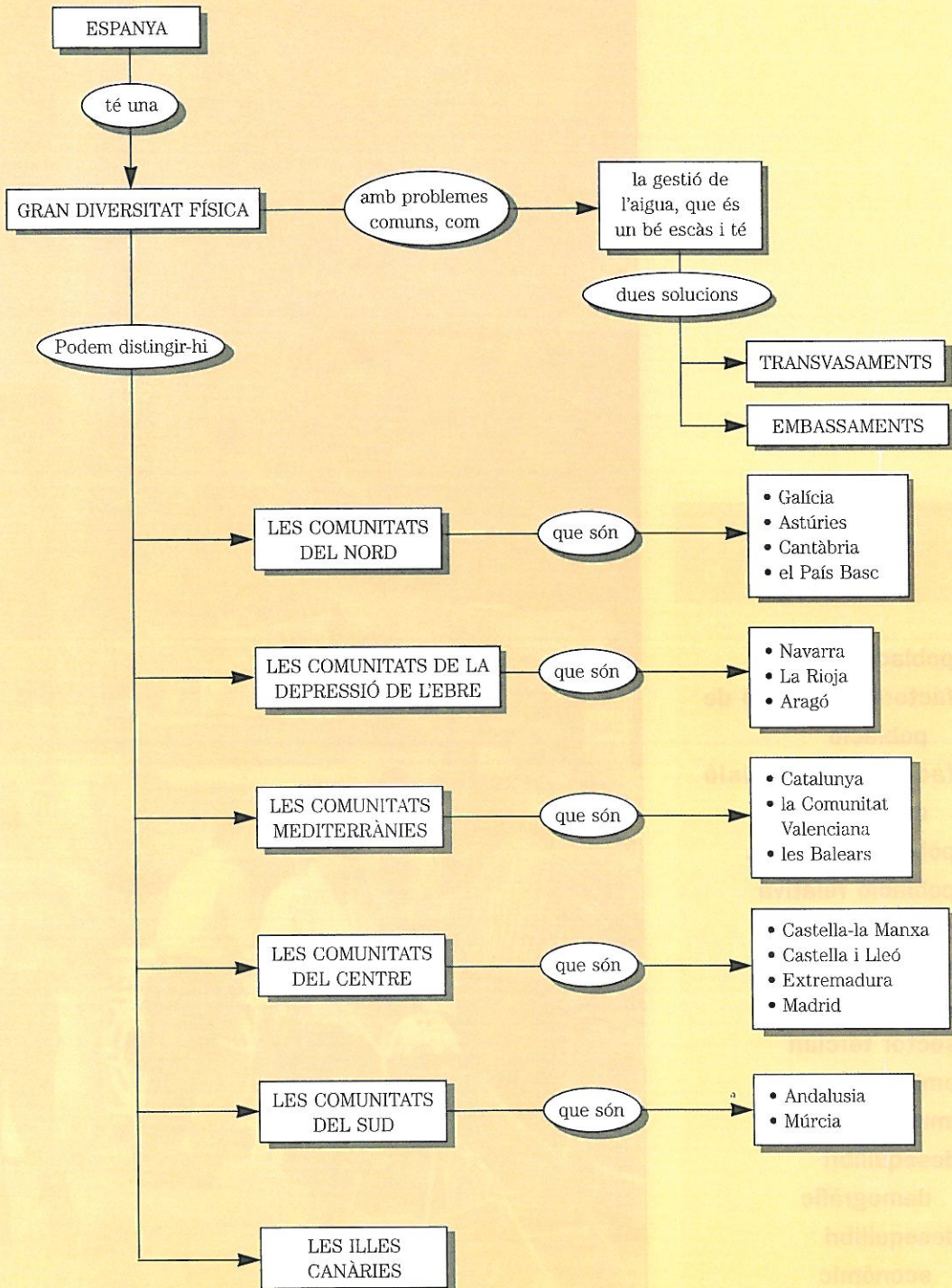
Observa atentament les fotografies i respon a les preguntes següents:

1. A partir dels peus de les fotografies, digues a quin grup de comunitats pertany cada paisatge.
2. ¿Representen paisatges de la Ibèria seca o de la Ibèria humida? Per què?
3. Quines característiques de relleu es

poden identificar en cada una de les fotografies?

4. A partir dels passos del procediment d'estudi d'una comunitat autònoma que trobaràs al dossier «Saber com», al final del llibre, desenvolupa el primer pas (aspectes generals) i el segon (aspectes físics) d'aquestes dues comunitats.

E **SQUEMA FINAL**

3 La diversitat humana (1)

PARAULES C L A U

població
factors d'atracció de
població
factors de repulsió
de població
població absoluta
població relativa
població activa
sector primari
sector secundari
sector terciari
emigració
immigració
desequilibri
demogràfic
desequilibri
econòmic

AVALUACIÓ INICIAL

- Saps què vol dir població absoluta? I població relativa? Posa'n exemples.
- Digues oficis o professions que pertanyin al sector primari, al secundari i al terciari.
- ¿Creus que la població d'Espanya està repartida de manera uniforme entre les diferents comunitats autònomes?
- ¿Creus que totes les comunitats d'Espanya tenen el mateix grau de riquesa?

Sant Sebastià.

Espanya presenta molts contrastos humans. Alguns d'aquests contrastos són positius: llengües diferents, diverses tradicions artístiques, folklore variat i ric, etc. D'altres, però, són negatius: hi ha comunitats autònomes densament poblades, mentre que unes altres perden població; hi ha comunitats autònomes amb una economia més potent i altres que no s'han desenvolupat tant.

En aquesta unitat et proposem d'estudiar les causes d'alguns d'aquests desequilibris referits a la població i a l'economia.

La població espanyola

La paraula **població** vol dir dues coses diferents. Pot indicar la localitat on viuen persones (per exemple, Santanyí és una població de l'illa de Mallorca), però també, en un segon sentit, pot indicar el conjunt de persones que viuen en un territori concret (així doncs, també podem afirmar que Santanyí té una població de més de 6000 habitants).

En aquesta unitat estudiarem la població espanyola, referint-nos òbviament al segon sentit de la paraula. En primer lloc tractarem d'allò que atrau la població cap a un indret, i també d'allò que fa que marxi. Tot seguit repassarem els conceptes de població absoluta i relativa i, finalment, analitzarem la població en el conjunt d'Espanya.

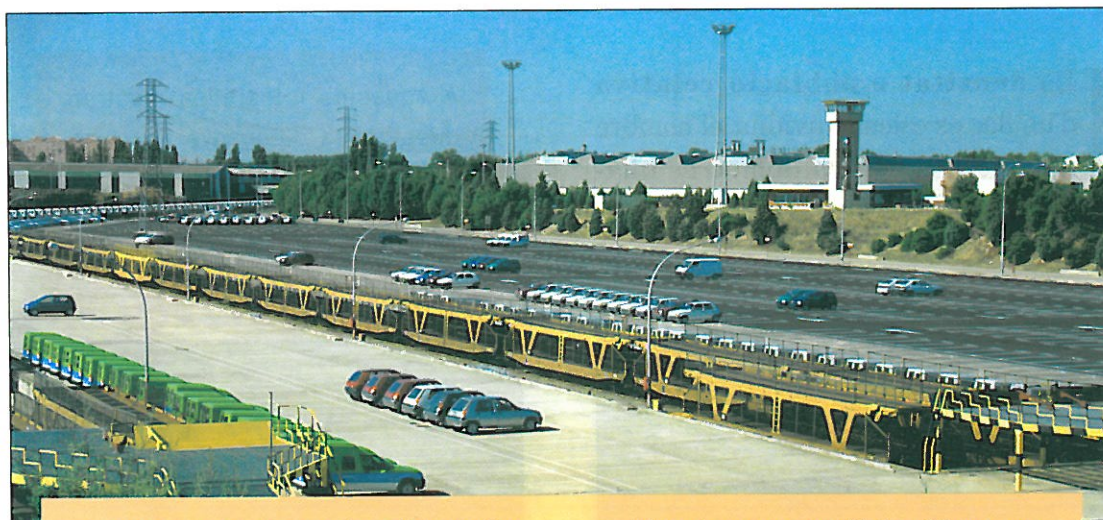
Factors d'atracció o de repulsió de població

Les persones, a diferència dels animals, ens distingim per la nostra capacitat d'adaptació a qualsevol medi físic. Els esquimals, per exemple, viuen en un ambient de gel i de neus perpètues. Els tuaregs, en canvi, són un poble africà habituat a viure en un medi inhòspit: el desert càlid.

Malgrat tot, les persones no estem distribuïdes de manera regular per tota la Terra. La majoria de la gent intenta viure en els llocs on, per raons físiques o econòmiques, la vida resulta més fàcil, i procura marxar dels llocs on la vida és dura, difícil o gairebé impossible.

Els elements que atrauen la població (com per exemple les planes de la vora dels rius o les ciutats que ofereixen llocs de treball) s'anomenen **factors d'atracció**. En canvi, els que fan difícil la vida (un clima extrem, una situació d'aïllament, una guerra, etc.) s'anomenen **factors de repulsió**. Aquests factors poden ser físics (relleu, clima, etc.) o humans (existència de llocs de treball, per exemple).

Cal tenir present, però, que l'existència de llocs de treball sol produir una **atracció forçada** de persones que viuen en llocs on no n'hi ha. La majoria de la gent no es desplaça per viure en un altre lloc si pot trobar feina allà on ha nascut.

- Digues quina de les dues fotografies correspon a un indret amb factors de repulsió i quina a un indret amb factors d'atracció de població. Justifica la teva resposta.

- Mirant un mapa físic d'Espanya, ¿pots indicar alguns llocs on hi hagi factors físics d'atracció de població i alguns altres on hi hagi factors de repulsió? Justifica la teva resposta.

Hi ha llocs, però, en els quals la vida va ser difícil durant una determinada època, i anys després s'han convertit en indrets que han atret població.

L'alta muntanya, per exemple, ha estat un factor de repulsió de població durant bona part del segle XX. Re-

centment, però, la pràctica del turisme i dels esports d'hivern ha fet que alguns indrets d'alta muntanya ofereixin llocs de treball, sobretot en el sector de l'hoteleria (hotels, restaurants, etc.). Això ha estat un factor humà que ha atret un altre cop la població.

Població absoluta i població relativa

El nombre total d'habitants d'un lloc s'anomena **població absoluta**.

La població absoluta d'Espanya l'any 1994 era de 40 230 340 habitants.

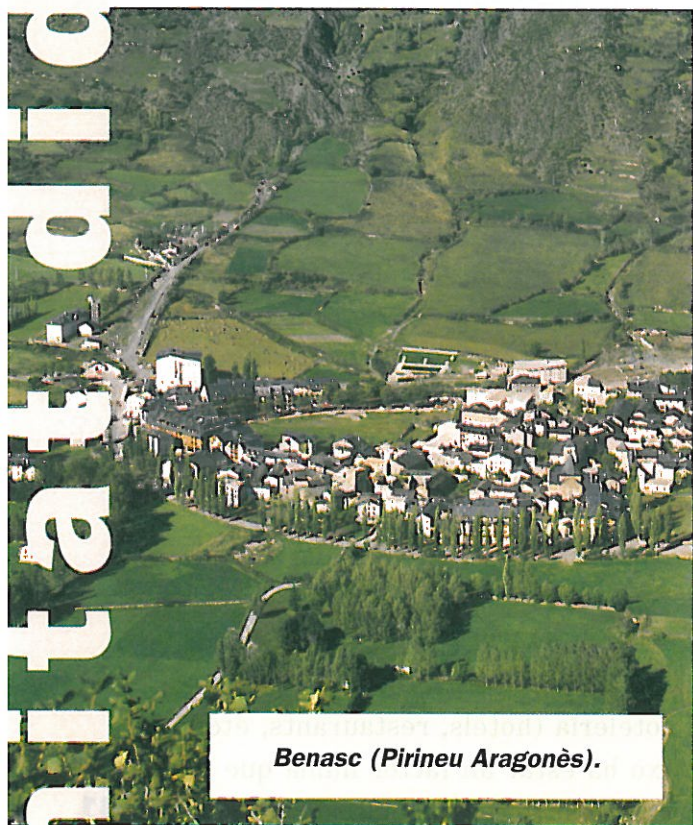
Per conèixer el grau de concentració d'aquests habitants ens cal conèixer, a més, la densitat o població relativa.

La **densitat** o **població relativa** d'un lloc es calcula dividint el nombre d'habitants pels quilòmetres quadrats de l'espai on viuen.

Per saber quina és la densitat de població d'Espanya, per tant, dividirem el nombre d'habitants (40 230 340) per la superfície (504 750 km²), i obtindrem un resultat de **79,7 habitants per quilòmetre quadrat**.

Aquesta xifra se sol considerar més aviat baixa. Espanya, doncs, no és gaire poblada.

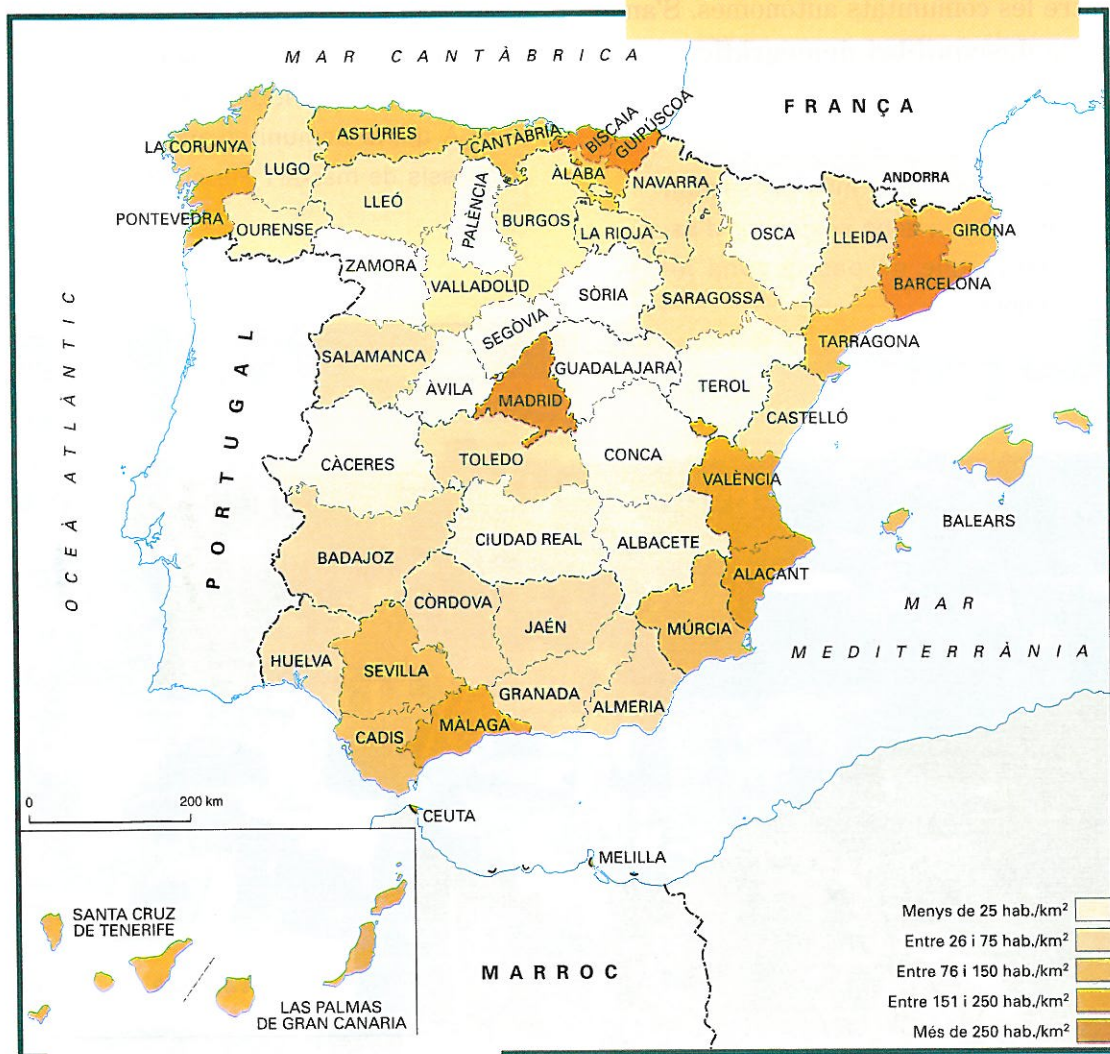
- Aquestes fotografies mostren dues zones d'Espanya amb una població relativa força desigual. Quina de les dues et sembla que abraça més superfície? Quina és més densa? Per què?

La distribució de la població

Per poder tenir informació general sobre la població d'un país, la densitat seria gairebé una dada suficient si les persones es repartissin de manera equilibrada per tot el territori. Però això no és així. Observa el mapa de densitat de població d'Espanya.

- La població d'Espanya, ¿està distribuïda de manera igual o desigual? Per què?
- De les deu províncies amb més de 150 habitants per km², quantes n'hi ha de costaneres?
- De les dotze províncies amb menys de 25 habitants per km², quantes n'hi ha d'interiors?
- Quines són les sis comunitats menys densament poblades?

Densitat de la població espanyola.

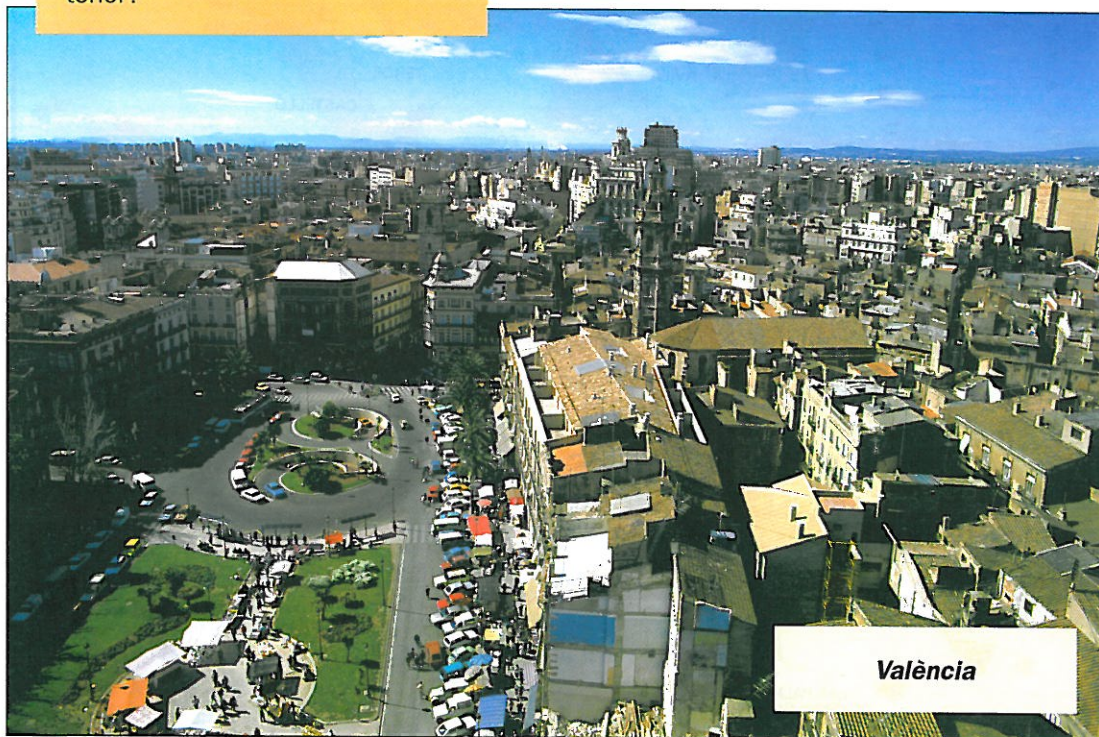
La població de l'Estat espanyol, com pots observar, està distribuïda d'una manera molt desigual. Llevat de la comunitat de Madrid, la majoria de la població viu en els espais costaners. Els factors d'atracció han estat el clima més suau i, sobretot, les possibilitats de trobar feina, tant al camp com a la indústria i als serveis.

La gran desigualtat en la distribució de la població és un dels **desequilibris** entre les comunitats autònomes. S'anomena **desequilibri demogràfic**.

- Per què està més densament poblada la zona costanera d'Espanya que no pas la zona interior?

A C T I V I T A T S

1. Quins són els significats de la paraula *població*?
2. Posa algun exemple de factors d'atracció i de repulsió de població que no hagin sortit en el text.
3. Quina és la diferència entre població absoluta i densitat de població?
4. L'any 1994, la comunitat de Castella-la Manxa tenia 1 718 242 habitants. Sabent que la seva extensió és de 79 230 km², calcula'n la densitat de població. ¿És alta o baixa en relació amb el conjunt d'Espanya?
5. A quina comunitat aniries si haguessis de marxar? Per què?

L'evolució de la població espanyola

La població canvia constantment. Cada dia neixen nens i nenes i cada dia moren persones. També, de vegades, les persones canvien de lloc de residència i van a viure a un altre indret.

Per estudiar els canvis de la població espanyola ens fixarem en l'evolució del nombre d'habitants, les dades que utilitzem per saber-ne les causes (creixement natural i real) i l'edat de les persones.

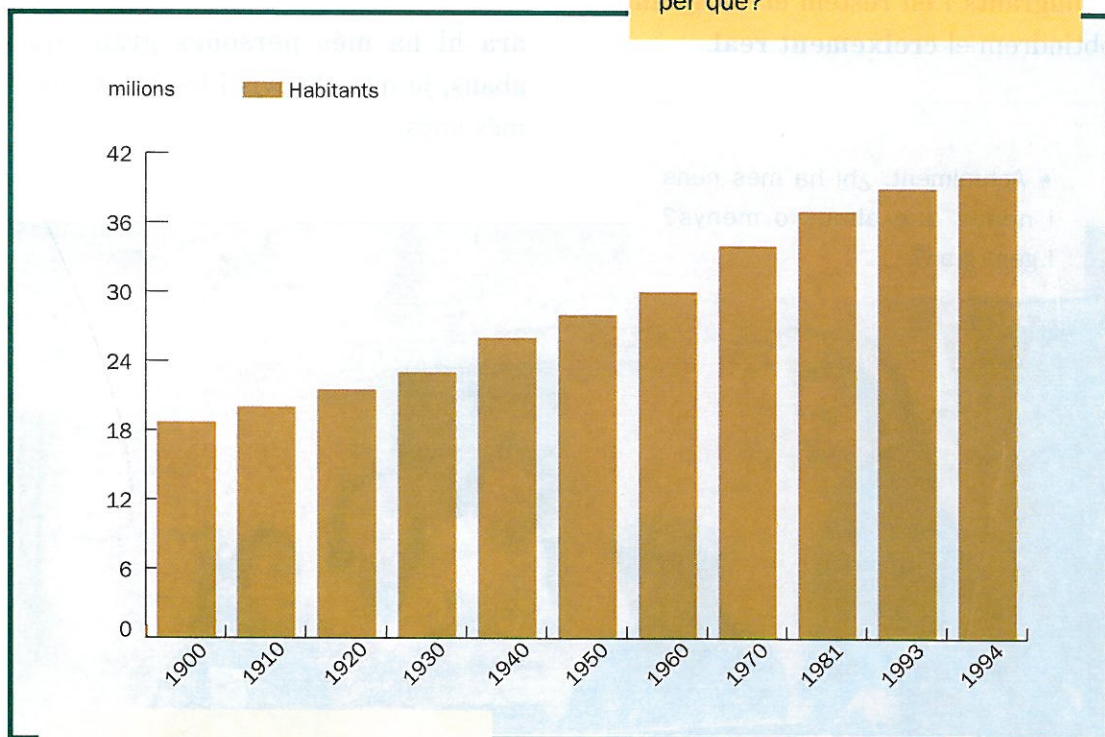
També veurem en quin tipus de localitat sol viure predominantment la gent: a les ciutats o als pobles.

El nombre d'habitants al segle XX

Com pots observar en el gràfic, al llarg del segle XX la població d'Espanya s'ha doblat.

Amb tot, sembla que en els darrers anys el ritme de creixement de la població s'ha alentit: entre 1981 i 1993 la població s'ha incrementat en 2 108 600 persones. En canvi, abans, entre 1960 i 1970, l'augment va ser bastant més alt: de 3 138 394 persones.

- La població espanyola, ¿ha augmentat o ha disminuït durant els darrers 100 anys? Sabries dir per què?

L'evolució de la població espanyola durant el segle XX.

Creixement natural i creixement real

Per conèixer els motius pels quals augmenta una població utilitzem dues menes de dades.

En primer lloc estudiarem la diferència entre les persones que neixen i les que moren. És el que s'anomena **creixement natural**. Si en neixen més que no pas en moren, parlem de creixement natural **positiu**. Si en moren més que no pas en neixen, aleshores diem que el creixement natural és **negatiu**.

Però hem de tenir en compte, també, les persones que es traslladen a viure a un lloc diferent del lloc on han nascut. Si al creixement natural hi sumem els immigrants i en restem els emigrants, obtindrem el **creixement real**.

L'edat de la població espanyola

Al llarg del segle XX el nivell de vida a Espanya, en general, ha anat pujant. Això vol dir que les condicions de vida de la població han millorat, perquè el país s'ha desenvolupat econòmicament.

Això ha coincidit amb dos fenòmens demogràfics:

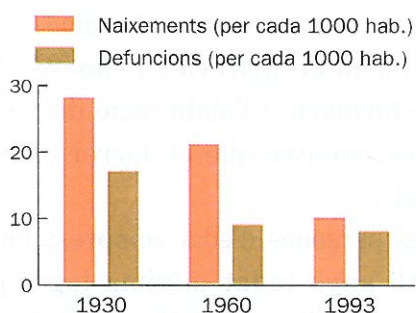
– El nombre de naixements per cada mil habitants ha disminuït: ara les famílies tenen menys fills i filles que abans, cosa normal en les societats on augmenta el nivell de vida.

– Gràcies als avenços de la medicina i a la millora de l'alimentació, ha disminuït el nombre de defuncions. Per això ara hi ha més persones grans que abans, ja que els avis i les àvies viuen més anys.

- Actualment, ¿hi ha més nens i nenes que abans o menys? I gent gran?

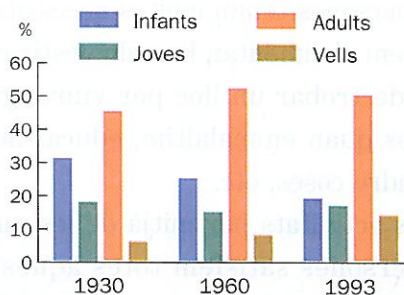

Naixements i defuncions a Espanya entre 1930 i 1993.

- En quin any, segons el gràfic, hi va haver més naixements per cada mil habitants a Espanya?
- En quin hi va haver més defuncions?

L'edat de la població espanyola entre 1930 i 1993.

- Podries assenyalar-ne alguns motius?
- En el conjunt de la població espanyola de l'any 1993, ¿hi predominava la gent jove o la gent gran? Per què?

En quin tipus de localitats viu avui la població espanyola?

Al començament d'aquest segle la majoria de la població espanyola vivia en pobles o en localitats semiurbanes. De cada 100 persones, 80 vivien en nuclis rurals o semiurbans, és a dir, en llocs de menys de 10 000 habitants. L'any 1993, en canvi, la majoria de la població espanyola vivia en localitats de més de 10 000 habitants. Per això diem que la població espanyola actual és predominantment urbana.

Al principi del segle, en canvi, la població era predominantment rural, és a dir, la majoria de gent vivia en nuclis més petits de 2000 habitants.

Els municipis que tenen entre 2000 i 10 000 habitants es consideren una forma de poblament intermedi, entre el rural i l'urbà.

A C T I V I T A T S

6. Resumeix breument els canvis més importants de la població espanyola al llarg del segle xx.
7. Quina diferència hi ha entre el creixement natural i el creixement real d'una població?
8. La població espanyola actual, ¿està formada per gent més jove o per gent més gran respecte de la població dels anys trenta?

L'economia i els seus sectors

Les persones tenim moltes necessitats: ens hem d'alimentar, hem de vestir-nos, hem de trobar un lloc per viure, guarir-nos quan emmalaltim, educar-nos i aprendre coses, etc.

Les activitats per mitjà de les quals les persones satisfem totes aquestes necessitats són les anomenades **activitats econòmiques**.

Aquestes activitats poden consistir en la producció de **béns**, com per exemple la fabricació d'unes sabates, o poden consistir també en l'oferta de **serveis**, com per exemple la visita d'una metgessa o d'un metge o el servei que presta el venedor o la venedora de la botiga de sabates.

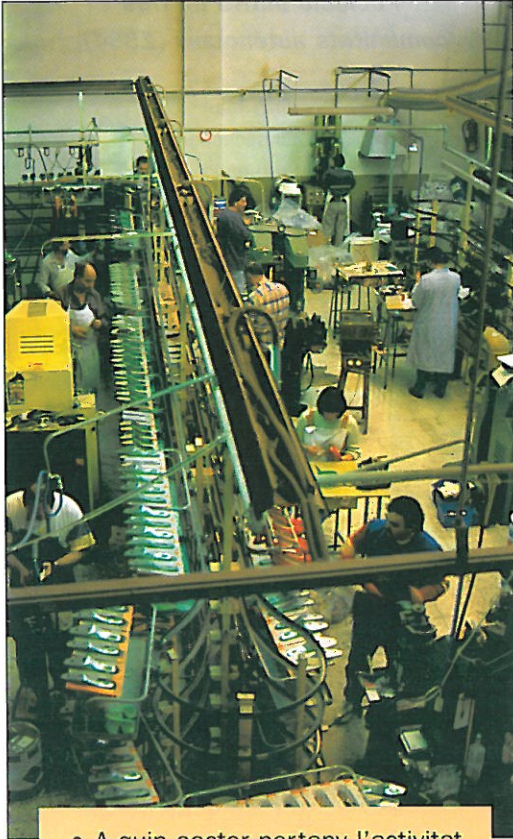
Les activitats econòmiques se solen dividir en tres grans **sectors**: el **primari**, el **secundari** i el **terciari**. Els dos primers sectors estan relacionats amb l'obtenció de matèries primeres i la transformació i l'elaboració dels productes, mentre que el darrer ofereix serveis.

Les persones d'edat compresa entre els 16 anys (edat mínima legal per poder treballar) i els 65 anys (edat de la jubilació) constitueixen la **població activa**.

A Espanya, la població activa ha anat evolucionant molt al llarg del segle XX. A començament de segle la majoria de la gent treballava en el sector primari. Ara, en canvi, el percentatge de població ocupada en aquest sector arriba amb prou feines al 3%.

Sector primari	Sector secundari	Sector terciari
<i>Agricultura</i>	<i>Indústria</i>	<i>Transports</i>
<i>Ramaderia</i>		<i>Comerç</i>
<i>Pesca</i>		<i>Banca</i>
<i>Explotació forestal</i>		<i>Administració</i>
		<i>Defensa</i>
		<i>Sanitat</i>
		<i>Educació</i>
		<i>Mitjans de comunicació</i>
		<i>Turisme</i>
		<i>Esports</i>
		<i>Entreteniment</i>
		<i>Etc.</i>

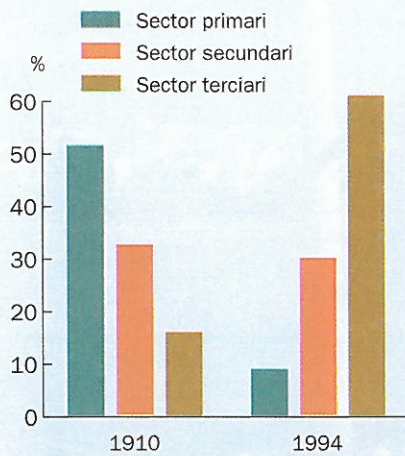
- A quin sector econòmic pertany un conductor o una conductora de taxi?

• A quin sector pertany l'activitat econòmica de cada una de les fotografies?

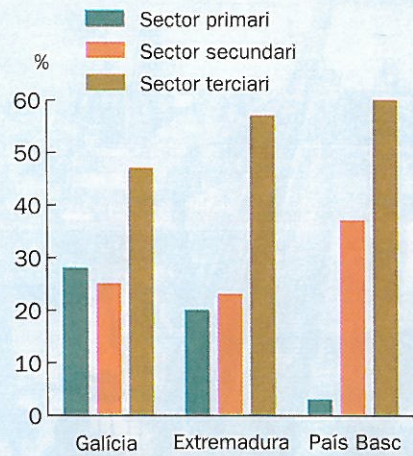

Evolució de la població activa a Espanya.

- Explica, comparant les dades del gràfic, quina ha estat l'evolució de la població activa a Espanya durant el segle xx.
- En quin sector creus que és més fàcil trobar feina, avui, a Espanya? Comprova-ho llegint en un diari les ofertes de treball. A quins sectors pertanyen la majoria de les ofertes de treball?

Població activa de tres comunitats autònomes (1994).

- A quina de les tres comunitats hi ha més gent dedicada a l'agricultura i la ramaderia?
- ¿Pots deduir, amb les dades del gràfic, quina d'aquestes tres comunitats és la més desenvolupada econòmicament i quina és la menys desenvolupada? Per què?

Tanmateix, si comparem la població activa d'Espanya per comunitats autònomes, trobarem molts contrastos. Hi ha comunitats on encara hi ha força població dedicada al camp, i altres, en canvi, on n'hi ha ben poca.

Observa que les comunitats amb menys població activa dedicada al sector primari són més desenvolupades econòmicament que les altres.

A C T I V I T A T S

9. Posa exemples de béns i serveis que no hagin sortit en el text de la unitat didàctica.
10. Explica amb paraules teves què vol dir *població activa*.
11. Resumeix breument l'evolució de la població activa a Espanya durant el segle xx.
12. ¿Té contrastos la distribució de la població activa a Espanya? Quins?

El sector primari

L'agricultura espanyola està condicionada pel relleu i pel clima. D'una banda, el relleu muntanyós no facilita els conreus; d'una altra, la manca d'aigua no ajuda gens a fer-los productius.

El clima sec, que és el que predomina en la major part del territori espa-

nyol, fa que la majoria dels cultius hagin de ser de **secà**. Entre aquests cultius predominen els cereals, la vinya i l'olivera.

A la zona més humida, hi trobem blat de moro, patates i prats artificials, per obtenir-ne farratges.

- Què vol dir que el paisatge és un mar? A quina unitat de relleu pertany aquest tipus de paisatge?
- Per què et sembla que aquest «mar» era verd a la primavera i groc a l'estiu?
- L'autor dels textos, ¿parla de terres de secà o de regadiu? Què és el que et permet saber-ho?

Text 1

Pero iba a hablar de las tierras de mi pueblo que se dominan, como desde un mirador, desde el Cerro Fortuna. Bien mirado, la vista desde allí es como el mar, un mar gris y violáceo en invierno, un mar verde en primavera, un mar amarillo en verano y un mar ocre en otoño, pero siempre un mar. Y de ese mar, mal que bien, comíamos todos en mi pueblo.

Text 2

El cielo a veces enrasaba y no aparecía una nube en cuatro meses y cuando la nube llegaba, al fin, traía piedra en su vientre y acostaba las mieses. Otras veces, el cielo traía hielo en mayo y los cereales [...] se quemaban sin remedio. Otras veces el agua era excesiva y los campos se anegaban arrastrando la semilla. Otras, era el sol quien calentaba a destiempo, mucho en marzo, poco en mayo, y las espigas encañaban mal y granaban peor.

MIGUEL DELIBES, Viejas historias de Castilla la Vieja

- Quins materials s'utilitzen per fer els hivernacles? Per què?
- Quins productes se solen cultivar, principalment, en els hivernacles?

Les riberes dels rius són els indrets on es cultiven espècies pròpies de l'horta o del regadiu: tomàquets, arròs, hortalisses, verdures, cítrics, etc.

L'agricultura de regadiu ocupa només el 15 % de la terra que es conrea a tot Espanya, però la seva producció representa el 55 % del total de la producció agrícola espanyola.

Dins d'Espanya, destaquen com a zones de regadiu les depressions de l'Ebre i del Guadalquivir i, sobretot, les hortes de la Comunitat Valenciana.

Cal dir també que actualment els condicionaments del medi han estat superats per les millores tècniques. N'és un exemple la utilització de plàstics per a hivernacles, que permeten protegir del fred els conreus. Aquest sistema s'utilitza per a cultius com els maduixots i les hortalisses.

Aquests sistemes també han permès que s'hagin desenvolupat noves zones de regadiu, molt tecnificades, com les d'Almeria i Cadis.

Pel que fa a la **pesca** costanera, es practica a tot el litoral espanyol. A més, a la costa atlàntica i a la cantàbrica està força desenvolupada la pesca d'altura, la que es fa en grans vaixells i amb llargues estades a la mar. També hi ha una

Treballen en el sector pesquer, directament o indirectament, mig milió de persones. A Espanya tenim 18 000 vaixells de pesca, dels quals 8811 són gallecs. Cada any es desembarquen en ports espanyols més d'un milió de tones de peix, que tenen un valor, en la primera venda, de 300 000 milions de pessetes. A la comunitat gallega, el 25 % de la feina està relacionat amb el món de la mar, i la meitat del total de la pesca desembarcada a Espanya és gallega.

Els pescadors gallecs feinegen a Terranova, a l'Atlàntic Nord, a Noruega, a Portugal, al Marroc, al Senegal, a Angola, a Namíbia, a les Malvines, a l'Argentina, a Xile i al Perú.

*(Adaptat de La Vanguardia,
6 d'abril de 1995)*

- Quins problemes creus que pot comportar el fet que algun dels països on treballen vaixells de pesca gallecs impedeixi de pescar en les seves aigües?
- Situa en un planisferi les costes o zones marítimes on treballen vaixells gallecs de pesca d'altura. ¿Saps com se'n diu de la pesca que no és d'altura?

flota pesquera que treballa en els bancs pesquers saharians (prop de les costes africanes) i que té la base en els ports de l'Andalusia occidental, com ara Cadis i Huelva.

Davant la progressiva escassetat de recursos piscícoles (causada principalment per l'excés de captures i la rigorositat del control de les espècies), no és estrany que sovintegin els conflictes en el sector pesquer.

També hem d'incloure en el sector primari el que s'anomena **indústria extractiva** que, com indica el seu nom, aplega les activitats destinades a extreure productes energètics o minerals del subsòl. Un exemple n'és la mineria, que extreu de sota terra tant minerals (ferro, coure, plom, mercuri, etc.) com productes energètics (carbó).

Un altre exemple d'indústria extractiva és la destinada a l'extracció de petroli, si bé a Espanya de petroli n'hi ha poquíssim, i cal importar-lo.

A C T I V I T A T S

- 13.** Quins són els condicionaments de l'agricultura espanyola? Quins sistemes han permès de superar-los?
- 14.** Quins són els principals conreus de cada comunitat autònoma?
- 15.** Quines són les principals zones de regadiu? ¿Coincideixen amb les zones on es desenvolupa la pesca?

El sector secundari

El sector secundari ha tingut una importància progressiva a Espanya a partir de la dècada de 1960. Abans, només algunes zones de Catalunya i del País Basc tenien una indústria important.

Tipus d'indústries

Hi ha moltes menes d'indústries. Intentarem, però, classificar-les en tres grans grups: la **manufacturera**, la de producció i distribució d'**energia**, i la de la **construcció**.

La indústria manufacturera és la que transforma les matèries primeres en un altre producte. És molt diversificada i va des de la indústria tèxtil (vestits, jerseis, etc.) fins a la indústria mecànica (que produeix tot tipus de màquines i aparells, com per exemple electrodomèstics, ordinadors, cotxes, vaixells, etc.), passant per la indústria química (sabó, detergents, productes farmacèutics, etc.) i la indústria alimentària (que transforma els productes del camp).

La indústria de producció i distribució d'energia és la que es dedica al subministrament d'electricitat i gas, o bé a la captació, depuració i distribució d'aigua.

Finalment, es considera que el sector de la construcció constitueix un món industrial propi: edificació de cases, enderrocs, construcció d'autopistes, elaboració de pintures per a edificis, etc.

Distribució de la indústria

La distribució de la indústria dins l'Estat espanyol és molt irregular. Podem diferenciar-hi dues grans zones industrials: la costanera (Catalunya i el País Valencià a la Mediterrània, i el País Basc i Astúries al Cantàbric) i les àrees industrials de l'interior, desenvolupades al voltant de Madrid, Saragossa i Valladolid.

La indústria siderúrgica, que és la que elabora productes derivats del ferro, és important sobretot al País Basc i a Astúries.

La indústria metal·lúrgica, principalment relacionada amb la fabricació de vaixells i d'automòbils, es concentra

- A quin sector industrial pertany el que il·lustra aquesta fotografia?

sobretot al voltant d'El Ferrol (Galícia), Cadis (Andalusia) i Cartagena (Múrcia), pel que fa a la construcció naval, i de València, Valladolid, Saragossa, Madrid i Barcelona, pel que fa a la construcció de cotxes.

- Quin tipus d'indústria és el que mostra la fotografia?
- A quines comunitats autònomes és particularment important? Per què et sembla que s'ha desenvolupat preferentment en aquestes àrees i no en unes altres?

Des de fa uns vint anys, les indústries siderúrgiques i metal·lúrgiques estan patint una crisi molt greu, que ha portat a una reconversió profunda per tal de modernitzar-les.

La indústria tèxtil és força important a Catalunya, mentre que la del calçat i la de la pell ho són a la Comunitat Valenciana i a les Balears.

La indústria química s'ha instal·lat principalment a la Comunitat Valenciana, el País Basc, Astúries, Madrid, Tarragona i les ciutats andaluses de Màlaga, Sevilla i Huelva.

La crisi industrial i l'atur

L'economia espanyola, com la de tots els països industrialitzats, alterna períodes de crisi amb d'altres d'expansió. L'etapa de crisi es nota sobretot per l'augment dels preus, la reducció de la producció i de les exportacions i, sobretot, per l'increment de l'atur.

- Quines són les comunitats autònomes que tenen els índexs d'atur més elevats?

Índex d'atur per comunitats autònomes (1995)

<i>Andalusia</i>	514 061
<i>Aragó</i>	53 243
<i>Astúries</i>	70 895
<i>Balears</i>	27 990
<i>Canàries</i>	119 566
<i>Cantàbria</i>	27 800
<i>Castella i Lleó</i>	124 786
<i>Castella-la Manxa</i>	95 524
<i>Catalunya</i>	290 979
<i>Comunitat Valenciana</i>	269 501
<i>Extremadura</i>	70 548
<i>Galícia</i>	176 323
<i>Madrid</i>	282 950
<i>Múrcia</i>	54 772
<i>Navarra</i>	24 155
<i>País Basc</i>	124 589
<i>La Rioja</i>	11 070
<i>Total d'aturats a Espanya</i>	2 338 752

L'existència de l'atur significa que el nombre de llocs de treball és inferior al de persones que busquen feina.

En els períodes d'expansió econòmica –que es caracteritzen per l'augment de la producció, les exportacions i el consum– el nombre d'aturats disminueix.

Tanmateix, en aquests períodes d'expansió no s'arriben a crear prou llocs de treball per a tothom que en busca. L'atur, per tant, continua afectant moltes persones, encara que disminueixi.

Totes les comunitats autònomes d'Espanya, tant les agrícoles –que havien resolt el problema amb l'emigració– com les comunitats industrialitzades, es veuen afectades pel problema de l'atur.

A C T I V I T A T S

16. La indústria espanyola, ¿està repartida de forma igual per la Península?

17. Quines són les comunitats autònomes espanyoles més industrialitzades? ¿Es troben a la costa o a l'interior?

18. Observa el mapa de densitat de la població espanyola de la pàgina 63. ¿Trobes alguna relació entre la densitat de la població i la distribució de la indústria?

Alguns desequilibris demogràfics i econòmics

Ara analitzarem alguns dels desequilibris de població i econòmics que es presenten entre les diverses comunitats autònomes espanyoles.

Les migracions

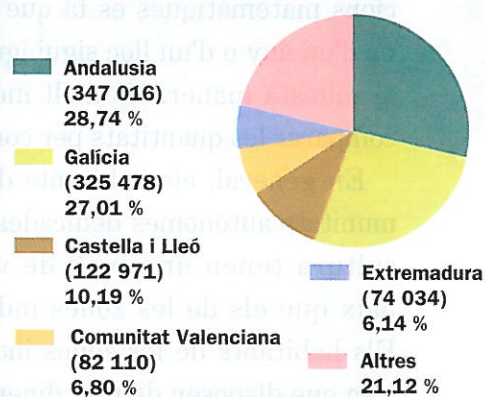
Les dades que es presenten en el gràfic permeten deduir que han existit importants desequilibris entre les di-

verses comunitats autònomes d'Espanya. Un dels més importants ha estat el demogràfic.

En moltes comunitats autònomes, sobretot les que basaven els seus recursos en l'agricultura i la ramaderia, no hi havia feina suficient per a tota la població. Per aquesta raó, molts homes i moltes dones van haver d'emigrar, primerament cap a l'estranger, i després cap a les comunitats autònomes més industrialitzades, com ara Catalunya, Madrid i el País Basc.

- Per què es produeixen les migracions? Quina és la comunitat autònoma que ha tingut un percentatge més alt d'emigrants en el període 1962-1985?

Emigració espanyola a Europa 1962-1985.

El nivell de vida

Entenem per **nivell de vida** la quantitat de béns i serveis que els habitants d'un lloc determinat poden comprar amb els diners de què disposen. D'això se'n diu **renda mitjana**, perquè no vol pas dir que tothom tingui els mateixos diners: hi ha persones que en tenen més i altres que no arriben a aquesta mitjana.

Ja saps, però, que les estadístiques busquen el terme mig a l'hora d'estudiar un grup nombrós. La renda mitjana es calcula sumant tot el que ha guanyat cada persona en un període determinat i dividint-ho després pel nombre total de persones.

Per aconseguir que la lectura dels resultats sigui més fàcil, amb operacions matemàtiques es fa que la mitjana d'un any o d'un lloc sigui igual a 100. D'aquesta manera és molt més senzill comparar les quantitats per comunitats.

En general, els habitants de les comunitats autònomes dedicades a l'agricultura tenen un nivell de vida més baix que els de les zones industrials. Els habitants de les zones industrials, com que disposen de més diners, també poden consumir més béns i serveis. Això vol dir que tenen més capacitat de consum.

Aquest alt nivell de consum, al seu torn, fa que es necessitin més indústries i serveis i es creïn nous llocs de treball.

Renda familiar per habitant (1992)

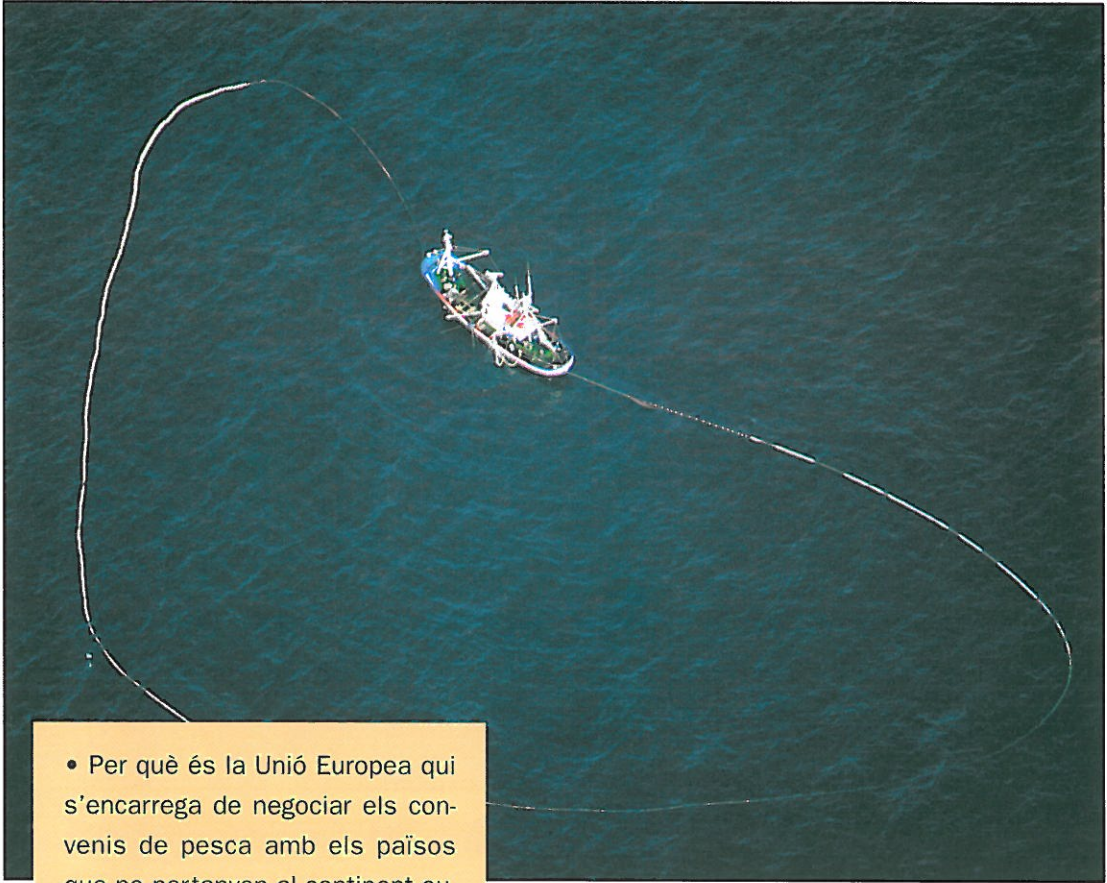
Mitjana d'Espanya = 100

<i>Balears</i>	124,41
<i>Catalunya</i>	122,59
<i>La Rioja</i>	113,22
<i>Madrid</i>	108,98
<i>Comunitat Valenciana</i>	108,13
<i>Navarra</i>	107,07
<i>Aragó</i>	105,60
<i>País Basc</i>	99,34
<i>Astúries</i>	95,45
<i>Cantàbria</i>	95,32
<i>Galícia</i>	93,53
<i>Castella i Lleó</i>	93,29
<i>Múrcia</i>	91,78
<i>Canàries</i>	90,13
<i>Castella-la Manxa</i>	87,07
<i>Andalusia</i>	81,62
<i>Extremadura</i>	76,37

Font: Anuario El País, 1994

- Quines comunitats estan per sobre de la mitjana? I per sota?
- ¿Hi ha cap relació entre aquestes dades i el grau de desenvolupament dels sectors econòmics?

D'aquesta manera, el desequilibri entre les zones més desenvolupades i les menys desenvolupades d'Espanya es va fent progressivament més gran.

- Per què és la Unió Europea qui s'encarrega de negociar els convenis de pesca amb els països que no pertanyen al continent europeu?

Actualment s'apliquen mesures per ajudar les zones més deprimides econòmicament. Aquest és un dels objectius de la Unió Europea. D'ençà que l'Estat espanyol forma part de la Unió Europea, les diferents comunitats autònomes són també regions europees.

La Unió Europea dóna cada any unes subvencions a les zones que ho necessiten més perquè les inverteixin en la creació d'empreses i de llocs de treball.

A C T I V I T A T S

19. Fes un resum al teu quadern dels principals desequilibris que hi ha entre les diferents comunitats autònomes espanyoles.

20. Amb les dades del quadre de la renda familiar de la pàgina anterior, elabora un mapa. Pinta de color més fort les comunitats autònomes que estan per sobre de la mitjana d'Espanya, i de color més fluix les que estan per sota. Quines conclusions en pots treure?

E XERCICI DE SÍNTESI

A la zona cantàbrica el relleu ha afavorit la presència de ports pesquers.

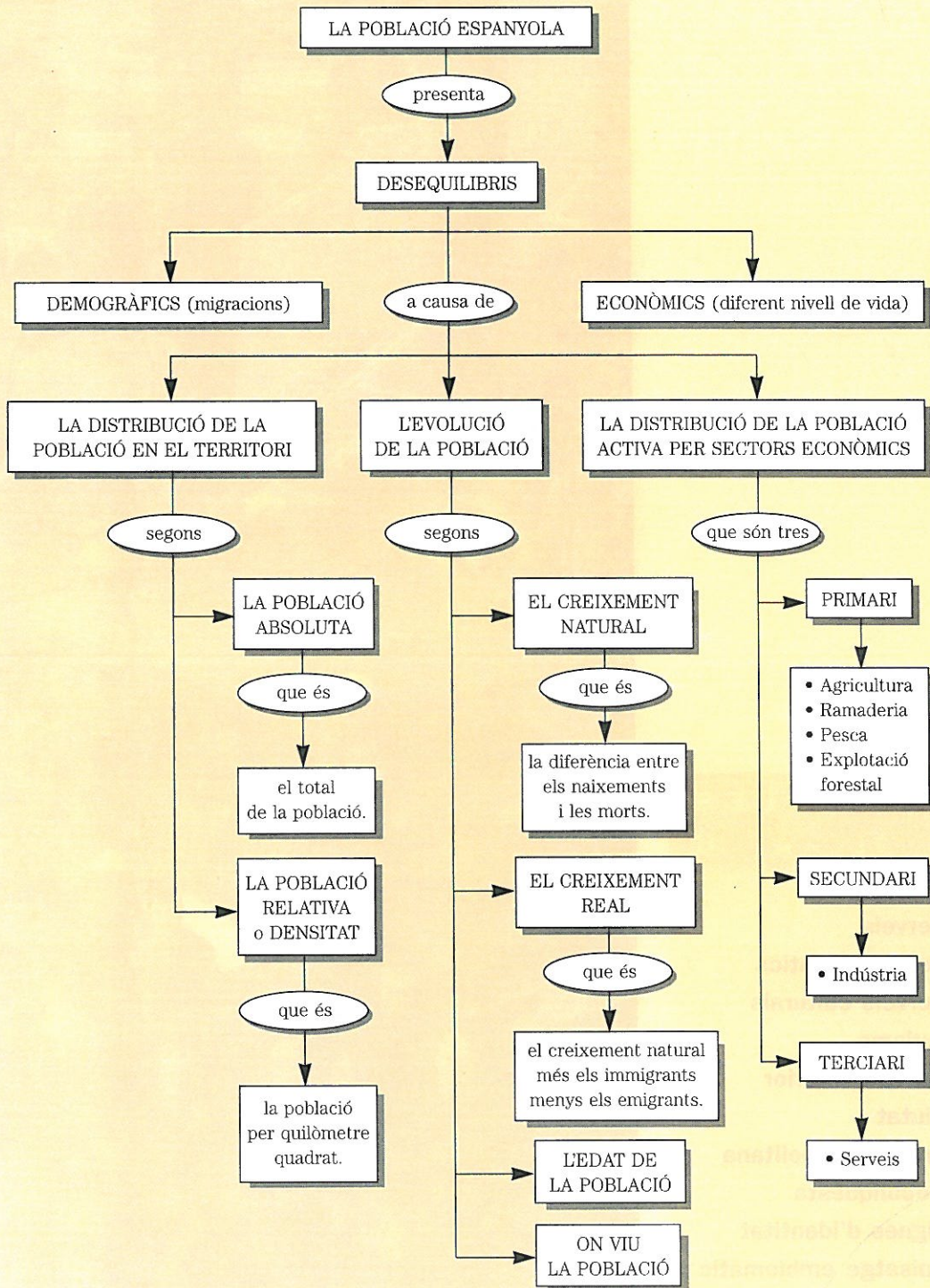

A la Meseta, hi dominen els paisatges agraris de secà.

1. Digues a quines comunitats autònomes és probable que corresponguin els paisatges de les fotografies.
2. Relaciona cada paisatge amb l'activitat econòmica que s'hi desenvolupa i digues en quines altres zones, o comunitats autònomes, també es desenvolupa aquesta activitat.

3. A partir dels passos del procediment d'estudi d'una comunitat autònoma que trobaràs al dossier «Saber com», al final del llibre, desenvolupa el primer pas (aspectes generals), el segon (aspectes físics) i la part del tercer (aspectes humans) que correspongui al que has estudiat en aquesta unitat.

E S Q U E M A F I N A L

4 La diversitat humana (2)

PARAULES C L A U

serveis
serveis turístics
serveis culturals
turisme
turisme interior
ciutat
àrea metropolitana
Reconquesta
signes d'identitat
paisatge emblemàtic

AVALUACIÓ INICIAL

- **¿Saps quina ha estat l'evolució del sector terciari a Espanya en els darrers anys?**
- **Aquesta evolució, ¿ha estat igual en totes les comunitats autònomes? Per què?**
- **Quines són les comunitats autònomes que reben més turisme?**
- **Quina diferència hi ha entre una ciutat i un poble? Posa'n algun exemple.**
- **¿Coneixes alguna raó històrica que expliqui les diferències entre les diverses comunitats autònomes espanyoles?**
- **Què son els signes d'identitat?**

Els bombers pertanyen al sector terciari.

En aquesta unitat estudiaràs alguns aspectes que ens permetran identificar els importants canvis que s'han produït en els darrers anys a Espanya. Per exemple, el creixement de la població que treballa en el sector terciari i la gran varietat de feines que ha desenvolupat aquest sector.

També estudiaràs les transformacions d'algunes ciutats, provocades per l'emigració procedent del camp.

Aquests fets, com veuràs, han generat desequilibris i diferències entre les diverses comunitats autònomes. Però les comunitats autònomes també tenen trets diferencials que són molt antics i que s'expliquen per la seva evolució històrica.

El sector terciari

Ja t'hem explicat en la unitat anterior que el sector terciari està format per les activitats que ofereixen serveis, com ara, per exemple, la sanitat o l'educació.

De serveis, però, n'hi ha de moltes menes. A més, des de fa uns anys, el sector terciari està en creixement constant. Ara classificarem els diferents tipus de serveis i veurem com es desenvolupa aquest sector a Espanya.

- Quines diferències hi ha entre el sector terciari i els sectors primari i secundari? Explica-ho prenent com a referència aquesta fotografia.

Classificació dels serveis

Podem classificar els serveis segons la finalitat que tenen. Observa-ho en el quadre d'aquesta pàgina.

Els serveis turístics i culturals han experimentat un gran desenvolupa-

ment en els últims anys. Per aquesta raó sembla que en el futur algunes activitats del sector terciari podrien formar un sector nou, anomenat **quaternari**, el qual agruparia les activitats relacionades amb l'educació, el lleure i la investigació científica.

– **Serveis comercials.** Són els que s'encarreguen de posar a l'abast de tota la població allò que necessita. Una botiga de roba és un servei comercial.

– **Serveis bancaris.** Són els que s'encarreguen de la compravenda de diners. Les oficines dels bancs i de les caixes d'estalvis són els indrets on es duen a terme aquests serveis.

– **Serveis de transport.** Són els que permeten el trànsit de mercaderies i de persones d'un lloc a un altre. Són uns serveis fonamentals, que inclouen des dels autobusos urbans fins a les companyies marítimes o aèries, i les de transport i repartiment de mercaderies.

– **Serveis administratius.** Són aquells que realitzen gestions de despatx, com ara la comptabilitat, la contractació de personal, etc. Les persones que fan aquesta funció són els administratius i les administratives. En aquest servei hi

estan inclosos els advocats i les advocades, els secretaris i les secretàries, i tot el personal conegut popularment com a «oficinistes».

– **Serveis socials.** Són els que atenen necessitats relacionades ordinàriament amb la salut (metges i metgesses, infermers i infermeres, etc.) o amb l'educació (mestres, professores i professors, monitors i monitores d'esplais, etc.).

– **Serveis turístics.** Estan constituïts per totes aquelles activitats relacionades amb el turisme, és a dir, amb el desplaçament de les persones per motius de lleure (hoteleria, restauració, àrees de diversió, etc.).

– **Serveis culturals.** Són els que ofereixen activitats de comunicació i de distracció, com ara els cinemes, els teatres, la televisió, la ràdio, les biblioteques, els museus, les revistes, les editorials, etc.

A Espanya predomina el sector terciari

Es considera que una zona és agrícola si té més del 10 % de la població activa ocupada en el sector primari.

Es considera, en canvi, que una zona és industrial quan menys d'un 5 % de la població activa es dedica a les activitats primàries.

- Quines comunitats autònomes tenen més d'un 60 % de població activa dedicada al sector dels serveis?
- Quines comunitats autònomes en tenen menys d'un 60%?
- Quines són les tres comunitats autònomes que tenen un índex més alt de població activa dedicada al sector dels serveis?
- Per què és alt l'índex de la comunitat autònoma de Madrid?

Percentatge de població activa espanyola per sectors i per comunitats autònomes (1994)

	Primari	Secundari	Terciari
<i>Andalusia</i>	11%	24%	65%
<i>Aragó</i>	13%	32%	55%
<i>Astúries</i>	14%	27%	59%
<i>Balears</i>	3%	24%	73%
<i>Canàries</i>	7%	16%	77%
<i>Cantàbria</i>	11%	29%	60%
<i>Castella i Lleó</i>	16%	30%	54%
<i>Castella-la Manxa</i>	16%	34%	50%
<i>Catalunya</i>	3%	37%	60%
<i>Comunitat Valenciana</i>	8%	37%	55%
<i>Extremadura</i>	20%	23%	57%
<i>Galícia</i>	28%	25%	47%
<i>Madrid</i>	1%	27%	72%
<i>Múrcia</i>	14%	30%	56%
<i>Navarra</i>	6%	42%	52%
<i>País Basc</i>	3%	37%	60%
<i>La Rioja</i>	11%	40%	49%
<i>Mitjana d'Espanya</i>	11%	30%	59%

Les zones considerades més desenvolupades són les que tenen un major percentatge de població dedicada al sector terciari.

Un dels canvis més importants de l'economia espanyola en els darrers anys ha estat el creixement del sector terciari. S'ha reduït la població dedicada a l'agricultura i a la indústria i ha crescut la població dedicada als serveis.

Les raons que expliquen el creixement dels serveis són diverses.

En primer lloc hem d'esmentar el desenvolupament de l'Administració de l'Estat (central i autonòmic) i dels serveis públics que proporciona (educació, sanitat, etc.). Això ha fet que el nombre de funcionaris hagi augmentat considerablement.

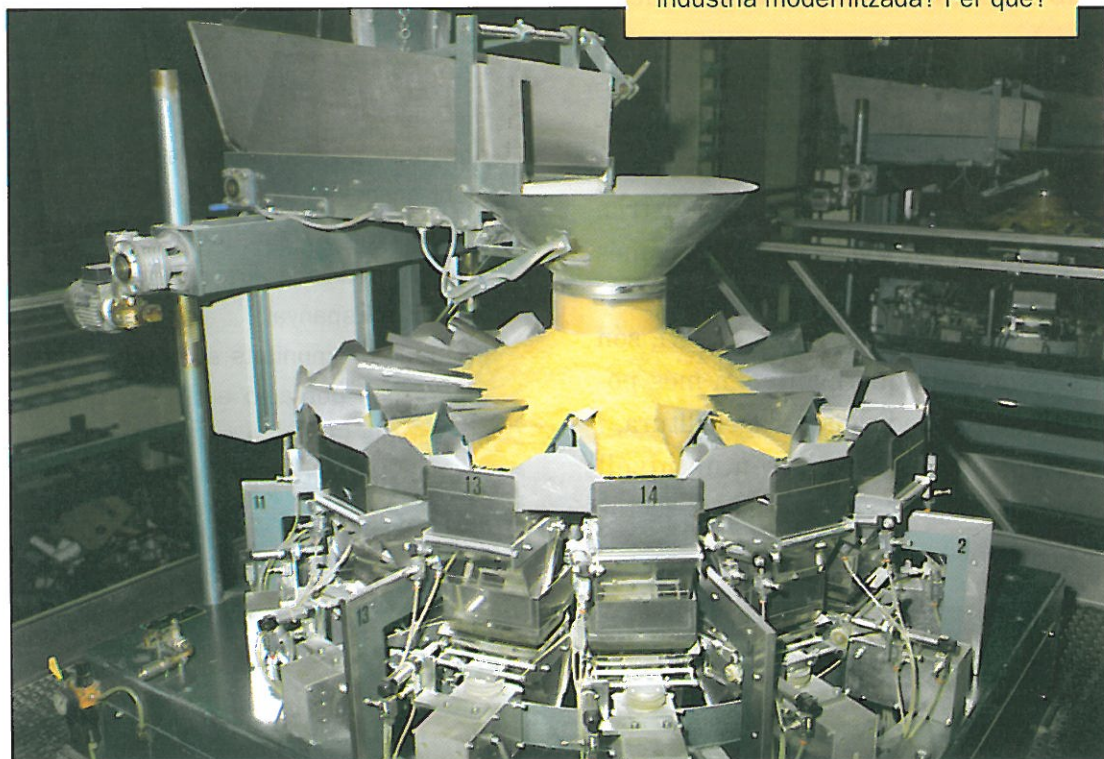
El segon factor que explica el creixement dels serveis és l'augment del ni-

vell de vida de la població. En general, l'augment del nivell de vida fa que la població disposi de més diners i pugui consumir més serveis (turisme de vacances, lleure, teatre, cinema, etc.).

Finalment, el tercer aspecte a tenir en compte és la saturació de llocs de treball en l'agricultura i, sobretot, en la indústria. Efectivament, la modernització de l'agricultura i de la indústria ha suposat una reducció progressiva de llocs de treball en aquests sectors, però no pas una minva de la producció, que s'ha mantingut gràcies a la informàtica i a la robòtica.

Ara bé, això no passa de la mateixa manera a totes les comunitats autònomes. Vegem-ne alguns exemples.

- Aquesta fàbrica de pasta alimentària, ¿et sembla que és una indústria modernitzada? Per què?

Un sector terciari desigual

Una de les característiques principals del sector terciari a les diferents comunitats autònomes espanyoles és que és molt desigual.

Algunes comunitats, com ara les de Balears i Canàries, per la importància del turisme en els seus territoris tenen un alt índex de població activa dedicada al sector dels serveis. En aquestes comunitats, però, l'augment del sector terciari no prové de la disminució del sector agrícola i industrial, perquè aquest no havia estat mai gaire desenvolupat.

Madrid és la tercera comunitat en ordre d'importància de població dedicada al sector terciari gràcies, sobretot, a la seva funció de capitalitat de l'Estat. Aquesta funció ha generat molts serveis relacionats directament amb l'Administració estatal (funcionaris).

Catalunya i el País Basc tenen un important índex de població activa dedicada als serveis, però també tenen molta població dedicada a la indústria. Com ja hem dit, són les comunitats més industrialitzades d'Espanya.

Extremadura i Galícia, en canvi, són les comunitats que mantenen més població activa dedicada a l'agricultura, i també les que enregistren un nivell més baix de població dedicada al sector dels serveis.

Castella-la Manxa, Castella i Lleó, Astúries, La Rioja i Múrcia encara mantenen força població activa dedicada a l'agricultura. Per això, el sector industrial i el dels serveis es troben per sota de la mitjana espanyola.

El cas d'Andalusia, que té un índex elevat de població activa dedicada als serveis, s'explica pel fet que hi ha zones turístiques molt importants, com la costa de Màlaga.

A C T I V I T A T S

1. Explica quins serveis acostumes a utilitzar cada dia.
2. Enumera alguns dels serveis que fas servir de tant en tant, però amb regularitat.
3. Esmenta alguns dels serveis que utilitzes esporàdicament, per exemple un cop l'any.
4. Defineix amb paraules teves el sector terciari.
5. Què s'entén per sector quaternari?
6. Quines comunitats autònomes espanyoles podem considerar plenament agrícoles?
7. Explica les raons per les quals la població dedicada al sector terciari ha crescut a Espanya.
8. Tría les comunitats autònomes que tenen més població activa dedicada als serveis i les que en tenen menys. Explica les raons d'aquesta distribució.

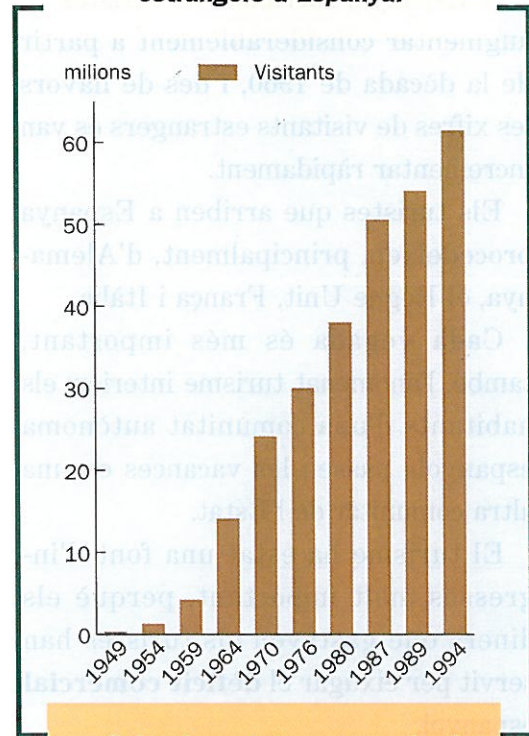
El turisme

Dins el sector terciari tenen molta importància les activitats turístiques. De fet, el turisme és el motor econòmic d'algunes comunitats autònomes. Ara hi dedicarem una mica més d'atenció.

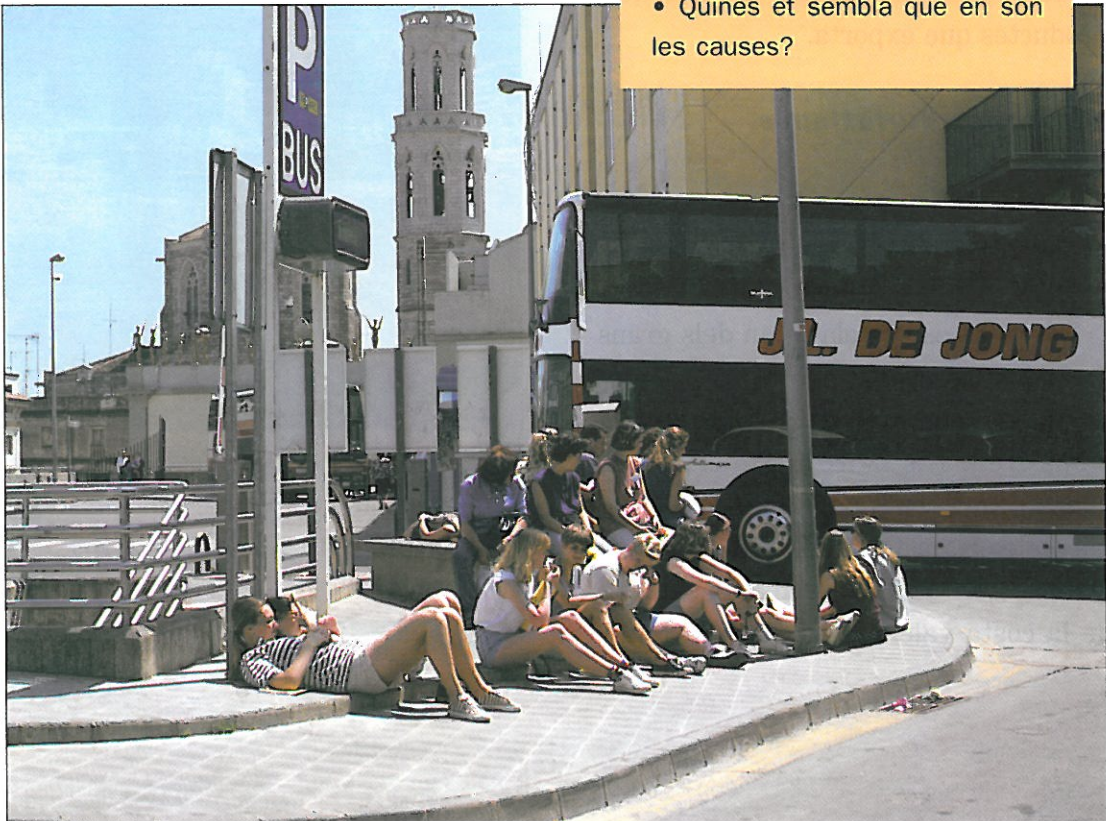
Un fenomen de masses

El turisme va aparèixer com a fenomen de masses –és a dir, per a la majoria de la gent– quan la millora del nivell de vida va permetre que tothom disposés cada any d'uns dies de vacances. És, doncs, un fenomen del segle XX, que ha estat possible gràcies a l'ús generalitzat de l'automòbil i a l'avenç dels mitjans de transport aeri.

Evolució dels visitants estrangers a Espanya.

- Quina ha estat, segons el gràfic, l'evolució del turisme a Espanya?
- Quines et sembla que en són les causes?

4

A Espanya, l'arribada de turistes va augmentar considerablement a partir de la dècada de 1960, i des de llavors les xifres de visitants estrangers es van incrementar ràpidament.

Els turistes que arriben a Espanya procedeixen, principalment, d'Alemanya, el Regne Unit, França i Itàlia.

Cada vegada és més important, també, l'anomenat turisme interior: els habitants d'una comunitat autònoma espanyola passen les vacances en una altra comunitat de l'Estat.

El turisme ha estat una font d'ingressos molt important, perquè els diners que gastaven els turistes han servit per eixugar el **dèficit comercial** espanyol.

Diem que un país té dèficit comercial quan el valor dels productes que importa de l'estranger supera el valor dels productes que exporta.

Les zones turístiques

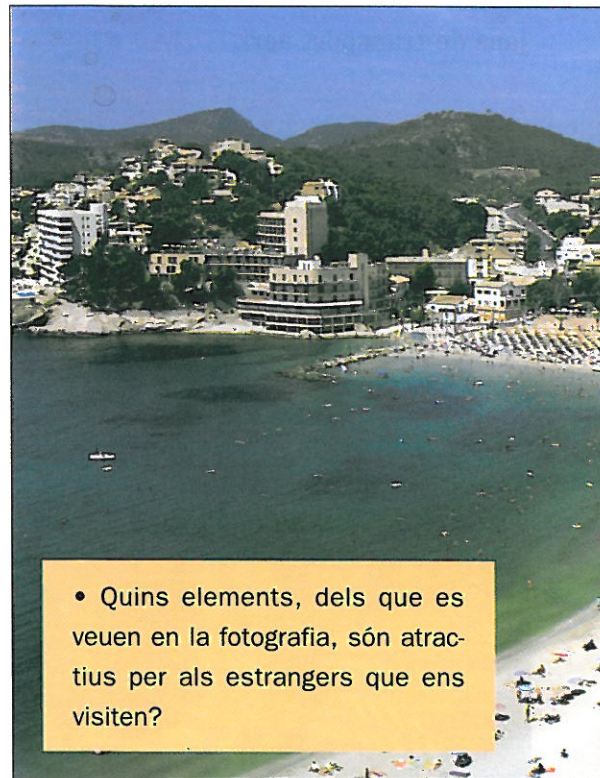
Els serveis turístics es distribueixen en el territori segons els atractius i les possibilitats de cada zona.

La **costa** espanyola és un dels grans atractius turístics per a moltes persones que viuen en països europeus de clima fred. Els indrets preferits per aquests turistes són les illes Canàries, les Balears, la Costa Brava, la Costa Daurada, el Maresme, alguns sectors de la costa valenciana, com ara Beni-

dorm, i alguns llocs de la Costa del Sol andalusa, com Torremolinos o Marbella, a la província de Màlaga.

Les **zones de muntanya**, sobretot dels Pirineus, de la Serralada Cantàbrica i de Sierra Nevada, atrauen també un elevat nombre de turistes.

El turisme ha tingut, però, el seu cantó negatiu. L'espectacular desenvolupament del turisme de platja ha fet que es construïssin edificis de manera descontrolada, la qual cosa ha malmès sovint l'entorn natural de paisatges naturals molt bells. Moltes vegades això ha provocat danys molt greus també en el medi ambient.

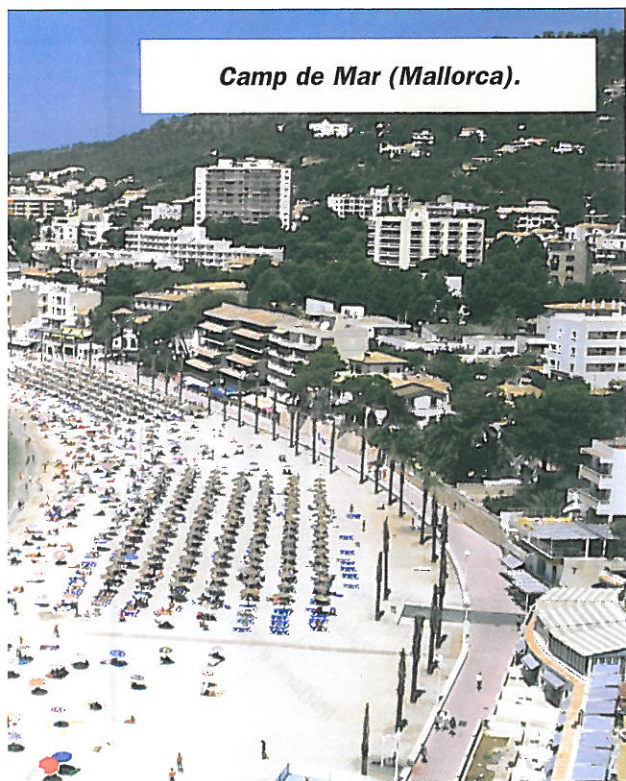

- Quins elements, dels que es veuen en la fotografia, són atractius per als estrangers que ens visiten?

**Estació d'esquí de Candanchú
(Pirineu Aragonès).**

- Enumera alguns factors que hagin potenciat el turisme de muntanya.

Camp de Mar (Mallorca).

A C T I V I T A T S

9. Per què ha estat important el turisme a Espanya?
10. Des de quan ha estat una activitat important, el turisme? Per quines raons?
11. Quines comunitats autònomes espanyoles tenen la costa com a atractiu turístic?
12. A quines comunitats autònomes s'adreçaran les persones que vulguin fer turisme de muntanya?
13. Explica amb paraules diferents de les del text què és el dèficit comercial d'un país, i posa'n algun exemple.
14. A quina comunitat autònoma espanyola t'agradaria passar unes vacances? Per què?

Les ciutats espanyoles

La població espanyola actual és predominantment urbana. Això vol dir que la majoria de la gent viu en localitats de més de 10 000 habitants. A Espanya, aquest és el nombre d'habitants que ha de tenir una localitat perquè sigui considerada una ciutat.

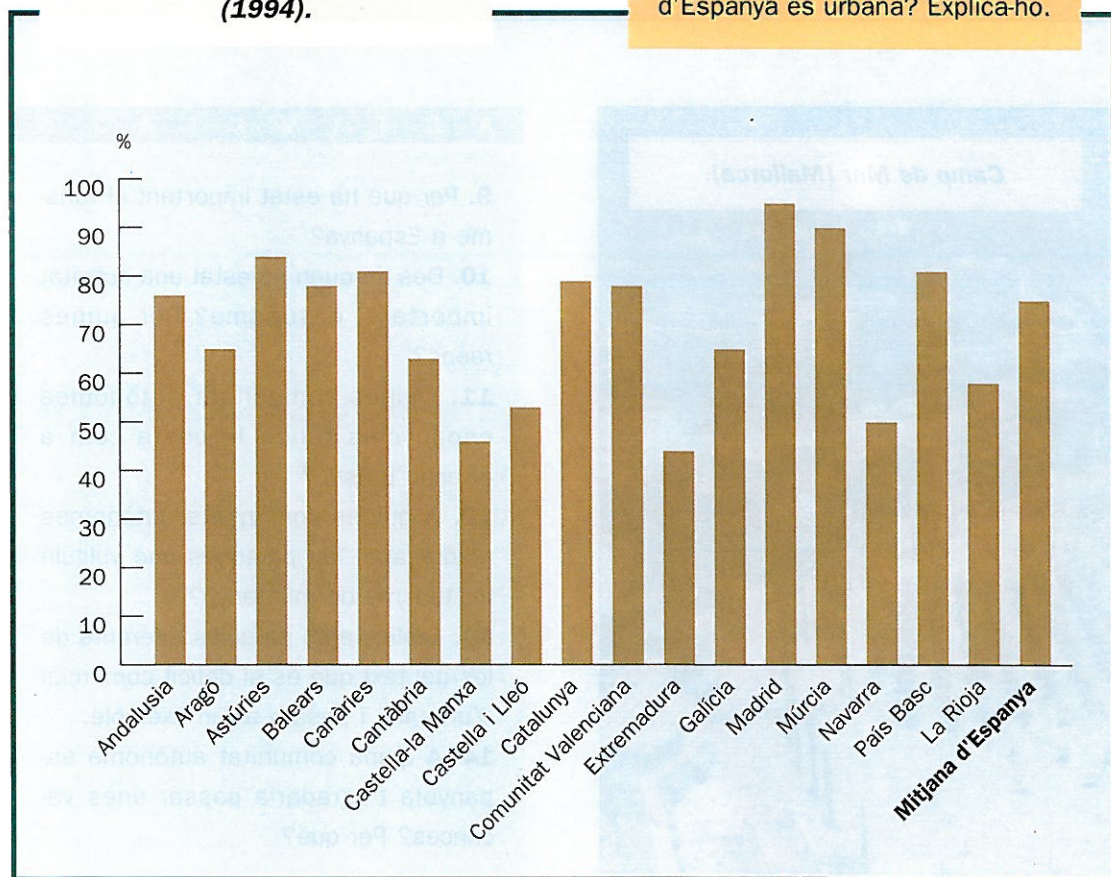
El nombre de ciutats, a Espanya, és molt important. Això, però, és un fenomen recent. No sempre ha estat així.

Una mica d'història

Les ciutats van aparèixer per primer cop a la península Ibèrica amb l'arribada dels romans (segle I aC). Algunes van créixer sobre nuclis anteriors grecs

- Quines són les comunitats autònomes que, globalment, tenen més població urbana?
- Quines estan per dessota de la mitjana d'Espanya?
- Segons el gràfic, ¿es pot afirmar que la majoria de la població d'Espanya és urbana? Explica-ho.

Població urbana a Espanya (1994).

o cartaginesos, i altres van sorgir com a campaments militars (és el cas de Lleó, Saragossa i Barcelona).

Durant l'època medieval (segles v-XV dC) la majoria de la gent va tornar a viure al camp, en cases aïllades o en pobles molt petits. Les ciutats van perdre molta població.

La civilització musulmana, però, instal·lada al sud de la Península des del 711 dC, va tenir ciutats importants. Mentre la zona cristiana de la península Ibèrica era rural, a la zona islàmica es van construir ciutats riques i importants. Còrdova, per exemple, era un dels focus culturals més actius de l'Europa del segle X, i altres ciutats, com Sevilla, Almeria, Granada i Màlaga, s'engrandiren considerablement.

Si bé l'expansió del comerç retornà lentament la vida als centres urbans a partir del segle XV, el gran impuls a la vida urbana, tal com la coneixem avui, va lligat al desenvolupament industrial.

Durant el segle XIX, les ciutats de les zones d'Espanya que es començaven a industrialitzar (sobretot Catalunya, el País Basc i Astúries) van començar a atraure una gran quantitat de camperols de les àrees properes. D'aquesta manera van començar a engrandir-se.

Al llarg de tot el segle XX, les ciutats industrials van créixer molt més encara. Pensa que al començament del segle XX, per exemple, Madrid i Barce-

Saragossa.

- Quines diferències observes entre aquests dos plànols?
- Quin és l'origen d'aquestes dues ciutats?
- El diferent origen, ¿te n'explica les diferències?

Granada.

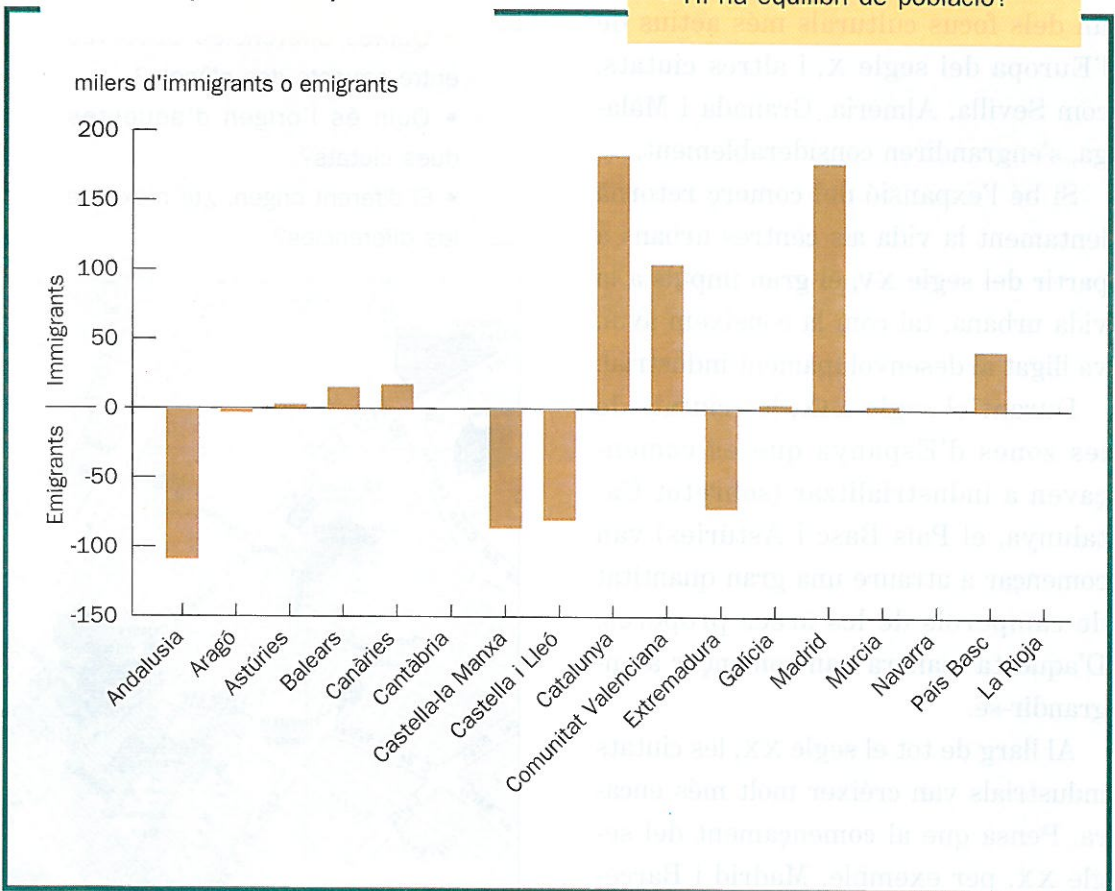
lona a penes superaven el mig milió d'habitants. Aquesta xifra va anar augmentant progressivament a causa de la immigració de la dècada de 1960.

El motiu que va impulsar la gent de les zones rurals a marxar cap a les ciutats per viure-hi va ser la crisi del camp i la demanda de mà d'obra per a la indústria.

Aquesta allau de gent va fer que no tan sols creixessin les ciutats industrials com Barcelona, Madrid o Bilbao, sinó que també s'expandissin les poblacions de les seves rodalies, formant el que s'anomena **àrees metropolitanes**. Així, per exemple, Cornellà, Sant Just Desvern, l'Hospitalet, etc. pertanyen a l'àrea metropolitana de Barcelona.

**Emigrants i immigrants
a Espanya per comunitats
autònomes
(1971-1975).**

- Quines comunitats autònomes perden població? Per què?
- Quines en guanyen? Per què?
- Hi ha equilibri de població?

Vista aèria de Còrdova.

- A quin grup pertany aquesta ciutat? A quina comunitat autònoma es troba?

Una xarxa de ciutats desigual

Si observes un mapa polític d'Espanya podràs observar que hi destaquen dues grans ciutats: Madrid i Barcelona.

Si es tenen en compte les seves àrees metropolitanes (pobles i ciutats que han crescut al seu voltant), Madrid té 4,5 milions d'habitants, i Barcelona, 3,2 milions.

A més, aquestes dues ciutats també són importants perquè concentren tota mena de serveis especialitzats, com ara universitats, hospitals generals, terminals internacionals de ferrocarrils o aeroports, etc. Aquests serveis són utilitzats pels habitants d'altres ciutats, o, fins i tot, d'altres comunitats autònomes.

Un segon grup de ciutats el formen València, Bilbao, Sevilla, Saragossa, Màlaga i Múrcia, que tenen entre mig milió i un milió d'habitants.

Un tercer grup seria el format per ciutats com Valladolid, Palma de Mallorca, Las Palmas de Gran Canària, Vitòria, la Corunya, Còrdova i Alacant, amb una població que oscil·la entre els 200 000 i els 500 000 habitants. La resta de ciutats formen un quart grup.

A C T I V I T A T S

- 15.** Resumeix breument l'origen i l'evolució de les ciutats espanyoles.
- 16.** Quina és la raó per la qual van créixer tant ciutats com Madrid i Barcelona?
- 17.** Digues, com a mínim, tres tipus de serveis que només puguis trobar a la ciutat de Barcelona o a la ciutat de Madrid.

Les raons de la diversitat autonòmica d'Espanya

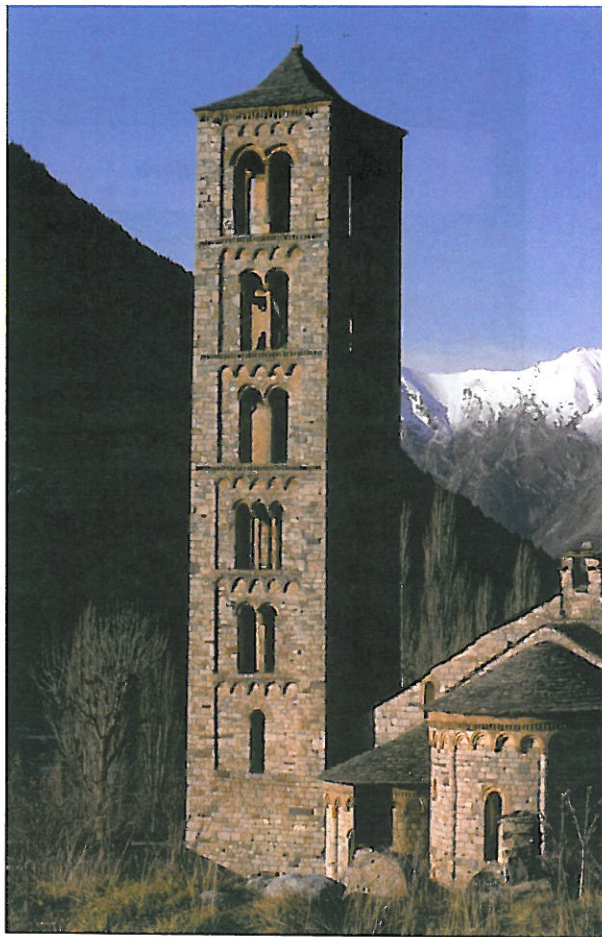
Has vist que les diferents comunitats autònomes presenten grans diferències entre elles: físiques, de població o bé en relació amb les activitats econòmiques que s'hi desenvolupen. A totes aquestes diferències cal afegir-n'hi una altra: la diversitat cultural.

Pel que fa a la llengua, no es parla pas la mateixa a totes les comunitats, ni hi ha els mateixos costums, el mateix folklore o els mateixos signes d'identitat. Però, ¿t'has preguntat alguna vegada d'on provenen, com s'han forjat les característiques comunes que té cada comunitat autònoma i que les diferencia de les altres? La història ens en pot dir alguna cosa. Vegem-ho.

Fa molts i molts anys, en el segle VIII, el poble musulmà procedent de les terres d'Aràbia i del nord d'Àfrica va iniciar la conquesta de la península Ibèrica.

Cap a l'any 714 ja havien conquerit gairebé tota la Península, on crearen un Estat que anomenaren al-Àndalus. L'any 732, els musulmans, que professaven una religió que havia predicat tan sols un segle abans un profeta àrab anomenat Mahoma, arribaven fins a Poitiers, al mig de la França actual.

Només la zona del nord de la península Ibèrica (Cantàbria, Astúries i

Navarra) va resistir a la invasió musulmana i va esdevenir un refugi per als cristians. Des d'aquí, i també des de les valls d'Aragó i de Catalunya, es va iniciar un procés històric que va durar vuit segles i que els historiadors espanyols van anomenar Reconquesta.

Aquesta lluita entre cristians i musulmans pel domini de la península Ibèrica és un dels fets històrics que expliquen la diferent fesomia i identitat de les comunitats autònomes actuals.

El fet que els musulmans estiguessin molt temps en unes zones de l'actual territori espanyol (Andalusia) i menys temps en altres zones va tenir una in-

Església romànica de Sant Climent de Taüll (Alta Ribagorça).

- Assenyala les semblances i les diferències que trobis entre aquests dos edificis.
- ¿Et sembla que són manifestacions de cultures molt diferents o molt semblants? Per què?

fluència molt gran en la configuració de les diferents regions i nacionalitats d'Espanya.

D'altra banda, l'avanç de la Reconquesta, que va anar ampliant les zones cristianes del nord, també va ser important en la formació de regions que serien l'origen de les comunitats autònomes actuals.

Aquest procés de la Reconquesta va anar configurant una organització territorial totalment nova i diferent, que s'ha mantingut fins als nostres dies. En aquesta etapa històrica és quan es configuren, doncs, els territoris de Castella, Catalunya, Lleó, Astúries, Galícia, Navarra i Aragó, i també el de Portugal.

Detall de la façana occidental de la mesquita de Còrdova.

La península Ibèrica al segle VIII.

- La península Ibèrica és ocupada pels musulmans.
- Pelai venç els musulmans per primera vegada a la batalla de Covadonga.
- Carlemany, rei dels francs, ocupa les terres del nord de Catalunya i forma la Marca Hispànica.
- Els cristians es refugien a la Serralada Cantàbrica.
- Al nord es formen nuclis de resistència contra el poder islàmic.

La península Ibèrica al segle XII.

- Castella i Lleó conquereixen Toledo als musulmans.
- Els comtats catalans, ja independents del rei franc, s'expandeixen cap al sud: Catalunya ja ocupa el seu territori actual.
- Es forma la Corona catalano-aragonesa.
- Aragó inicia la seva expansió al sud de l'Ebre.
- Neix el regne independent de Portugal.

- Compara la situació dels diferents regnes de la Península amb el mapa autonòmic actual. Quines conclusions en treus?

La península Ibèrica al segle XIII.

- Unió definitiva de Castella i Lleó.
- Jaume I conquereix Mallorca i València.

La península Ibèrica al segle XIV.

- Consolidació dels regnes cristians de la Península.
- Només queda el regne de Granada en mans islàmiques.

A C T I V I T A T S

- 18.** Què s'entén per Reconquesta?
- 19.** Indica, a grans trets, els períodes que podem distingir en el procés de la Reconquesta i els diferents regnes que es van anar formant.
- 20.** Explica les raons històriques de les diferències culturals de les diverses comunitats autònomes.

Signes d'identitat

Les diverses comunitats autònomes d'Espanya estan formades per persones que viuen juntes o tenen interessos comuns. Les persones que viuen en una mateixa comunitat autònoma també comparteixen uns mateixos signes d'identitat, com ara la llengua, les institucions pròpies, les tradicions i llegendes, etc.

La llengua

Un dels signes d'identitat més importants és la llengua pròpia de cada comunitat. A Espanya hi ha una gran diversitat de llengües: el castellà, el català, l'aranès, el gallec, el basc, el bable i la fabla aragonesa. Excepte el basc, totes les altres són llengües romàniques, és a dir, procedeixen del llatí.

El **castellà** presenta diversos dialectes, que es parlen a les respectives comunitats autònomes. Els principals són l'andalús, l'extremeny, el murcià i el canari. Cadascun té unes particularitats determinades: supressió d'alguns sons, paraules pròpies, etc. Tots ells, però, els entén fàcilment qualsevol persona que conegui el castellà.

El **gallec** és la llengua pròpia de la comunitat autònoma de Galícia. Es parla també en algunes zones d'Astúries i de les províncies de Lleó i Zamora.

El euskera, lengua propia del Pueblo Vasco, tendrá como el castellano carácter de lengua oficial en Euskadi, y todos sus habitantes tienen el derecho a conocer y usar ambas lenguas.

Estatut d'Autonomia del País Basc

- Busca en els estatuts d'autonomia de Catalunya i Galícia textos semblants a aquest.

El **català** és l'idioma parlat a Catalunya, la Comunitat Valenciana, i les Balears, i, fora del territori espanyol, a la ciutat de l'Alguer (a l'illa de Sardenya, Itàlia) i a la zona de França coneguda amb el nom de Catalunya Nord (Rosselló, Conflent, Vallespir i l'Alta Cerdanya). També és la llengua oficial del Principat d'Andorra. La llengua catalana, com saps, presenta dos grans blocs dialectals: l'oriental (rossellonès, central, balear i alguerès) i l'occidental (nord-occidental i valencià).

A la Val d'Aran el català és llengua oficial juntament amb l'aranès, que és la primera llengua de la comarca.

El **basc** és la llengua oficial del País Basc, i també es parla en bona part de Navarra. És una llengua d'origen desconegut, molt diferent de les altres llengües d'Espanya.

Article 3

2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts.

3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

Constitució espanyola

- Quin valor atorga la Constitució a les diverses llengües que es parlen a Espanya? Com et sembla que s'han de protegir les diferents llengües d'Espanya?

El **bable** és la llengua pròpia d'Astúries. La **fabla aragonesa** es parla a les comarques pirenenques d'Aragó. Cap d'aquestes dues llengües, però, és considerada oficial.

En alguns períodes de la història d'Espanya, com ara durant la dictadura franquista (1939-1975), les llengües de les diferents comunitats autònomes han estat perseguides.

Amb l'establiment de la democràcia, però, es reconeixen com a oficials i es manifesta la voluntat de respectar-les i potenciar-les, tal com proclama la Constitució espanyola de 1978.

- Esbrina si el bable és parlat majoritàriament a la comunitat asturiana.
- Quines altres llengües es parlen en aquesta comunitat?

La vall del riu Deva, a Astúries.

Aquestes llengües han estat usades al llarg del temps per novel·listes, poetes i periodistes. Això ha fet que s'hagi produït una literatura molt important i de renom internacional en cadascuna d'elles. Vegem-ne alguns exemples.

Campos de Soria

*Es la tierra de Soria, árida y fría.
Por las colinas y las sierras calvas,
verdes pradillos, cerros cenicientos,
la primavera pasa
dejando entre las hierbas olorosas
sus diminutas margaritas blancas.
La tierra no revive, el campo sueña.
Al empezar abril está nevada
la espalda del Moncayo;
el caminante lleva en su bufanda
envueltos cuello y boca, y los pastores
pasan cubiertos con sus largas capas.*

ANTONIO MACHADO

Kontrapas

*Heuskara,
Ialgi adi kanpora
Garaziko herrira
Benedika dadila
Heuskarari emandioa
Behar duien thornuia!*

*Heuskara,
Ialgi adi plazara.
Berze gendek ustezaten
Ezin skriba zaitela
Orai dute phorogatzten
Enganatu zirela.*

BERNAT DECHAPARE

Pas de dansa

*Euskara,
surt a fora
al país de Garazi.
Sia beneit
el qui ha donat a l'euskara
l'impuls que necessitava!*

*Euskara,
surt a la plaça.
Les altres gents creien
que no se't podia escriure,
que sàpiguen ara
que s'havien enganyat.*

BERNAT DECHAPARE

¡Pra a Habana!

*Éste vaise i aquél vaise,
e todos, todos se van.
Galicia, sin homes quedas
que te poidan treballar.
Tes, en cambio, orfos e orfas
e campos de soledad,
e mais que non teñen fillos
e fillos que non tén pais.
E tes corazóns que sufren
longas ausencias mortás,
viudas de vivos e mortos
que ninguén consolarà.*

ROSALÍA DE CASTRO

A l'Havana!

*Aquest se'n va i aquell també,
i tots, tots se'n van.
Galícia, sense homes et quedes
que et puguin treballar.
Orfes a canvi tens
i camps de soledat,
mares que estan sense els seus fills,
i fills que sense pare estan.
I tens cors que sofreixen
llargues absències mortals,
vídues de vius i morts
que ningú no consolarà.*

ROSALÍA DE CASTRO

Assaig de càntic en el temple

*Oh, que cansatestic de la meva
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure,
desvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: «Com l'ocell que deixa el niu,
així l'home que se'n va del seu indret»,
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de seguir mai el meu somni
i em quedaré aquí fins a la mort.*

*Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.*

SALVADOR ESPRIU

- Resumeix en dues línies la idea principal de cada poema.
- Explica com veu cada autor la comunitat autònoma a què es refereix.
- Per què creus que cada autor escriu en la seva llengua pròpia?
- Quines raons et sembla que té cada un dels poetes per expressar-se de la manera que ho fa?

Paisatges emblemàtics

Quan veiem una fotografia de Montserrat o del Pedraforca la identifiquem fàcilment amb Catalunya. És normal que cada comunitat s'identifiqui amb uns paisatges naturals o amb uns monuments que li són característics o propis. D'això en diem **paisatges emblemàtics**, perquè són el símbol o l'emblema de la comunitat.

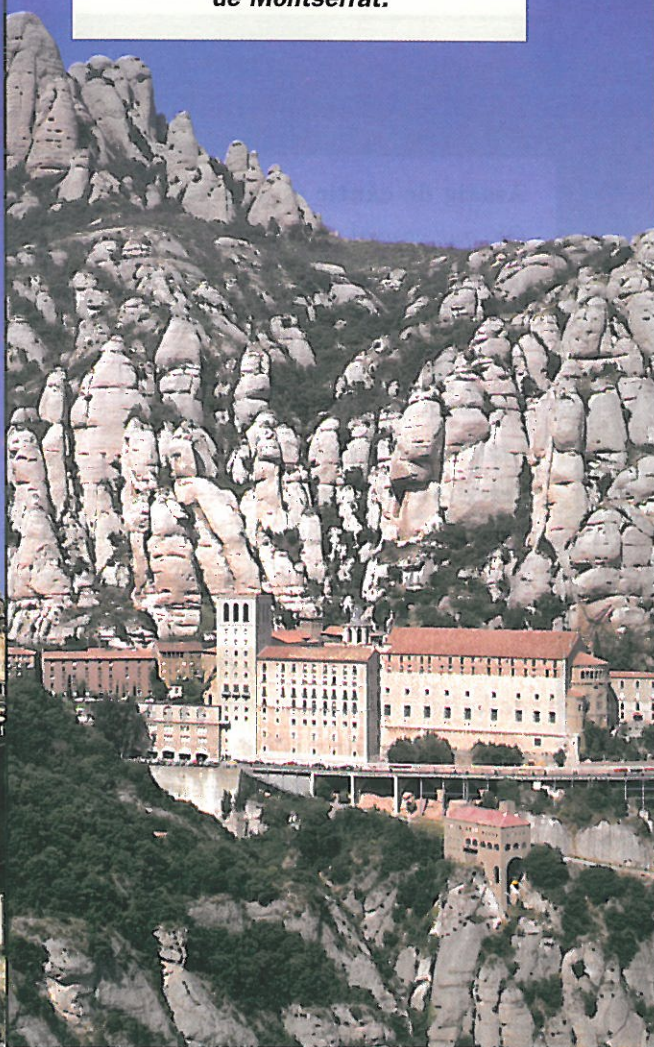
Moltes vegades aquests paisatges emblemàtics s'han forjat al llarg de la història o representen fites importants de la història de la comunitat.

Aquesta mena de paisatges simbòlics sovint estan constituïts per obres d'art. Són exemples de paisatges emblemàtics la catedral de Santiago de Compostel·la i la basílica del Pilar de Saragossa: aquests edificis provoquen en els habitants de les respectives co-

***Catedral de Santiago
de Compostel·la.***

***Muntanya i monestir
de Montserrat.***

munitats autònomes sensacions que els fan sentir membres d'una mateixa col·lectivitat. Són sensacions semblants a les que provoquen els colors d'un club esportiu en els seus seguidors i les seves seguidores.

- A quina comunitat autònoma pertany cada una d'aquestes imatges? Per què són signes d'identitat?

A C T I V I T A T S

21. Què és un signe d'identitat? Posa'n exemples.

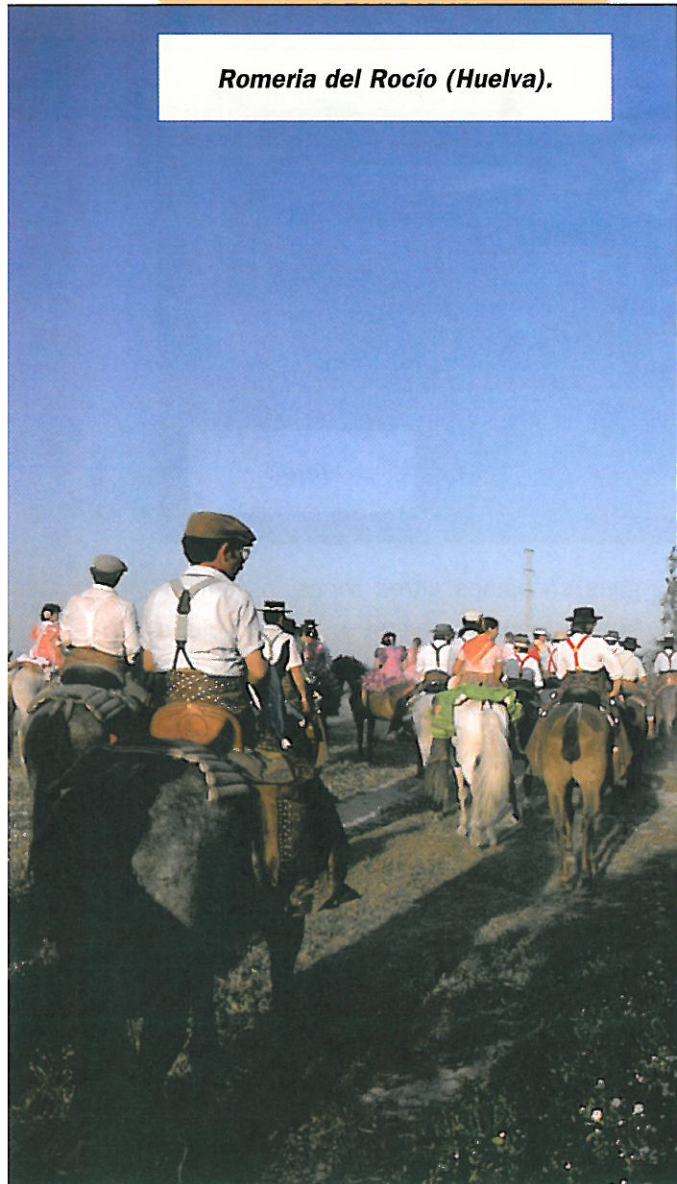
22. ¿Creus que el fet que a la península Ibèrica hi hagi llengües diferents és un element enriquidor? Per què?

23. Què s'entén per paisatge emblemàtic? Posa'n exemples.

24. Què tenen en comú les fotografies d'aquestes dues pàgines?

Romeria del Rocío (Huelva).

Basílica del Pilar, a Saragossa.

E X E R C I C I D E S Í N T E S I

L'espectacular desenvolupament del turisme de platja ha transformat paisatges tradicionals del litoral mediterrani, provocant de vegades danys irreversibles en el medi ambient.

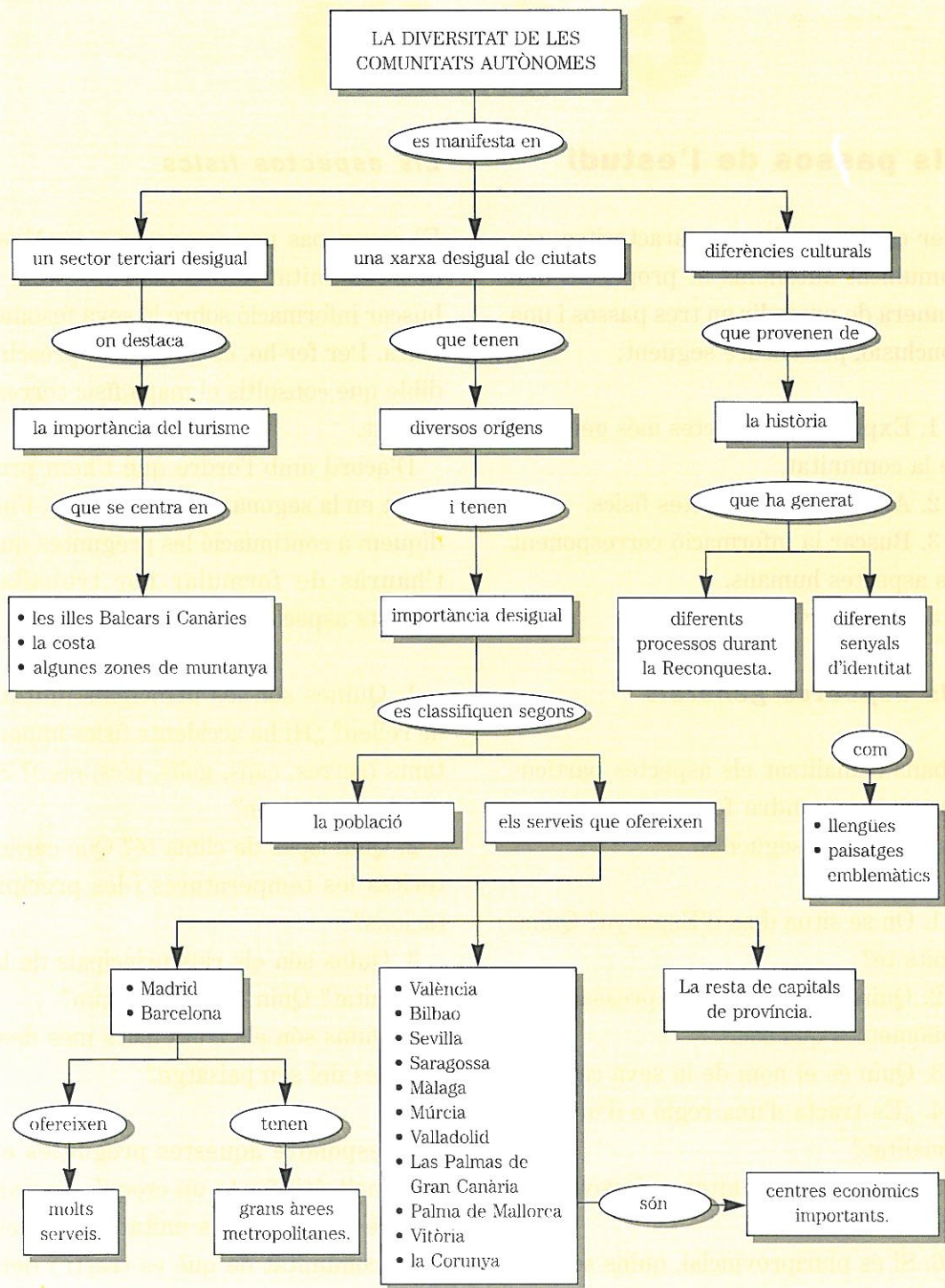
1. Digues a quines comunitats autònomes pertanyen les localitats de les fotografies.

2. Relaciona cada paisatge amb l'activitat econòmica que s'hi desenvolupa i di-

gues en quines altres zones, o comunitats autònomes, també es desenvolupa activament el turisme.

3. A partir dels passos del procediment d'estudi d'una comunitat autònoma que trobaràs al dossier «Saber com», al final del llibre, elabora un estudi complet de cada una d'aquestes dues comunitats. Després intenta redactar-ne una conclusió.

E S Q U E M A F I N A L

Saber com

Estudiar una comunitat autònoma

Els passos de l'estudi

Per conèixer allò que caracteritza una comunitat autònoma et proposem una manera de procedir en tres passos i una conclusió, per l'ordre següent:

1. Explicar els aspectes més generals de la comunitat.
2. Analitzar els aspectes físics.
3. Buscar la informació corresponent als aspectes humans.
4. Redactar una conclusió.

Els aspectes generals

Abans d'analitzar els aspectes particulars cal respondre fonamentalment a les preguntes següents:

1. On se situa dins d'Espanya? Quins límits té?
2. Quina extensió té, expressada en quilòmetres quadrats?
3. Quin és el nom de la seva capital?
4. ¿Es tracta d'una regió o d'una nacionalitat?
5. ¿És una comunitat uniprovincial o pluriprovincial?
6. Si és pluriprovincial, quins són els noms de les províncies?

Els aspectes físics

El segon pas per començar a conèixer una comunitat autònoma consisteix a buscar informació sobre la seva fesomia física. Per fer-ho, és gairebé imprescindible que consultis el mapa físic corresponent.

D'acord amb l'ordre que t'hem proposat en la segona unitat didàctica, t'indiquem a continuació les preguntes que t'hauràs de formular per treballar aquests aspectes:

1. Quines són les principals unitats de relleu? ¿Hi ha accidents físics importants (serres, caps, golfs, pics, etc.)? Si n'hi ha, quins són?
2. Quin tipus de clima té? Què caracteritza les temperatures i les precipitacions?
3. Quins són els rius principals de la comunitat? Quin és el seu règim?
4. Quins són els trets físics més destacables del seu paisatge?

Per respondre aquestes preguntes et serà molt útil fer-te un croquis aproximat de les principals unitats de relleu de la comunitat de què es tracti i dels seus rius.

Els aspectes humans

El tercer pas consisteix a analitzar i interpretar les dades que fan referència als aspectes humans: població, economia, poblament i signes d'identitat. Per fer-ho, hauràs de respondre les preguntes següents:

1. Quina és la població absoluta de la comunitat estudiada? Quina densitat de població té? Quin percentatge representa respecte de la resta d'Espanya? Quina ha estat l'evolució de la població en els darrers anys?

2. Com és la població activa de la comunitat? ¿Es tracta d'una comunitat desenvolupada o no? Per què?

3. Quins són els sectors econòmics més importants?

4. Quines són les poblacions més importants de la comunitat autònoma estudiada? ¿És urbana, la majoria de la

població? Quin percentatge de població rural hi ha?

5. Quina és la llengua pròpia de la comunitat? Quins en són els símbols?

6. Té algun monument o paisatge emblemàtic? Quin?

La conclusió

És bo que t'acostumis a acabar qualsevol informe escrit o estudi amb una conclusió que resumeixi el més important o que en dedueixi les qüestions més problemàtiques.

On trobar la informació

Les enciclopèdies, els atlas geogràfics, els llibres de geografia i els anuaris estadístics que publiquen cada any alguns diaris, són les fonts que pots consultar per trobar aquesta informació.

L'Ebre prop de Briones (La Rioja).

- Aplica el procediment d'anàlisi d'una comunitat autònoma a La Rioja.

A

Açores, illes, 14
 Activitats econòmiques, 68
 Administració de l'Estat, 87, 88
 Andalusia, 31, 47
 Andorra, 14
 Aragó, 31
 Aranese, llengua, 100, 101
 Àrees metropolitanes, 94
 Astúries, 31, 34, 74, 93
 Atlàntic, oceà, 13, 14
 Atur, 76

B

Bable, llengua, 100, 101
 Balears, illes, 14, 28, 31, 40, 41, 75
 Basca, llengua, 100, 101
 Béns, producció de, 68
 Bètiques, serralades, 48, 49

C

Calderas, 51
 Canàries, illes, 14, 28, 31, 51
 Cantàbria, 31, 33, 34, 74
 Cantàbrica, mar, 13
 Cantàbrica, serralada, 31, 33, 34, 43
 Castella i Lleó, 31, 34, 43, 44
 Castella-la Manxa, 31, 43-45

Castellana, llengua, 100, 101
 Catalana, llengua, 100, 101
 Catalunya, 22, 31, 39, 88, 93
 Catalunya Nord, 100
 Ceuta, 14, 31, 49
 Chafarinas, illes, 14
 Ciutats, 92-95
 Comunitat Econòmica Europea, 23
 Comunitat Valenciana, 31, 74, 75, 95
 Comunitats autònomes, 96, 98, 100
 Consciència nacional, 11
 Consell General de les Valls d'Andorra, 14
 Constitució, 15
 Constitució espanyola, 17, 18, 22
 Cultius de regadiu, 72
 Cultius de secà, 71

D

Dèficit comercial, 90
 Demanda, serra de la, 36
 Desequilibri demogràfic, 64
 Desequilibris econòmics, 77-79
 Desequilibris de població, 77
 Deva, riu, 33

E

Ebre, depressió de l', 31, 34, 36
 Eivissa, 41
 Eo, riu, 33
 Estat, 11, 12
 Estats federals, 15, 16
 Estats nacionals, 12
 Estats plurinacionals, 12
 Estats unitaris, 15, 16
 Estatuts d'autonomia, 17, 20, 21
 Extremadura, 31, 44

F

Fabla aragonesa, 100, 101
 Factors d'atracció, 60, 64
 Factors de repulsió, 60
 França, 15, 34, 90, 96
 Fuerteventura, illa de, 51
 Funcionaris, 12

G

Galícia, 31, 33
 Gallega, llengua, 100, 101
 Gata, cap de, 48
 Gibraltar, 13, 14, 49
 Gomera, illa de La, 51
 Gran Canària, illa de, 51
 Guadalquivir, depressió del, 48, 49

H

Hacho, mont, 49
Hierro, illa del, 51

I

Impostos, 22
Indústria, 73-75

L

Lanzarote, illa de, 51
Lleó, monts de, 31,
33

M

Madeira, illa de, 14
Madrid, 31, 74, 75
Mallorca, illa de, 41
Malpaíses, 51
Mediterrània, mar, 13
Melilla, 14, 31, 49
Menorca, illa de, 40
Migracions, 77
Mulhacén, pic del,
48
Múrcia, 31, 47, 95

N

Nació, 11, 12
Nacionalitats, 11
Navarra, 31, 36
Nivell de vida, 78, 87

P

País Basc, 31, 34, 74, 88, 93
Paisatges emblemàtics, 104,
105
Pajares, port de, 43
Palma, illa de La, 51
Pesca, 72
Picos de Europa, 34
Pirineus, 13
Pitiüses, illes, 41
Pla Hidrològic Nacional, 54,
55
Població, creixement natural
de la, 66
Població, creixement real
de la, 66
Població, densitat de, 62,
63
Població absoluta, 62
Població activa, 68
Població relativa, 62
Portugal, 14
Províncies, 20
Puig Major, 41

R

Reconquesta, 44, 96, 97
Regions, 11
Renda mitjana, 78
Rioja, La, 31, 36, 37
Roques, 51

S

Sector primari, 68, 71-73
Sector quaternari, 85
Sector secundari, 68, 74-76
Sector terciari, 68, 84-89
Segura, riu, 54
Senyals d'identitat, 11
Serveis, 68, 85, 89, 90
Sierra Morena, 31, 48
Sierra Nevada, 90
Sistema Central, 43
Sistema Ibèric, 31
Subbètica, serralada, 31,
39, 47
Sufragi universal, 14

T

Tajo, riu, 54
Teide, pic del, 51
Tenerife, illa de, 51
Toro, mont, 40
Tramuntana, serra de, 41
Transferències, 21, 22
Transvasaments, 53-55

U

Unió Europea, 23, 79

V

Vélez de la Gomera, penyal
de, 14

